NARADA PANCARATRA TRANSLITERATED SANSKRIT

Nārada-pañca-rātram [San]

(1.1) prathamaika-rātre prathamo 'dhyāyaḥ

oṁ namo bhagavate vāsudevāya

atha maṅgalācaraṇam

nārāyaṇaṁ namas kṛtya naraṁ caiva narottamam /
devīṁ sarasvatīṁ caiva tato jayam udīrayet //

gaṇeśa-śeṣa-brahmeśa-dineśa-pramukhāḥ surāḥ /
kumārādyāś ca munayaḥ siddhāś ca kapilādayaḥ //1//
lakṣmī sarasvatī durgā sāvitrī rādhikā parā /
bhaktyā namanti yaṁ śaśvat taṁ namāmi parāt paraṁ //2//
dhyāyante satataṁ santo yogino vaiṣṇavās tathā /
jyotir-abhyantare rūpam atulaṁ śyāma-sundaram //3//
dhyāyet taṁ paramaṁ brahma paramātmānam īśvaram /
nirīham ati-nirliptam nirguṇaṁ prakṛteḥ paraṁ //4//
sarveśaṁ sarva-rūpaṁ ca sarva-kāraṇa-kāraṇam /
satyaṁ nityaṁ ca puruṣaṁ purāṇaṁ param avyayam //5//
maṅgalyaṁ maṅgalārhaṁ ca maṅgalaṁ maṅgalālayam /
svecchā-mayaṁ paraṁ dhāma bhagavantaṁ sanātanam //6//
stuvanti vedā yaṁ śaśvann ānantaṁ jānanti yasya te /
taṁ staumi paramānandaṁ sānandaṁ nanda-nandanam //7//
bhakta-priyaṁ ca bhakteśaṁ bhaktānugraha-vigrahaṁ /
śrīdaṁ śrīśaṁ śrī-nivāsaṁ śrī-kṛṣṇaṁ rādhikeśvaram //8//
jñānāmṛtaṁ jñāna-sindhoḥ saṁprāpya śaṅkarād guroḥ /
parāvarāc ca paramād yogīndrāṇāṁ guror guroḥ //9//
vedebhyo dadhi-sindhubhyaś caturbhyaḥ sumanoharam /
taj jñāna-mantha-daṇḍena saṁnirmathya navaṁ navam //10//
navanītaṁ samuddhṛtya natvā śambhoḥ padāmbujam /
vidhi-putro nārado 'haṁ pañca-rātraṁ samārabhe //11//

oṁ nārāyaṇāśrame puṇye puṇya-kṣetre ca bhārata /

siddhe nārāyaṇa-kṣetre vaṭa-mūle supuṇyade //12//
kṛṣṇāṁśaṁ kṛṣṇa-bhaktaṁ ca palaṁ kṛṣṇa-parāyaṇam /
śrī-kṛṣṇa-caraṇāmbhoja-dhyānaikatāna-mānasam //13//
japantaṁ paramaṁ brahma kṛṣṇa ity akṣara-dvayam /
sukhāsane sukhāsīnaṁ kṛṣṇa-dvaipāyanaṁ munim //14//
papraccha śukadevaś ca sarva-jñaṁ pitaraṁ muniḥ /
kāraṇaṇ ca purāṇānāṁ purāṇaṁ param avyayam //15//

śrī-śuka uvāca
bhagavan sarva-tattva-jña veda-vedāṅga-pāraga /
yad yat prakāraṁ jñānaṁ ca nigūḍhaṁ śruti-sammatam //16//
teṣu yat sāra-bhūtaṁ cāpy ajñānāndha-pradīpakam /
tat tat sarvaṁ samālocya māṁ bodhayitum arhasi //17//

atha śrī-kṛṣṇa-bhakti-praśaṁśā

sa pitā jñāna-dātā yo jñānaṁ tat kṛṣṇa-bhaktidam /
sā bhaktiḥ paramā śuddhā kṛṣṇa-dāsya-pradā ca yā //18//
tad eva dāsyaṁ śastaṁ yat sākṣāc caraṇa-sevanaṁ /
nityaṁ goloka-vāsaṁ ca purataḥ stavanaṁ hareḥ //19//
śaśvan nimeṣa-rahitaṁ tat-pāda-padma-darśanam /
śaśvat tat-sārdham ālāpa-sevā-karma-niyojanam //20//
tena sārdham aviccheda-sthānaṁ paraṁ śobhanam /
bhaktānāṁ vāñcchitaṁ vastu sāra-bhūtaṁ śrutau śrutam //21//

putrasya vacanaṁ śrutvā vyāsadevo jahāsa saḥ /
vijñāya jñāninaṁ putraṁ paramāhlādam āpa ha //22//
putraṁ śubhāśiṣaṁ kṛtvā sarva-jñaḥ sarva-bhāvanaḥ /
yathāprāptaṁ guru-mukhāt pravaktum upacakrame //23//

śrī-vyāsa uvāca
śuka dhanyo 'si mānyo 'si puṇya-rūpo 'si bhārate /
putreṇa bhavatāsmākaṁ kulaṁ muktaṁ ca pāvanam //24//
sa putraḥ kṛṣṇa-bhakto yo bhārate suyaśas-karaḥ /
punāti puṁsāṁ śatakaṁ janma-mātreṇa līlayā //25//
mātā-mahānāṁ śatakaṁ mātaraṁ mātṛ-mātaram /

sodarān bāndhavāṁś caiva bhṛtyān patnīṁ sahātmajām //26//
yat-kanyāṁ pratigṛhṇāti tad-ādi-puruṣa-trayam /
kanyā-pradātā śvaśuro jīvan-muktaḥ sabhāryakaḥ //27//
svayaṁ vidhātā bhagavān paraṁ kṛṣṇa-parāyaṇaḥ /
kṛṣṇa-bhakto vasiṣṭas tu tat suto vaiṣṇavaḥ svayam //28//
vaiṣṇavas tat sutaḥ śaktiḥ kṛṣṇa-dhyānaika-mānasaḥ /
parāśaraś ca tat-putraḥ kṛṣṇa-pādābja-sevayā //29//
jīvan-mukto mahā-jñānī yogīndrāṇāṁ guror guruḥ /
ahaṁ veda-vibhaktā ca śrī-kṛṣṇa-pāda-sevayā //30//
gurur me bhagavān sākṣād yogīndro nārado muniḥ /
guror gurur me śambhuś ca yogīndrāṇāṁ guror guruḥ //31//
teṣāṁ puṇyena putras tvaṁ puṇya-rāśiś ca mūrtimān /
padmānāṁ mama puṁsāṁ ca prakāśo bhāskaraḥ svayam //32//
śrī-kṛṣṇa-caraṇāmbhojaṁ pādābjaṁ nāradeśayoḥ /
sarasvatīṁ namas kṛtya jñānaṁ vakṣye sanātanam //33//
śrūyatām pañca-rātraṁ ca veda-sāram abhīpsitam /
pañca-saṁvādam iṣṭaṁ ca bhaktānām abhivāñcchitam //34//
prāṇādhikaṁ priyaṁ śuddhaṁ paraṁ jñānāmṛtaṁ śubhaṁ /
atha ṣaṭ-saṁvādāḥ ?what? hi goloke śata-śṛṅge ca parvate //35//
supuṇye virajā-tīre vaṭa-mūle manohare /
purato rādhikāyāś ca brahmāṇaṁ kamalodbhavam //36//
tam uvāca mahā-bhaktaṁ stuvantaṁ praṇataṁ sutam /
pañca-rātram idaṁ puṇyaṁ śrutvā ca jagatāṁ vidhiḥ //37//
praṇamya rādhikāṁ kṛṣṇaṁ prayayau śiva-mandiram /
bhaktyā tam pūjayām āsa śaṅkaraḥ paramādaram //38//
sukhāsane sukhāsīnaṁ svasthaṁ bhaktaṁ ca pūjitam /
papraccha vārtāṁ vinayī vinayena sukhāvahām //39//
sarvaṁ taṁ kathayām āsa pañca-rātrādikaṁ śubham /
vasantaṁ vaṭa-mūle ca svarge mandākinī-taṭe //40//
yogīndrair api siddhendrair munīndraiś ca stutaṁ prabhuṁ /
jñānāmṛtaṁ tam uktvā sa brahma-lokaṁ jagāma ha //41//
śambhuś ca kathayām āsa sva-śiṣyaṁ nāradaṁ munim /
nāradaḥ kathayām āsa puṣkare sūrya-parvaṇi //42//
māṁ bhaktam anuraktaṁ ca puṇyāhe muni-saṁsadi /
pañca-rātram idaṁ śuddhaṁ bhramāndha-dhvaṁsa-dīpakam //43//

atha pañca-rātra-pada-vyākhyā

rātraṁ ca jñāna-vacanaṁ jñānaṁ pañca-vidhaṁ smṛtam /
tenedaṁ pañca-rātraṁ ca pravadanti manīṣiṇaḥ //44//
jñānaṁ parama-tattvaṁ ca janma-mṛtyu-jarāpaham /
tato mṛtyuñjayaḥ śambhuḥ saṁprāpa kṛṣṇa-vaktrataḥ //45//
jñānam dvitīyaṁ paramaṁ mumukṣūṇāṁ ca vāñcchitam /
paraṁ mukti-pradaṁ śuddhaṁ yato līnaṁ hareḥ pade //46//
jñānaṁ śuddhaṁ tṛtīyaṁ ca maṅgalaṁ kṛṣṇa-bhaktidam /
tad-dāsyam adhīṣṭaṁ ca yato dāsyaṁ labhed dhareḥ //47//
caturthaṁ yaugikaṁ jñānaṁ sarva-siddhi-pradaṁ param /
sarvasvaṁ yogināṁ putra siddhānāṁ ca sukha-pradam //48//
aṇimā laghimā vyāptiḥ prākāmyaṁ mahimā tathā /
īśitvaṁ ca vaśitvaṁ ca tathākāmāvasāyitā //49//
sāvajñaṁ dūra-śravaṇaṁ para-kāya-praveśanam /
kāya-vyūhaṁ jīva-dānaṁ para-jīva-haraṁ param //50//
sarga-kartṛtva-śilpaṁ ca sarga-saṁhāra-kāraṇam /
siddhaṁ ca ṣoḍaśa-vidhaṁ jñānināṁ ca yato bhavet //51//
jñānaṁ ca paramaṁ proktaṁ tad vai vaiṣayikaṁ nṛṇāṁ /
yad iṣṭa-devī māyā sā paraṁ saṁmoha-kāraṇaṁ //52//
viṣaye baddha-citaṁ ca sarvam indriya-sevanam /
poṣanaṁ sva-kuṭumbānāṁ svātmanaś ca niranratam //53//
prathamaṁ sāttvikaṁ jñānaṁ dvitīyaṁ ca tad eva ca /
nairguṇyaṁ ca tṛtīyaṁ ca jñānaṁ ca sarvataḥ param //54//
caturtham ca rājasikaṁ bhaktas tan nābhivāñcchati /
pañcamaṁ tāmasaṁ jñānaṁ vidvāṁs tan nābhivāñcchati //55//
jñānaṁ pañca-vidhaṁ proktaṁ pañca-rātraṁ vidur budhāḥ /
pañca-rātraṁ sapta-vidhaṁ jñānināṁ jñānadaṁ param //56//
brāhmaṁ śaivaṁ ca kaumāraṁ vāsiṣṭaṁ kāpilaṁ param /
gautamīyaṁ nāradīyam idaṁ sapta-vidhaṁ smṛtam //57//

atha grantha-praśaṁsā

ṣaṭ pañca-rātraṁ vedāś ca purāṇāni ca sarvaśaḥ /
itihāsaṁ dharma-śāstraṁ śātraṁ ca siddhi-yoga-jam //58//
dṛṣṭvā sarvaṁ samālokya jñānaṁ saṁprāpya śaṅkarāt /

jñānāmṛtaṁ pañca-rātraṁ cakāra nārado muniḥ //59//
puṇyaṁ ca pāpa-vighnaṁ bhakti-dāsya-pradaṁ hareḥ /
sarvasvaṁ vaiṣṇavānāṁ ca priyaṁ prāṇādhikaṁ suta //60//
sāra-bhūtaṁ ca sarveṣāṁ vedānāṁ paramādbhutam /
nāradīyaṁ pañca-rātraṁ purāṇeṣu sudurlabham //61//
sarvāntarātmā bhagavān brahma-jyotiḥ sanātanam /
paripūrṇatamaḥ śrīmān yathā kṛṣṇaḥ sureṣu ca //62//
yathā devīṣu pūjyā sā mūla-prakṛtir īśvarī /
vaiṣṇavānāṁ ca siddhānāṁ jñānināṁ yogināṁ śivaḥ //63//
viśvastānāṁ indriyānām manaś ca śīghra-gāminām /
brahmā ca veda-viduṣāṁ pūjyānāṁ ca gaṇeśvaraḥ //64//
sanat-kumāro bhagavān munīnāṁ pravaro yathā /
bṛhaspatir buddhimatāṁ siddhānāṁ kapilo yathā //65//
yogīndrānāṁ satāṁ śuddha ṛṣir nārāyaṇo yathā /
kavīnāṁ ca yathā śukraḥ paṇḍitānāṁ bṛhaspatiḥ //66//
saritām ca yathā gaṅgā samudrāṇāṁ jalārṇavaḥ /
vṛndāvanaṁ vanānāṁ ca varṣānāṁ bhārataṁ yathā //67//
puṣkaraṁ tatra tīrthānāṁ pūjyānāṁ vaiṣṇavo yathā /
ātmākāśo yathāptānāṁ yathā kāśī purīṣu ca //68//
vṛkṣāṇāṁ kalpa-vṛkṣaś ca surabhī kāma-dhenuṣu /
puṣpāṇāṁ pārijātaś ca patrāṇāṁ tulasī yathā //69//
mantrāṇāṁ kṛṣṇa-mantraś ca yathā vidyā dhaneṣv api /
yathā tejasvināṁ sūryo miṣṭānām amṛtaṁ yathā //70//
ādhārāṇāṁ ca sthūlānāṁ mahā-viṣṇur yathā suta /
sūkṣmāṇāṁ paramāṇuś ca guruṇāṁ mantra-tantra-daḥ //71//
putraś ca sneha-pātrāṇāṁ nakṣatrāṇāṁ yathā śaśī /
yathā ghṛtaṁ ca gavyānāṁ śasyānāṁ dhānyam īpsitam //72//
śāstrāṇāṁ ca yathā vedāḥ sāśramāṇāṁ yathā dvijaḥ /
taijasānāṁ yathā ratnaṁ muktāmāṇikyahīrakam //73//
yathā chandasi gāyatrī durgā śaktimatīṣv api /
pati-vratāsu laksmīś ca kṣamāśīlāsu medinī //74//
saubhāgyāsu sundarīṣu rādhā kṛṣṇa-priyāsu ca /
hanumān vānarāṇāṁ ca pakṣiṇāṁ garuḍo yathā //75//
vāhanānāṁ balavatāṁ śaṅkarasya yathā vṛṣaḥ /
śālagrāmaś ca yantrāṇāṁ pūjāsu kṛṣṇa-pūjanam //76//
ekādaśī vratānāṁ ca tapaḥsv anaśanaṁ yathā /

yajñānāṁ japa-yajñaś ca satyaṁ dharmeṣu putraka //77//
suśīlaṁ ca guṇānāṁ ca puṇyeṣu kṛṣṇa-kīrtanam /
śobhāśu sukha-dṛśyeṣu prabhā tejaḥsu sarvataḥ //78//
poṣṭrīṇāṁ upakartṛṇāṁ mitrāṇāṁ jananī yathā /
lokānām api lokeśaḥ śeṣo nāgeṣu pūjitaḥ //79//
sudarśanaṁ ca śastrāṇāṁ viśvakarmā ca śilpinām /
dharmiṣṭheṣu dayāvatsu devarṣisu mahatsu ca //80//
viṣṇu-bhakteṣu vijñeṣu yathaiva nārado muniḥ /
evaṁ ca sarva-śāstreṣu pañca-rātraṁ ca pūjitam //81//
yathā nipīya pīyūṣaṁ na spṛhā cānya-vastuṣu /
pañca-rātram abhijñāya nānyeṣu ca spṛhā satām //82//
sarvārtha-jñāna-bījaṁ cāpy ajñānāndha-pradīpam /
vedasāroddhṛtaṁ tattvaṁ sarveṣāṁ samabhīpsitam //83//

iti śrī-nārada-pañca-rātre grantha-praśaṁsanaṁ nāma prathamo 'dhyāyaḥ

(1.2) prathamaika-rātre dvitīyo 'dhyāyaḥ

śuka uvāca
kutra vā pañca-rātraṁ ca nāradasya ca dhīmate /
pradattaṁ śambhunā tāta tan me vyākhyātum arhasi //1//

atha nāradasya tapo-varṇanam

vyāsa uvāca
adhītya sarvān vedāṁś ca vedāṅgāṇ pitur antike /
jagāma tītrhaṁ kedāraṁ supraśastaṁ ca bhārate //2//
himālayasya pūrve ya gaṅgā-tīre manohare /
siddhe nārāyaṇa-kṣetre sarveṣāṁ abhivāñcchite //3//
tapaś cakāra sa munir divyaṁ varṣa-sahasrakam /
pitroktenaiva vidhinā satataṁ saṁyutaḥ śuciḥ //4//
śuśrāvākāśa-vāṇīṁ ca tapaso 'nte mahā-muniḥ /
svalpākṣarāṁ ca bahv-arthāṁ pariṇāma-sukhāvahām //5//

atha nāradaṁ prati daiva-vāṇī

aśarīriṣy uvāca
ādhārito yadi haris tapasā tataḥ kim /
nādhārito yadi haris tapasā tataḥ kim /
antar bahir yadi haris tapasā tataḥ kim /
nāntar bahir yadi haris tapasā tataḥ kim //6//
virama virama brahman kiṁ tapasyāsu vatsa /
vraja vraja dvija śīghraṁ śaṅkaraṁ jñāna-sindhum /
labha labha hari-bhaktiṁ vaiṣṇavoktāṁ supakvāṁ /
bhava-nigaḍa-nibandha-chedinīṁ kartanīṁ ca //7//

iti śrutvā ca sa munir vimanāḥ svar-ṇadī-taṭe /
cakārārthānusandhānaṁ na prasannam ca tan manaḥ //8//
ruroda svar-ṇadī-tīre smāraṁ smāraṁ hareḥ padam /
dadarśa puratas tātaṁ brahmāṇaṁ sakumārakam //9//
nanāma sahasā mūrdhnā pitaraṁ taṁ sahodaram /
pādyam arghyaṁ ca pradadau javena sādaraṁ muniḥ //10//
śloka-dvayārthaṁ papraccha kumāraṁ jagatāṁ vidhim /
sukhāsīnaṁ susthiraṁ ca sasmitaṁ ca gata-śramam //11//
svātmārāmaṁ pūrṇa-kāmaṁ jñānināṁ ca guror gurum /
sāśru-netraḥ pulakito bhaktyā praṇata-kandharam //12//
nāradasya vacaḥ śrutvā dṛṣṭvā taṁ kātaraṁ vidhiḥ /
putreṇa sārddham ālocya vyākhyāṁ kartuṁ samārebhe //13//

atha daiva-vāṇyarthaḥ

brahmovāca
he vatsa pūrva-ślokārthaṁ nigūḍhaṁ śruti-sammatam /
vedārthaṁ dvi-vidhaṁ śuddhaṁ vyākhyāṁ kurvanti vaidikāḥ //14//
ārādhito yadi harir yena puṁsā sva-bhaktitaḥ /
kiṁ tasya tapasā vyarthaṁ tīrtha-pūtasya nārada //15//
kṛṣṇa-mantropāsakasya jīvan-muktasya bhārate /
tapaś copahāsa-bījaṁ tathā carvita-carvaṇam //16//
mantra-grahaṇa-mātreṇa puruṣāṇāṁ śataṁ suta /
punāti sva-sva-bhaktaṁ ca cāndhavaṁś cāvalīlayā //17//
nahi dharmo nahi tapaḥ śrī-kṛṣṇa-sevanāt param /

pariśramaṁ ca viphalaṁ tapasā vaiṣṇavasya ca //18//
kṛṣṇa-mantropāsakasya tīrtha-pūtasya putraka /
tīrtha-snānam anaśanaṁ vedeṣu ca viḍambanam //19//
pūrva-karmānurodhena yat pāpaṁ vaiṣṇavasya ca /
mantra-grahaṇa-mātreṇa naṣṭaṁ vahnau yathā tṛṇam //20//
pavitraḥ paramo vahniḥ pavitraṁ cāmalaṁ jalaṁ /
pavitraṁ bhārataṁ varṣaṁ tīrthaṁ yat tulasī-dalam //21//
punāti līlayaitāni śuddhaḥ kṛṣṇa-parāyaṇaḥ /
upasparśa ca bhaktasyāpy ete vāñcchanti sādaram //22//
bhaktasya pāda-rajasā sadyaḥ pūtā vasundharā /
nahi pūta-stri-bhuvane śrī-kṛṣṇa-sevakāt paraḥ //23//
śāligrāma-śilā-cakre karoti kṛṣṇa-pūjanam /
tat-pādodaka-naivedyaṁ nityaṁ bhuṅkte ca yaḥ pumān //24//
sa vaiṣṇavo mahā-pūtas tan-mantropāsakaḥ śuciḥ /
punāti puṁsāṁ śatakaṁ janma-mātrāt sabāndhavam //25//
vatsa ślokasyaika-pādaṁ vyākhyātaṁ ca yathāgamam /
vyākhyātaṁ karomy anya-pādaṁ yathājñānaṁ miśāmaya //26//
nārādhito yadi harir yena puṁsādhamena ca /
kiṁ tasya tapasā vyarthaṁ niṣphalaṁ tat-pariśramaḥ //27//
vratāny eva hi dānāni tapāṁsy anaśanāni ca /
vedopayuktā yajñāś ca karmāṇi ca śubhāni ca //
na niṣpunāty abhaktaṁ ca surākumbham ivāpagā //28//
abhakta-sparśa-mātreṇa tīrthāni kampitāni ca /
abhakta-bhāra-duḥkhena kampitā sā vasundharā //29//
ślokārdhaṁ kathitaṁ vatsa kiṁcid eva yathāgamam /
tasyārdhasyāpi vyākhyānaṁ karomīti niśāmaya //30//
veda-sāraṁ kṛṣṇa-mataṁ mamāpi nahi kalpanā /
antar bahir yadi hair yeṣāṁ puṁsāṁ mahātmanāṁ //31//
svapne jāgaraṇe śaśvat tapas teṣāṁ ca niṣphalam /
sa eva viṣṇu-tulyo hi tad-aṁśo bhārate mune //32//
tasya rakṣā-nibandhena tad-abhyāse sudarśanam /
dhyāna-mātreṇa niṣ-pāpaḥ punāti bhuvana-trayam //33//
datvā cakraṁ ca rakṣārthaṁ na niścinto janārdanaḥ /
svayaṁ tan nikaṭaṁ yāti draṣṭuṁ rakṣaṇāya ca //34//
tat-paro hi priyo nāsti kṛṣṇasya paramātmanaḥ /
nahi bhaktāt paraś cātmā prāṇāś cāvayavādayaḥ //

na lakṣmī rādhikā vāṇī svayaṁbhuḥ śambhur eva ca //35//
bhakta-prāṇo hi kṛṣṇaś ca kṛṣṇa-prāṇā hi vaiṣṇavāḥ /
dhyāyante vaiṣṇavāḥ kṛṣṇaṁ kṛṣṇaś ca vaiṣṇavāṁs tathā //36//
vyākhyātam ca tri-pādaṁ ca he munīndra yathāgamam /
śeṣa-pādasya vyākhyānaṁ karomīti niśāmaya //37//
nāntar bahir yadi harir yeṣāṁ puṁsāṁ ca nārada /
teṣām api tapo vyartham antar-malina-cetasāṁ //38//
kiṁ taj-jñānena tapasā vratena niyamena ca /
tīrtha-snānena puṇyenāpi abhakta-mūḍha-cetasāṁ //39//
kṛṣṇa-bhakti-vihīnebhyo dvijebhyaḥ śvapaco mahān /
śūkaro mleccha-nivahaḥ sva-dharmācareṇa ca //40//
sva-dharma-hīnā viprāś cāpy abhakṣya-bhakṣaṇena ca /
nityaṁ nityaṁ vidharmeṇa patitāḥ śvapacādhamāḥ //41//
brahmaṇānāṁ sva-dharmaś ca santataṁ kṛṣṇa-sevanam /
nityaṁ te bhuñjate santas tan-naivedyaṁ pādodakam //42//
na datvā haraye yas tu yadi bhuṅkte dvijādhamaḥ /
annaṁ viṣṭhā-samaṁ mūtra-samaṁ toyaṁ vidur budhāḥ //43//
bhuṅkte sva-bhakṣyaṁ kolaś ca mlecchaś ca śvapacādhamaḥ /
vipro nityam abhakṣyaṁ ca bhuṅkte ca patitas tataḥ //44//
ślokam ekaṁ ca vyākhyātaṁ yathā-jñānaṁ ca nārada /
sannibodha parasyārdhaṁ vyākhyānaṁ ca yathocitaṁ //45//
tapaso virama brahman vyarthaṁ bhakta-tapo dhruvam /
śaṅkaraś ca guruṁ kṛtvā hari-bhaktiṁ labhāciram //46//
supakvā hari-bhaktiś ca taraṇī bhava-tāraṇe /
gurur eva paraṁ brahma karṇa-dhāra-svarūpakaḥ //47//
ity evam uktvā tvāṁ devī prajagāma sarasvatī /
vyākhyātas tad-abhiprāyaḥ kiṁ bhūyaḥ kathayāmi te //48//

brahmāṇaś ca vacaḥ śrutvā jahāsa yogināṁ guruḥ /
sanat-kumāro bhagavān uvāca pitaraṁ śuka //49//

sanat-kumāra uvāca
pūrva-ślokasya vyākhyānaṁ na buddhaṁ śiśunā mayā /
putraṁ śiṣyam abodhaṁ ca yuktaṁ bodhayitum punaḥ //50//
ārādhito harir yena tasya vyarthaṁ tapo yadi /
nārādhito hair yena tasya vyartaṁ tapo yadi //51//

tasyārahitau tau dvau tapasaś ca sthalaṁ kutaḥ /
tapaḥ kurvanti ye tāta tvaṁ māṁ bodhaya bālakam //52//

putrasya vacanaṁ śrutvā sandigdho jagatāṁ guruḥ /
dadhyau kṛṣṇa-padāmbhojaṁ paraṁ kalpa-taruṁ śuka //53//
kṣaṇaṁ saṁcitya pādābjaṁ prāpa rāddhāntam īpsitam /
vyākhyāṁ kartuṁ samārebhe vidhātā jagatām api //54//

atha naivedya-praśaṁsā

brahmovāca
dhanyo 'haṁ bhavataḥ putrāt jñānināṁ ca guror guroḥ /
viṣṇu-bhaktāc ca dharmiṣṭhāt sat-putrāc ca pitā sukhī //55//
dhanyo 'si paṇḍito 'si tvaṁ hari-bhakto 'si putraka /
mamāpi saphalaṁ janma jīvanaṁ ca tvayā budha //56//
nibodha pūrva-ślokārthaṁ punar vyākhyāṁ karomi ca /
tathāpi cen na santoṣo bhavān vyākhyāṁ kariṣyati //57//
āśabdaḥ samyag-arthe ca rādhitaḥ prāpta-vācakaḥ /
saṁprāptaś ca harir yena vyarthas tasya tapaḥ-śramaḥ //58//
yena samyak-prakāreṇa saṁprāpto harir īśvaraḥ /
svapne jñāne ca jñātas teṣāṁ vyarthas tapaḥ-śramaḥ //59//
śrī-kṛṣṇa-vimukhaṁ mūḍhaṁ dvijam eva narādhamam /
tīrthaṁ dānaṁ tāpaḥ puṇyaṁ vrataṁ naiva punāti tam //60//
yaś ca mūḍhatamo loke yaś ca bhaktiṁ parāṁ gataḥ /
tāv ubhau sukha-sedhete tapaḥ kurvanti madhyamāḥ //61//
devān anyāṁś ca bhajate hariṁ jānāti tat-paraḥ /
tapaḥ karoti taṁ prāptum ākāṅkṣan madhyamo janaḥ //62//
prāktanād anurāgī ca gṛhī saṁsāra-saṁvṛtaḥ /
tapaḥ karoti śrī-kṛṣṇa-pāda-padmārtham īpsitam //63//
paraṁ śrī-kṛṣṇa-bhajanaṁ dhyānaṁ tan-nāma-kīrtanam /
tat-pādodaka-naivedya-bhakṣaṇaṁ sarva-vāñcchitam //64//
atīva mūḍho vipraś ca prāktanād guru-doṣataḥ /
tāmaso hi na jānāti śrī-kṛṣṇaṁ tri-guṇāt param //65//
ajñānād atha vā jñānāt sat-saṅgād eva prāktanāt /
bhuṅkte naivedyaṁ īśasya kṛṣṇasya paramātmanaḥ //66//
sa ca mukto bhavet putra mucyate sarva-pātakāt /

sa yāti divya-yānena golokaṁ lokam uttamam //67//
śṛṇu vatsa pravakṣyāmi pūrvākhyānaṁ purātanam /
atīva suśravaṁ cāru madhuraṁ muktidaṁ param //68//
kānyakubjaḥ sukṣubdhaś ca brāhmaṇo grāma-yājakaḥ /
devalo vṛṣa-vāhaś ca mahā-mūḍhaś ca pātakī //69//
svapne jñāne na jānāti puṇyaṁ vā kṛṣṇa-pūjanam /
kṛṣṇa-bhakta-sahālāpa-darśana-sparśanaṁ śubhaṁ //70//
babhūva prāktanāt tasya kṣaṇa-mātraṁ sudurlabham /
tena puṇyena naivedyaṁ lebhe kṛṣṇasya brāhmaṇaḥ //71//
pituḥ puṇyena putraś ca mārge patitam alpakam /
svayaṁ bhuktāvaśeṣaṁ ca patitaṁ vaiṣṇavāj janāt //72//
susnigdhākṣata-jīrṇaṁ ca rajasā miśritaṁ param /
gacchatas tatra viprasya patitaṁ bhakṣya-vastu ca //73//
naivedyopari kṛṣṇasya tvarāyuktasya putraka /
tad-vastu bhuktaṁ vipreṇa kṛṣṇa-naivedya-miśritam //74//
saputreṇa kṣudhārtena tau yayatur gṛham /
viprocchiṣṭaṁ ca bubhuje tasya patnī pati-vratā //75//
paramparānusaṁbandhāt pavitrā sā babhūva ha /
jīvan-mukto brāhmaṇaś ca babhūva sa saputrakaḥ //76//
kālena tena puṇyena vyāghra-bhuktaś ca kānane /
sārdhaṁ ca vyāghra-putrābhyāṁ golokaṁ prayayau dvija /
pati-vratā saha-mṛtā bhartā sārdhaṁ jagāma sā //77//

iti śrī-nārada-pañca-rātre jñānāmṛta-sāre prathamaika-rātre brahma-sanat-kumāra-saṁvāde naivedya-praśaṁsanaṁ nāma dvitīyo 'dhyāyaḥ

(1.3) prathamaika-rātre tṛtīyo 'dhyāyaḥ

sanat-kumāra uvāca

aho tāta kim āścaryaṁ kṛṣṇasya paramātmanaḥ /
paraṁ naivedya-māhātmyaṁ vistarād vada sāmpratam //1//

atha śrī-kṛṣṇa-mahima-varṇanam

brahmovāca

ekadā brāhmaṇo hṛṣṭaḥ praphulla-vadanekṣaṇaḥ /
putreṇa sārdhaṁ prayayau bāndhavasya gṛhaṁ mudā //2//
nimantrito vivāhena mahā-saṁbhāra-saṁbhṛtaḥ /
bhuktvā pītvā ca tad-gṛhe sva-gṛhaṁ prayayau mudā //3//
saputro brāhmaṇo mārge kṣut-pipāsārditaḥ sutaḥ /
dadarśa candra-bhāgāṁ tāṁ nadīm ati-manoharām //4//
uvāca putraḥ pitraṁ snātvā bhokṣyāmi ceti bhoḥ /
kṣut-pipāsā balavatī vardhate tāta vartmani //5//
putrasya vacanaṁ śrutvā tam uvāca dvijaḥ svayam /
bhayaṁkaraṁ vanam idaṁ samīpe saritaḥ sutaḥ //6//
suśīghraṁ gaccha grāmāntaṁ puro ramya-sarovaram /
tatra snātvā ca bhokṣyāvo gaccha vatsa yathāsukham //7//
tātasya vacanaṁ śrutvā jahāsa ca cukopa ha /
pitaraṁ vaktum ārebhe rakta-paṇgkaja-locanaḥ //8//

śiśur uvāca
bālo 'haṁ daśa-varṣīyas tvaṁ ca vṛddhaś ca jñānadaḥ /
pitā dadāti putrāya jñānaṁ sarvatra bhū-tale //9//
aho duratyayaḥ kālo vṛdhho vadati bālavat /
kathaṁ prāktanam ullaṅghya brūhi tāta duratyayam //10//
prāktanāt sukha-duḥkhaṁ ca rogaṁ śokaṁ bhayaṁ pitaḥ /
sumṛtyur apamṛtyur vā cirāyur alpa-jīvanaḥ //11//
yatra kāle ca yan-mṛtyur bhavanaṁ śubha-karma ca /
nyūnādhikaṁ kṣaṇaṁ nāsti niṣekaḥ kena vāryate //12//
yasya haste ca yan-mṛtyur vidhātrā likhitaḥ purā /
na ca taṁ khaṇḍituṁ śaktaḥ svayaṁ viṣṇuś ca śaṅkaraḥ //13//
tāta vyartham adhītaṁ te durbuddher janma niṣphalam /
subuddheḥ saphalaṁ janma tat-kṣaṇam jīvanaṁ sukham //14//
yena śuklī-kṛtā haṁsāḥ śukāś ca haritī-kṛtāḥ /
mayūrāś citritā yena sa me rakṣāṁ kariṣyati //15//
yena kṛṣṇena viśvāni cāsaṁkhyāni kṛtāni ca /
carācaraṁ ca yo rakṣet sa me rakṣāṁ kariṣyati //16//
ghorāraṇye sukhaṁ śete yo hi kṛṣṇena rakṣitaḥ /
nirbandho 'pi yasya maraṇaṁ tasya mandire //17//
yaḥ śete nāga-śayyāsu prāktanān maṅgalāhitaḥ /
yo nāga-bhakṣito bhogāt sa bhṛto garuḍāntike //18//

na samudre ca mriyate nāgni-rāśau viṣānale /
na śastreṇa na cāstreṇāyur-marmāṇi rakṣati //19//
nāprāpta-kālo mriyate viddhaḥ śara-śatair api /
tṛṇāgreṇāpi saṁspṛṣṭaḥ prāpta-kālo na jīvati //20//
kaścid garbhe ca mriyate kaścid bhūmiṣṭa-mātrataḥ /
kaścid yauvana-kāle ca kaścid eva hi vārddhake //21//
kaścid cirāyu rogī cāpy arogī cāpi kaścana /
kaścid dhanī daridraś ca kaścid eva hi karmaṇā //22//
kaścit kalpānta-jīvī ca cira-jīvī ca kaścana /
prāktanād amaraḥ kaścin niṣeko balavattaraḥ //23//
kaścid yāti ca rājendro divya-yānena karmaṇā /
kaścit kīṭa-pataṁgeṣu kaścit paśvādi-yoniṣu //24//
kaścid eva hi sannyāsī kaścic ca nara-ghātakaḥ /
kaścid gajendra-gāmī ca paśu-yāyī ca kaścana //25//
kaścid sūkṣmāṁśukā-dhārī kaścij jīrṇa-paṭī janaḥ //26//
kaścin nagno 'apy anāhārī sudhā-bhojī ca ca kaścana /
kaścic ca sundaraḥ śrīmān galat-kuṣṭī ca kaścana //27//
kaścit kubjaś cāṁga-hīno badhiraḥ kāṇa eva ca /
kaścid dīrgho madhyamaś ca kaścit khañjaś ca vāmanaḥ //28//
kaścit kṛṣṇaś ca gauraś ca śyāmalaś ca sva-karmaṇā /
kaścid bhaktyā ca prāpnoti kṛṣṇa-dāsyaṁ sudurlabham //29//
brahmaṇaḥ paramaṁ sthānaṁ janma-mṛtyu-jarā-haram /
kaścit prāpnoti paramaṁ brahma-lokaṁ nirāmayam //30//
kaścit svargam indra-padaṁ śiva-lokaṁ svakarmaṇā /
kaścit vargam indra-lokaṁ yama-lokaṁ ca kaścana//31//
kaścic ca narake ghore prāpnoti kleśam ulvaṇam /
tādito yama-dūtena kṣudhitas tṛṣitaḥ sadā //32//
bhuṁkte viṇ-mūtra-kīṭaṁ tan-malaṁ śleṣmaṁ garaṁ vasām /
kṣura-dhāre tapta-taile vahnau śite jale sthale //33//
prāpnoti dāruṇaṁ duḥkham ākalpaṁ pātakī pitaḥ /
tathā bhogāvaśeṣe ca labdhā janma sva-karmaṇā //34//
vyādhi-yuktaḥ pramucyeta tayā ced īśvarecchayā /
yad-bhayād vāti vāto 'yaṁ sūryas tapati yad-bhayāt //35//
varṣatīndro dahaty agnir mṛtyuś carati jantuṣu /
yasyājñayā sṛṣṭi-vidhau mūrmo 'nantaṁ dadhāti ca// 36//
sa ca sarvaṁ ca brahmāṇḍaṁ līlayā ceśvarecchayā /

yasyājñayā mahā-bhītā sarvādhārā vasundharā //37//
dharā sā sarvasyādyā ratnavāṁś ca himālayaḥ /
svayaṁ vidhātā bhagavān dhyāyate yam ahar-niśam //38//
yaṁ dhyāyate ca bhajate svayaṁ mṛtuñjayaḥ śivaḥ /
sahasra-vaktro 'yaṁ stauti dhyāyate bhajate sadā //39//
svayṁ sarasvatī stauti yam īśvaram abhīpsitam /
sevate pāda-padmaṁ ca svayaṁ padmālayā pitaḥ //40//
māyā bhītā ca yaṁ stauti durgā durgati-nāśinī /
stuvanti vedāḥ satataṁ sāvitrī veda-mātṛkā //41//
siddhendrāś ca munīndrāś ca yogīndrāḥ sanakādayaḥ /
rājendrāś cāsurendrāś ca surendrā manavas tathā //42//
dhyāyante ca bhajante ca bhaktāḥ santo hi santatam /
kecid vidanti yaṁ brahmāṁ bhagavantaṁ sanātanam //43//
kecit pradhānaṁ sarvādyaṁ kecic ca jyotir īśvaram /
kecic ca sarva-rūpaṁ ca sarva-kāraṇa-kāraṇam //44//
kecit svecchābhayaṁ rūpaṁ bhaktānugraha-vigraham /
kecit suruciraṁ śyāma-sundaraṁ manoharam //45//
sānandaṁ paramānandaṁ govindaṁ nanda-nandanam /
bhaja tāta paraṁ brahma smara śaśvat sureśvaram //46//

ity evam uktvā pitaraṁ candra-bhāgā-nadī-jale /
snātvā papau jalaṁ svaccham bubhuje miṣṭa-modakam //47//
pitā tad-vacanaṁ śrutvā sānandāśru mumoca saḥ /
cucumba gaṇḍaṁ putrasya samāśleṣaṇa-pūrvakam //48//
pitā snātvā samārebhe sandhyāṁ kartuṁ ca pūjanam /
susnātaṁ pitaraṁ dṛṣṭvā putraḥ sa prayayau vanam //49//
patraṁ bhojana-pātrārtham arhatuṁ cañcalaḥ śiśuḥ /
cakāra cayanaṁ tūrṇaṁ praśastaṁ patra-pañcakam //50//
sundaraṁ kusumaṁ vanyaṁ pūjanārthaṁ pitus tathā /
dadarśa purato bālaḥ supakvaṁ vadarī-phalam //51//
cakāra cayanaṁ tāni phalāni śobhanāni ca /
dhātrī-phalaṁ supakvaṁ ca pakvam āmrātakaṁ tathā //52//
supakvaṁ ca kadambaṁ ca cakāra cayanaṁ punaḥ /
supakvaṁ sundaraṁ ramyaṁ dāḍimaṁ śrī-phalaṁ tathā //53//
ramyaṁ jambu-phalaṁ caiva kharjūraṁ sumanoharam /
karañjakaṁ ca jāmbīraṁ sundaraṁ cikuraṁ tathā //54//

tat sarvaṁ cayanaṁ kṛtvā dadarśa puratāḥ saraḥ /
sunirmalaṁ jalaṁ svacchaṁ śveta-padmaṁ manoharam //55//
ruciraṁ rakta-kahlāraṁ prasphuṭaṁ ca jalāntike /
vihāya tāni sarvāṇi saraḥ-śirasi susthale //56//
papau saraḥ-svaccha-toyaṁ jahāra padmam ulvaṇam /
kiṁcit surakta-kahlāraṁ pakvaṁ padma-phalaṁ tathā //57//
sarvam āharaṇaṁ kṛtvā pitaraṁ gantum udyataḥ /
praphulla-vadanaḥ śrīmān sasmito dvija-bālakaḥ //58//
praphulla-campaka-taruṁ dadarśa puratāḥ śiśuḥ /
mallikā-mālatī-kundayūthikā-mādhavī-latāḥ //59//
cakāra cayanaṁ sphītaḥ puṣpāṇi sundarāṇi ca /
puṣpeṇa phala-patreṇa tasya bhāro babhūva ha //60//
bālo voḍhum aśakyantaś ca yayau gamana-mantharaḥ /
na phalaṁ bubhuje so 'pi dharmādharma-bhayena ca //61//
puro dadarśa sa śiśur ghoraṁ vyāghrālayaṁ bhiyā /
tāta tāteti śabdaṁ ca cakāra ha punaḥ punaḥ //62//
na dadarśa ca tātaṁ ca śārdulaṁ ca dadarśa saḥ /
bhiyā sasmāra govinda-pādāravaindam īpsitam //63//
hariṁ nara-hariṁ rāmaṁ kṛṣṇaṁ viṣṇuṁ ca mādhvam /
dāmodaraṁ hṛṣīkeśaṁ mukundaṁ madhu-sūdanam //64//
etāni daśa nāmāni japan vipra-śiśur bhiyā /
prayayau puratāḥ śīghraṁ punar eva sarovaram //65//
saraso nirmale tīre puṣpāṇi ca phalāni ca /
dadau bhaktyā bhagavate kṛṣṇāya paramātmane //66//
śrī-kṛṣṇa-pūjāṁ kurvantaṁ dhyānamānāṁ padāmbujam /
nikaṭaṁ na yayau vyāghro dṛṣṭvā bālaṁ ca dūrataḥ //67//
vyāghraṁ dadarśa bālaś ca prakaṭāsyaṁ bhayānakam /
vikṛtākāra-daśanaṁ vikaṭākṣaṁ mahodaram //68//
dṛṣṭvā ca durato vyāghram uvāsa sarasas taṭe /
dadhyau kṛṣṇa-padāmbhojaṁ janma-mṛtyu-jarā-haram //69//
mūlādhāraṁ svādhiṣṭhānaṁ maṇipūram anāhatam /
viśuddhaṁ ca tathājñākhyaṁ ṣaṭ-cakraṁ ca vibhāvya ca //70//
kuṇḍalinyā sva-śaktyā ca sahitaṁ parameśvaram /
sahasra-dala-padma-sthaṁ hṛdaye svātmanaḥ prabhum //71//
dadarśa dvibhujaṁ kṛṣṇaṁ pīta-kauśeya-vāsasam /
sasmitaṁ sundaraṁ śuddhaṁ navīna-jalada-prabham //72//

koṭi-kandarpa-saundarya-līlā-dhāma-manoharam /
koṭi-pārvaṇa-pūrṇendu-prabhā-juṣṭaṁ ca sundaram //73//
sukha-dṛśyaṁ surūpaṁ ca bhaktānugraha-kārakam /
candanokṣita-sarvāṅgaṁ ratna-bhūṣaṇa-bhūṣitam //74//
praphulla-padma-nayanaṁ rādhā-vakṣaḥ-sthala-sthitam /
mālatī-mālya-sambaddha-cūḍā-cāru-suśobhanam //75//
dhṛta-ratnaṁ ratna-padmaṁ dakṣiṇena kareṇa ca /
vāmena maṇi-nirmāṇa-dīpta-darpaṇam ujjvalam //76//
ratna-kuṇḍāla-yugmena gaṇḍa-sthala-virājitam /
kausthubhena maṇīndreṇa cāru-vakṣaḥ-sthalojjvalam //77/
muktārāji-vinindaika-danta-rāji-virājitam /
ājānu-mālatī-mālā-vana-mālā-vibhūṣitam //78//
vedānana-sarasvatyā stutaṁ brahmeśa-vanditam /
padmāpadmālayā-māyā-saṁsevita-padāmbujam //79//
pari-pūrṇatamam brahma paramātmānam īśvaram /
nirliptaṁ sākṣi-bhūtaṁ ca bhagavantaṁ sanātanam //80//
sarveśāṁ sarva-rūpaṁ ca sarva-kāraṇa-kāraṇam /
puruṣaṁ paramātmaikaṁ pareśaṁ prakṛteḥ paraṁ //81//
evaṁ bhūtaṁ vibhuṁ dṛṣṭvā manasā praṇanāma tam /
tuṣṭāva parayā bhaktyā tam īśaṁ sampuṭāñjaliḥ //82//

śrī-subhadra uvāca
he nātha darśnaṁ dehi māṁ bhaktaṁ śaraṇāgatam /
śrīda śrīśa śrī-nivāsa śrī-nidhe śrī-niketana //83//
śriyā sevita-pādābja śrī-samutpatti-kāraṇa /
vedānirvacaniyeśa nirīha nirguṇādhipa //84//
sarvādya sarva-nilaya sarva-bīja sanātana /
śānta sarasvatī-kānta nitānta sarva-karmasu //85//
sarvādhāra nirādhāra kāma-pūra parāt para /
duṣpārāsāra-saṁsāra-karṇa-dhāra namo 'stu te //86//

ity evam uktvā sa śiśu ruroda ca punaḥ punaḥ /
dhyāyena tat-padāmbhojaṁ śaraṇaṁ ca cakāra saḥ //87//
iti viprakṛtaṁ stotraṁ tri-sandhyaṁ yaḥ paṭhen naraḥ /
mucyate sarva-pāpebhyo viṣṇu-lokaṁ sa gacchati //88//

iti śrī-nārada-pañca-rātre jñānāmṛta-sāre prathamaika-rātre brahma-sanat-kumāra-saṁvāde śrī-kṛṣṇa-mahimopālambhanaṁ nāma tṛtīyo 'dhyāyaḥ

(1.4) prathamaika-rātre caturtho 'dhyāyaḥ

brahmovāca
brāhmaṇasya stavaṁ śrutvā parituṣṭo janārdanaḥ /
kṛpāṁ cakāra bhagavān bhakteśo bhakta-vatsalaḥ //1//
etasminn antare tatra bhagavān nanda-nandanaḥ /
nārāyaṇarṣiḥ kṛpayā cājagāma sarovaram //2//
dadarśa brāhmaṇa-vaṭuṁ tam eva muni-puṅgavam /
tejasā sukha-dṛśyena sundaraṁ sumanoharam //3//
pīta-vastra-parīdhānaṁ navīna-jalada-prabham /
candanokṣita-sarvāṅgaṁ vana-mālā-vibhūṣitam //4//
prasanna-vadanaṁ śuddhaṁ sasmitaṁ sarva-pūjitam /
vibhāntaṁ ca japantaṁ śuddha-sphaṭika-mālayā //5//
dṛṣṭvā nanāma sahasā śirasā vipra-puṅgavaḥ /
śubhāśiṣaṁ dadau tasmai datvā śirasi hastakam //6//
tam uvāca muni-śreṣṭhaḥ kṛpayā dīna-vatsalaḥ /
hitaṁ tathyaṁ nīti-sāraṁ pariṇāma-sukhāvaham //7//

śrī-nārāyaṇarṣir uvāca
aye vipra mahā-bhāga saphalaṁ jīvanaṁ tava /
yasmin kule ca jāto 'si tad-dhanyaṁ supraśaṁsitam //8//
bhaja tvaṁ paramānandaṁ sānandaṁ nanda-nandanam /
dhruvaṁ yāsyasi golokaṁ paramānandam īpsitam //9//
tat kulaṁ pāvanaṁ dhanyaṁ yaśasyaṁ ca nirāpadam /
yasmin svayaṁ bhavān jātaḥ puṇyaḥ kṛṣṇa-parāyaṇaḥ //10//
naivedyaṁ patitaṁ mārge jīrnaṁ śvāpada-bhakṣitam /
bhuktvā tavaiṣā buddhiś ca kṛṣṇa-bhaktir babhūva ca //11//
kṛṣṇa-naivedya-māhātmyaṁ ko vatsa kathituṁ kṣamaḥ /
yad vaktuṁ na hi śaktāś ca vedāś catvāra eva ca //12//
varaṁ vṛṇuṣva bhadraṁ te subhadra dvija-puṅgava /
sarvaṁ dātum ahaṁ śakto yat te manasi vāñcchitam //13//

nārāyaṇa-vacaḥ śrutvā tam uvāca śiṣuḥ svayam /

punaḥ kampita-sarvāṅgaḥ sāśru-netraḥ puṭāñjaliḥ //14//

subhadra uvāca
dehi me kṛṣṇa-pādābje dṛḍhaṁ bhaktiṁ sudurlabham /
tad-dāsyaṁ tat-pade vāsaṁ jarā-mṛtyu-haraṁ param //15//
anyaṁ varaṁ na gṛhṇāmi na me kiṁcit prayojanam /
nāhaṁ varārthī kāmī ca rāgī vetana-bhug yathā //16//

nārāyaṇarṣir uvāca
śrī-kṛṣṇo yasya bhaktiś ca tasyātra kiṁ sudurlabham /
aṇimādika-dva-triṁśat-siddhiḥ kara-tale parā //17//
nirvikalpo dadāty asya naiva gṛhṇāti vaiṣṇavaḥ /
animittāṁ harer bhaktiṁ bhaktā vāñcchanti santatam //18//
gṛhāṇa mantraṁ kṛṣṇasya paraṁ kalpa-taruṁ varam /
bhaktidaṁ dāsyadaṁ śuddhaṁ karma-mūla-nikṛntanam //19//
lakṣmīr māyā-kāma-bījaṁ ṅe 'ntaṁ kṛṣṇa-padaṁ tathā /
vahni-jāyānta-mantraṁ ca mantra-rājaṁ manoharam //20//

ity evam uktvā tat-karṇe kathayām āsa dakṣiṇe /
vāra-trayaṁ muni-śreṣṭhaḥ śuddha-bhāvena putraka //21//
yena stotreṇa tuṣṭāva subhadraḥ parameśvaram /
ājñāṁ cakāra sa ṛṣis tad eva paṭhituṁ mudā //22//
kavacaṁ ca dadau tasmai jagan-maṅgala-maṅgalam /
dhyānaṁ ca sāma-vedoktaṁ sarva-pūjā-vidhi-kramam //23//
harer dāsyaṁ ca tad-bhaktir goloka-vāsam īpsitam /
janma-dvayāntare caiva karma-bhoga-kṣaye sati //24//

subhadra uvāca
satyaṁ kuru mahā-bhāga varaṁ me yadi dāsyasi /
varaṁ vṛṇomi tat paścāt yan me manasi vāñcchitam //25//

nārāyaṇarṣir uvāca
oṁ satyaṁ vatsa dāsyāmi varaṁ vṛṇu yathepsitam /
mamāśakyaṁ nāsti kiṁcit dātāhaṁ sarva-sampadām //26//

subhadra uvāca

kaṇṭhe te kiṁ ca kavacaṁ kasya vā sarva-pūjitam /
amūlya-ratna-guṭikā-yuktaṁ ca sumanoharam //27//
kavacaṁ dehi me deva sva-satya-rakṣaṇaṁ kuru /

viprasya vacanaṁ śrutvā śuṣka-kaṇṭhauṣṭhātālukaḥ //28//
vaktuṁ na śaktas tad vākyaṁ dadhyau kṛṣṇa-padāmbujam /
pradadau guṭikāṁ tasmai novāca kavacaṁ muniḥ //29//
tam uvāca maharṣiś ca vituṣṭaś conmanāḥ suta /
vatsa krodho hi devasya varaṁ tulyaṁ ca vāñcchitam //30//

nārāyaṇarṣir uvāca
triṁśat-sahasra-varṣaṁ ca bhuṅkṣva rājyaṁ sudurlabham /
labhasva durlabhāṁ lakṣmīṁ māyayā mohito bhava //31//
mad-iṣṭa-deva-kavacaṁ gṛhītaṁ yena hetunā /
sapta-kalpānta-jīvasya paratra ca bhaviṣyati //32//
sucireṇaiva kālena golokaṁ ca prāyasyasi /
pare mṛkaṇḍu-putras tvaṁ mārkaṇḍeyo bhaviṣyasi //33//
mayā dattaṁ ca kavacaṁ tvāṁ ca rakṣati putraka /
tava kaṇṭhe sthitiś cāśya prati janmani janmani //34//

punaś ca guṭikā-yuktaṁ kṛtvā ca kavacaṁ muniḥ /
gale dadhāra bhaktyā ca tad-bhakto dharma-nandanaḥ //35//
varaṁ datvā ca sa munir yayau gehaṁ sa unmanāḥ /
viprāya kavacaṁ datvā naṣṭa-vatsā gaur yathā //36//
bhrātrā nareṇa pitrā ca dharmeṇa ca mahātmanā /
mātrā mūrtyā ca patnyā ca śāntyā ca bhartsito muniḥ //37//
vipraḥ samprāpya kavacaṁ mantraṁ kalpa-taruṁ param /
sarovarāt samutthāya prajvalan brahma-tejasā //38//
kṣaṇaṁ tasthau saras-tīre vaṭa-mūle manohare /
jajāpa paramaṁ mantraṁ sampūjya jagad-īśvaram //39//
atha tat-tāta-vipro hi samanviṣya sutaṁ ciram /
gatvā ca sva-gṛhaṁ duḥkhī śokārtaḥ sa ruroda ca //40//
samudyatā tanuṁ tyaktuṁ tan-mātā putra-vārtayā /
na tatyāja tanuṁ vipro dṛṣṭvā susvapnam uttamam //41//
vipro viprā gṛhaṁ tyaktvā putrānveṣaṇa-pūrvakam /
prayayau kānanaṁ ghoraṁ sarvaiś ca bāndhavaiḥ sahaḥ //42//

sarvaṁ vanaṁ samanviṣya prayayus te sarovaram /
dadṛśus te śiśuṁ gṛhyaṁ sūryābhaṁ vaṭa-mūlake //43//
cucumba gaṇḍaṁ putrasya vipro viprā ca sāradam /
āśiśleṣa krameṇaiva mātā tātaḥ punaḥ punaḥ //44//
putraś ca sarva-vṛttāntaṁ kathayām āsa sādaram /
śrutvā putrasya vipraś ca viprā bāndhavas tathā // 45//
yayuḥ sarve sva-deśaṁ ca paramāhlāda-mānasāḥ /
candra-bhāgāṁ samuttīrya viveśa nagaraṁ param //46//
nagara-stho nṛpendraś ca dṛṣṭvā tejasvinaṁ śiśum /
dadau tasmai sva-kanyāṁ ca ratnālaṅkāra-bhūṣitam //47//
yuvatīṁ sundarīṁ śyāmāṁ tapta-kañcana-saṁnibhām /
pati-vratāṁ mahā-bhāgāṁ sundarīṁ kamalākalāṁ //48//
gajendrāṇāṁ sahasraṁ ca pradadau yautukaṁ mudā /
aśvānāṁ daśa-lakṣaṁ ca ratnānāṁ ca sahasrakam //49//
dāsīnāṁ niṣka-kaṇṭhīnāṁ saundarīṇāṁ sahasrakam /
vastra-ratna-sahasraṁ ca bahu-mūlyaṁ sudurlabham //50//
dāsānāṁ ca sahasraṁ ca padātīnāṁ tri-lakṣakam /
daśa-lakṣaṁ suvarṇaṁ ca ratna-mālāṁ sudurlabhām //51//
datvā tasmai ca kanyāṁ ca ruroda ca sabhāryakaḥ /
rājā ca kanyayā sārdhaṁ prayayau vipra-mandiram //52//
gatvā cāpi kiyad dūraṁ dadarśa nagaraṁ nṛpaḥ /
atīva sundaraṁ ramyaṁ vijitya cāmarāvatīm //53//
śuddha-sphaṭika-saṁkāśaṁ ratna-sāra-vinirmitam /
tri-koṭi-caṭṭālikā-gehaṁ nava-koṭi-sumandiram //54//
sapta-prākāra-yuktaṁ ca parikhā-traya-samyuktam /
durlaṅghyam ati-durgamyaṁ ripūṇām api putraka //55//
śiśoś ca svāśramaṁ ramyaṁ sad-ratna-sāra-nirmitam /
sphurat vajra-kapāṭaṁ ca ratnendra-kalaśānvitam //56//
sad-ratna-darpaṇāir dīpaṁ ratna-kumbhair virājitam /
prāṅgaṇaṁ ratna-sārāḍhyaṁ ratna-sopāna-śobhitam //57//
manoharaṁ rāja-mārgaṁ sindūrādi-pariṣkṛtam /
prākāraṁ maṇi-bhūṣāḍhyam uccair ākāśa-sparśi ca //58//
jagāma vismayaṁ rājā dṛṣṭvā nagaram uttamam /
pitrā mātrā saha śiśur vismayaṁ ca yayau mudā //59//
gajendrāṇāṁ tri-lakṣaṁ ca śvānāṁ śata-lakṣakam /
catur-guṇaṁ padātīnām āyayus te 'py anuvrajam //60//

vāraṇendraṁ puras kṛtya veśyāṁ ca nartakaṁ tathā /
dvijāṁś ca pūrṇa-kumbhāṁś ca pati-putravatīṁ satīṁ //61//
mahā-pātraḥ śiśuṁ dṛṣṭvā gajendropari-saṁsthitam /
mūrdhnā nanāma vegenāpy avaruhya gajād api //62//
śiśuṁ praveśayāṁ āsa ratna-nirmāṇa-mandiram /
ratna-siṁhāsanaṁ tasmai pradadau sādaraṁ mudā //63//
kanyā-dātre ca pitre ca mātre ca sādaraṁ mudā /
ratna-siṁḥāsanaṁ ramyaṁ pradadau pātra eva ca //64//
śiśum siṣeva pātraś ca svayaṁ ca śveta-cāmaraiḥ /
dadhāra ratna-chatraṁ ca hīrāhāra-pariṣkṛtam //65//
uvāsa sa sa-bhāryāṁ ca sudharmyāṁ mahendravat /
śvasuraś ca yayau gehaṁ śiśunā ca puraskṛtaḥ //66//
triṁśat-sahasra-varṣaṁ ca rājā rājyaṁ cakāra saḥ /
kālāntare tat-pitā ca vane vyāghreṇa bhakṣitaḥ //67//
pati-vratā mahā-bhāgā mātā saha-mṛtā suta /
ratna-yānena ramyeṇa sa-strīkaḥ kṛṣṇa-mandiram //68//
prayayau sādaraṁ vipraḥ kṛṣṇa-naivedya-bhakṣaṇāt /
tad-asthi bhuktvā vyāghraś ca pūtaḥ sadyaś ca sāṁpratam //69//
tābhyāṁ sārdhaṁ ca prayayau golokaṁ sumanoharam /
śiśur dehaṁ parityajya himādrau svar-ṇadī-taṭe //70//
datvā putrāya rājyaṁ ca svargād api sudurlabham /
mṛkaṇḍu-patnī-garbhe ca lebhe janma sva-karmaṇā //71//
mārkaṇḍeyo muni-śreṣṭho babhūva para-janmani /
sapta-kalpānta-jīvī ca nārāyaṇa-vareṇa saḥ //72//
babhūva sāṁprataṁ vipraḥ kṛṣṇa-naivedya-bhakṣaṇāt /
śva-bhakṣitaṁ ca naivedyaṁ bhuktvā ced īdṛśī gatiḥ /

akāmataś cāpy ajñāto jīrṇa-mārga-sthitaṁ suta //73//
yo bhakṣet kāmato jñāto nityaṁ naivedyam īpsitam /
na jānanti gatis tasya vedāś catvāra eva ca //74//
iti te kathitaṁ brahmann itihāsaṁ purātanam /
āścaryaṁ madhuraṁ ramyaṁ kiṁ bhūyaḥ śrotum icchasi //75//

śrī-nārada uvāca
śrutaṁ naivedya-māhātmyam atīva sumanoharam /
īśvarasyāpi he tāta kṛṣṇasya paramātmanaḥ //76//

adhunā śrotum icchāmi svātma-sandeha-bhañjanam /
nārāyaṇarṣer kaṇṭhe ca kavacaṁ tasya tad vada //77//

atha kavaca-praśnaḥ

sanat-kumāra uvāca
mamāpy astīti sandeho vacane prapitāmaha /
kasya tat kavacaṁ brahmann idaṁ vaktuṁ tvam arhasi //78//
sa pitā sa guruḥ svacchaḥ karoti bhrama-bhañjanam /
śīghraṁ brūhi mahā-bhāga nāradaṁ māṁ suta-priya //79//

putrayoś ca vacaḥ śrutvā śuṣka-kaṇṭhauṣṭhatālukaḥ /
uvāca vacanaṁ brahmā smaran kṛṣṇa-padāmbujam //80//

brahmovāca
nārāyaṇena muninā jagan-maṅgala-maṅgalam /
viprāya kavacaṁ dattam dhyānaṁ ca parmātmanaḥ //81//
tad bravīmi mahā-bhāga tvām eva nāradaṁ prati /
kaṇṭha-sthaṁ kavacaṁ vaktuṁ naiva śaknomi sāṁpratam //82//
mat-kaṇṭhe kavacaṁ yasya gopanīyaṁ sudurlabham /
nārāyaṇarṣi-kaṇṭhe ca tad eva paramādbhutam //83//
tad eva dharma-kaṇṭhe ca narasya ca mahātmanaḥ /
agastyasya ca kaṇṭhe ca lomaśasya mahā-muneḥ //84//
tulasyāś cāpi saṁjñāyāḥ sāvitryāś cāpi putraka /
anyeṣāṁ ca bhāgyavatāṁ bhārate ca sudurlabhe //85//

nārada uvāca
paścāt śroṣyāmi kavacaṁ jagan-maṅgala-maṅgalam /
dhyānaṁ pūjāṁ vidhānaṁ ca kṛṣṇasya paramātmanaḥ //86//
ādau kathaya bhadraṁ te paraṁ parama-bhadrakam /
subhadra-prāptaṁ kavacaṁ māhātmyaṁ yasya durlabham //87//

brahmovāca
subhadra-prāptaṁ kavacaṁ paścāt śroṣyasi putraka /
śaṅkarasya mukhād vipra sva-guror jñāninas tathā //88//

iti śrī-nārada-pañca-rātre jñānāmṛta-sāre brahmā-nārada-saṁvāde prathamaika-rātre kavaca-praśno nāma caturtho 'dhyāyaḥ

(1.5) prathamaika-rātre pañcamo 'dhyāyaḥ

śrī-sanat-kumāra uvāca
tavecchā yatra kavace dhyāne tad vada sāmpratam /
yac chṛṇomi śubhaṁ tac ca kena śreyasi tṛpyate //1//

bramovāca
dhyānaṁ sāma-vedoktaṁ dattam nārāyaṇena vai /
kavacaṁ ca subhadrāya dharmiṣṭhāya mahātmane //2//
navīna-jalada-śyāmaṁ pīta-kauśeya-vāsasam /
candanokṣita-sarvāṅgaṁ sasmitaṁ śyāmasundaram //3//
mālatī-mālya-bhūṣāḍhyaṁ ratna-bhūṣaṇa-bhūṣitam /
munīndreśa-susiddheśa-brahmeśa-śeṣa-vanditam //4//
sarva-svarūpaṁ sarveśaṁ sarva-bījaṁ sanātanam /
sarvādyaṁ sarva-jñaṁ puruṣaṁ prakṛteḥ param //5//
nirguṇaṁ ca nirīhaṁ ca nirliptam īsvaraṁ bhaje /
dhyātvā mūlena tasmai ca dadyāt pādyādikaṁ mudā //6//
tataḥ stotraṁ ca kavacaṁ bhaktyā ca prapaṭhen naraḥ /
japtvā ca mantraṁ bhaktyā daṇḍavat praṇamed bhuvi /
iti te kathitaṁ vatsa kiṁ bhūyaḥ śrotum icchasi //7//

śrī-sanatkumāra uvāca
brūhi me kavacaṁ brahman jagan-maṅgala-maṅgalam /
pūjyaṁ puṇya-svarūpaṁ ca kṛṣṇasya paramātmanaḥ //8//

atha jagan-maṅgala-maṅgala-kavacam

brahmovāca
śṛṇu vakṣyāmi viprendra kavacaṁ paramādbhutaṁ /
śrī-kṛṣṇenaiva kathitaṁ mahyaṁ ca kṛpayā parā //9//
mayā dattaṁ ca dharmāya tena nārāyaṇarṣaye /
ṛṣiṇā tena tad dattaṁ subhadrāya mahātmane //10//

ati-guhyatamaṁ śuddhaṁ paraṁ snehād vadāmy aham /
yad dhṛtvā paṭhanāt siddhāḥ siddhāni prāpnuvanti ca //11//
evam indrādayaḥ sarve sarvaiśvaryam āpnuyuḥ /
ṛṣiś chandaś ca sāvitrī devo nārāyaṇaḥ svayam //12//
dharmārtha-kāma-mokṣeṣu viniyogaḥ prakīrtitaḥ /
rādheśo me śiraḥ pātu kaṇṭhaṁ radheśvaraḥ //13//
gopīśaś cakṣuṣī pātu tālu ca bhagavān svayam /
gaṇḍa-yugmaṁ ca govindaḥ karṇa-yugmaṁ ca keśavaḥ //14//
galaṁ gadādharaḥ pātu skandhaṁ kṛṣṇaḥ svayaṁ prabhuḥ /
vakṣa-sthalaṁ vāsudevaś codaraṁ cāpi so 'cyutaḥ //15//
nabhiṁ pātu padma-nābhaḥ kaṅkālaṁ kaṁsa-sūdanaḥ /
puruṣottamaḥ pātu pṛṣṭhaṁ nityānando nitambakam /16//
puṇḍarīkaḥ pāda-yugmaṁ hasta-yugmaṁ hariḥ svayam /
nāsāṁ ca nakharaṁ pātu narasiṁhaḥ svayaṁ prabhuḥ //17//
sarveśvaraś ca sarvāṅgaṁ santataṁ madhu-sūdanaḥ /
prācyāṁ pātu ca rāmaś ca vahnau ca vaṁśī-dharaḥ svayam //18//
pātu dāmodaro dakṣe nairṛte ca narottmaḥ /
paścime puṇḍarīkākṣo vāyavyāṁ vāmanaḥ svayam //19//
anantaś cottare pātu aiśānyām īśvaraḥ svayam /
jale sthale cāntarīkṣe svapne jāgaraṇe tathā //20//
pātu vṛndāvaneśaś ca māṁ bhaktaṁ śaraṇāgatam /
iti te kathitaṁ vatsa kavacaṁ paramādbhutam //21//
sukhadaṁ mokṣadaṁ sāraṁ sarva-siddhi-pradaṁ satām /
idaṁ kavacam iṣṭaṁ ca pūjā-kāle ca yaḥ paṭhet //22//
hari-dāsyam avāpnoti goloke vāsam uttamam /
ihaiva hari-bhaktiṁ ca jīvan-mukto bhaven naraḥ //23//

nārada uvāca
nārāyaṇarṣiṇā dattaṁ kavacaṁ yat sudurlabham /
subhadrāya brāhmaṇāya tan me vaktum ihārhasi //24//

brahmovāca
mad-iṣṭa-devyāḥ kavacaṁ kathaṁ tat kathayāmi te /
mat-kaṇṭhe paśya kavacaṁ sad-ratna-guṭikānvitam //25//
nārāyaṇarṣiṇā dattaṁ kavacaṁ guṭikānvitam /
tathāpīdaṁ na kathitaṁ niṣiddhaṁ hariṇā smṛtam //26//

tasyarṣeś ceṣṭa-devyāś ca noktaṁ tenedam īpsitam /
mahyaṁ na dattā guṭikā bāndhavair bhartsitena ca //27//
ātmanaḥ kavacaṁ mantraṁ svayaṁ dātuṁ na cārhati /
prāṇā naṣṭāś ca dānena ceti veda-vido viduḥ //28//
śaṅkaraṁ gaccha bhagavan janmāntara-guruṁ tava /
sa eva tubhyaṁ kavacaṁ dāsyasy eva na saṁśayaḥ //29//
tvat-prāktanena viprendra sat-vareṇa śubhena ca /
dhruvaṁ prāpsyasi tvaṁ vatsa kavacaṁ tat sudurlabham //30//
kumāra gaccha vaikuṇṭhaṁ sva-guruṁ paśya sat-varam /
nārāyaṇaś ca kavacaṁ tubhyaṁ dāsyasi niścitam //31//
sanat-kumāro bhagavān gatvā vaikuṇṭham īpsitam /
saṁprāpya kavacaṁ vatsa kavacaṁ tat sudurlabham //32//

ājñayā brahmaṇaś cāpi nārado gantum udyataḥ /
brahmā yayau brahma-lokaṁ janma-mṛtyu-jarāpaham //33//

iti śrī-nārada-pañca-rātre jñānāmṛta-sāre prathamaika-rātre pañcamo 'dhyāyaḥ

(1.6) prathamaika-rātre ṣaṣṭho 'dhyāyaḥ

śrī-śuka uvāca
sanat-kumāro vaikuṇṭhaṁ brahma-lokaṁ ca brahmaṇi ?what?/
gate brahman kiṁ cakāra bhagavān nārado muniḥ //1//

vyāso uvāca
munis tayoś ca gatayoḥ sa ruroda sarit-taṭe /
itas tataś ca babhrāma mad-viyoga-śucāspada //2//
sva-mānase samālokya muni-śreṣṭhaḥ sa unmanāḥ /
dhyāyamāno hari-padaṁ śivaṁ draṣṭuṁ samutsukaḥ //3//
praṇamya pitaraṁ bhaktyā kumāraṁ bhrātaraṁ tathā /
jagāma tapasa-sthānāt kailāsābhimukhe muniḥ //4//
snātvā ca kṛta-mālāyāṁ saṁpūjya parameśvaram /
bhuktvā phalaṁ jalaṁ pītvā prayayau gandha-mādanam //5//
dadarśa brāhmaṇaṁ tatra vaṭa-mūle manohare /
kaṭamastam dhyāyamānaṁ śrī-kṛṣṇa-caraṇāmbujam //6//

dīrgaṁ nagnaṁ gaurāṅgaṁ dīrgha-lomabhir āvṛtam /
nimīlitākṣaṁ sānandaṁ sānandāśru-samanvitam //7//
pādme padmeśa-śeṣādi-sura-pūjita-vandite /
śrī-pāda-padme śobhāḍhye śaśvat-saṁnyasta-mānasam //8//
bāhya-jñāna-parityaktaṁ yoga-jñāna-viśāradam /
śivasya śiṣyaṁ sad-bhaktaṁ yogīndrāṇāṁ guror guroḥ //9//
hṛt-padme padma-nābhaṁ ca paramātmānam īśvaram /
pradīpa-kalikākāraṁ brahma-jyotiḥ-sanātanam //10//
sākṣi-svarūpaṁ paramaṁ bhagavantam adhokṣajam /
paśyantaṁ sasmitaṁ kṛṣṇaṁ pulakāṅkita-vigraham //11//
sad-bhāvodrikta-cittaṁ ca sad-bhāvaṁ puruṣottame /
dṛṣṭvā maharṣi-pravaraṁ devarṣi-vismayam yayau //12//
itas tataś ca babhrāma dadarśa svāśramaṁ muneḥ /
atīva surahaḥ-sthānaṁ ramyaṁ ramyaṁ navaṁ navam //13//
susnigdhaṁ sundaraṁ śuddhaṁ paraṁ svaccharh sarovaram /
śveta-raktotpala-dalaiḥ kamalaiḥ kamanīyakam //14//
guñjadindinda-varair ?what? makarandodarais tathā /
vyākulaiḥ saṁkulaiḥ śaśvad-rājitaiś ca virājitam //15//
vanyair vṛkṣair bahu-vidhaiḥ phala-śākhā-suśobhitaiḥ /
karañjakaiś ca karajair bimbaiḥ śākhoṭikais tathā //16//
tintiḍībhiḥ kapitthaiś ca vaṭa-śiṁśapā-candanaiḥ /
mandāraiḥ sindhu-vāraiś ca tāḍi-patraiḥ suśobhanaiḥ //17//
guvākair nāriketaiś ca kharjuraiḥ panasais tathā /
tālaiḥ śālaiḥ piyālaiś ca hintālair vakulair api //18//
āmrair āmrātakaiś caiva jambīrair dāḍimais tathā /
śrī-phalair vadarībhiś ca jambubhir nāgaraṅgakaiḥ //19//
supakva-phala-śobhāḍyaiḥ susnigdhaiḥ sumanoharaiḥ /
taruṇais taru-rājais ca nānā-jātibhir īpsitam //20//
mallikā-mālatī-kunda-ketakī-kusumaiḥ śubhaiḥ /
mādhavīnāṁ latā-jālaiś carcitaṁ cāru-campakaiḥ //21//
kadambānāṁ kadambaiś ca svacchaiḥ śvetaiś ca puṣpitaiḥ /
nāgeśvarāṇāṁ vṛndaiś ca dīptaṁ mandārakair varaiḥ //22//
haṁsa-kāraṇḍa-vakulaiḥ puṁs-kokila-kulais tathā /
santataṁ kūjitaṁ śuddhaṁ suvyaktaṁ sumanoharam //23//
śārdūlaiḥ śarabhaiḥ siṁhair gaṇḍakair mahiṣaiḥ param /
manoharaiḥ kṛṣṇa-sāraiś camarabhir bhāva-bhūṣitam //24//

mahā-muni-prabhāvena hiṁsā-doṣa-vivarjitam /
dasyu-caura-hiṁsra-jantu-bhaya-śoka-vivarjitam //25//
supuṇyadaṁ tīrtha-varaṁ bhārate supraśaṁsitam /
siddha-sthalaṁ siddhidaṁ taṁ mantra-siddhi-karaṁ paraṁ //26//
dṛṣṭvāśramaṁ muni-śreṣṭho jagāma muni-saṁsadi /
āsane ca samāsīnaṁ dhyāna-hīnaṁ dadarśa tam //27//
samuttasthau sa vegena dṛṣṭvā devarṣi-puṅgavam /
datvāmalaṁ phalaṁ mūlaṁ saṁbhāṣāṁ sa cakāra ha //28//
praśnaṁ cakāra sa muni-vīṇā-pāṇiṁ nāradam /
sasmitaḥ sasmitaṁ śuddhaṁ śuddha-vaṁśa-samudbhavam //29//
sad-bhāgyopasthitaṁ dīptaṁ jvalantaṁ brahma-tejasā /
atithiṁ brāhmaṇa-varaṁ brahma-putraṁ ca pūjitaṁ //30//

munir uvāca
kiṁ nāma bhavato vipra kva yāsīti kva cāgataḥ /
kva te pitā sa ko vāpi kva vāsaḥ kutra saṁbhavaḥ //31//
māṁ vā mamāśramaṁ vāpi pūtaṁ kartum ihāgataḥ /
mūrtimad-brahma-tejo hi mama bhāgyād upasthitaḥ //32//

atha vaiṣṇava-darśana-phalam

na hy ammayāni tīrthāni na devā mṛcchitāmayāḥ /
te punanty urukālena vaiṣṇavo darśanena ca //33//
sadyaḥ pūtāni tīrthāni sadyaḥ pūtā sa-sāgarā /
sa-śaila-kānana-dvīpā pāda-sparśād vasundharā //34//
dhanyo 'haṁ kṛta-kṛtyo 'haṁ saphalaṁ mama jīvanam /
sahasopasthito gehe brāhmaṇo vaiṣṇavo 'tithiḥ //35//
pūjito vaiṣṇavo yena viśvaṁ ca tena pūjitam /
āśramaṁ vastu-sahitaṁ sarvaṁ tubhyaṁ niveditam //36//
phalāni ca supakvāni bhuṅkṣva bhogāni sāmpratam /
suvāsitam piba svādu śītalaṁ nirmalaṁ jalam //37//
dugdhaṁ ca surabhī-dattaṁ ramyaṁ madhuritaṁ madhu /
paripakvaṁ phala-rasaṁ piba svādu muhur muhuḥ //38//
sukha-bījye sutalpe ca śayanaṁ kuru sundare /
suśīta-vāta-saugandhya-pūtena surabhī-kṛte //39//

athātithi-pūjana-phalam

atithir yasya puṣṭo hi tasya puṣṭo hariḥ svayam /
harau tuṣṭe gurus tuṣṭo gurau tuṣṭe jagat-trayam //40//
adhiṣṭhātātithir gehe santataṁ sarva-devatāḥ /
tīrthāny etāni sarvāṇi puṇyāni ca vratāni ca //41//
tapāṁsi yajñāḥ satyaṁ ca śīlaṁ dharmaḥ sukarma ca /
apūjitair atithibhir sārdhaṁ sarve prayānti te //42//

athātithi-vimukhe doṣāḥ
atithir yasya bhagnāśo gṛhāt pratinivartate /
pitaras tasya devāś ca puṇyaṁ dharma-vratāśanāḥ //43//
yamaḥ pratiṣṭhā lakṣmīś cābhīṣṭa-devo gurus tathā /
nirāśāḥ pratigacchanti tyaktvā pāpaṁ ca pūruṣam //44//
strī-ghnaiś caiva kṛta-ghnaiś ca brahma-ghnair guru-talpa-gaiḥ /
viśvāsa-ghātibhir duṣṭair mitra-drohibhir eva ca //45//
satya-ghnaiś ca kṛta-ghnaiś ca pāpibhiḥ sthāpibhis tathā /
dānāpahāribhiś caiva kanyā-vikriyibhis tathā //46//
sīmāpahāribhiś caiva mithyā-sākṣi-pradātṛbhiḥ /
brahma-svahāribhiś caiva tathā sthāpyasvahāribhiḥ //47//
vṛṣa-vāhair devalaiś ca tathaiva grāma-yājibhiḥ /
śūdrānna-bhojibhiś caiva śūdra-śrāddhāha-bhojibhiḥ //48//
śrī-kṛṣṇa-vimukhair viprair hiṁsrair nara-vighātibhiḥ /
gurāv abhaktai rogārtaiḥ śaśvan-mithyā-pravādibhiḥ //49//
vipra-strī-gāmibhiḥ śūdrair mātṛ-gāmibhir eva ca /
aśvattha-ghātibhiś caiva patnībhiḥ pati-ghātibhiḥ //50//
pitṛ-mātṛ-ghātibhiś ca śaraṇāgata-ghātibhiḥ /
brāhmaṇa-kṣatra-viṭ-śūdraiḥ śilā-svarṇāpahāribhiḥ //51//
tulyo bhavati viprendrātithir eva tv anarcitaḥ /

itya evam uktvā muniḥ pūjayām āsa nāradam /
miṣṭaṁ ca bhojayām āsa śāyayām āsa bhaktitaḥ //52//

śrī-nārada uvāca
nārado 'haṁ muni-śreṣṭha brāhmaṇo brahmaṇaḥ sutaḥ /
tapaḥ-sthalād āgato 'haṁ yāmi kailāsam īpsitam //53//

ātmānaṁ pāvanaṁ kartuṁ tvāṁ ca draṣṭum ihāgataḥ /
punanti prāṇinaḥ sarve viṣṇu-bhakta-pradarśanāt //54//
ko bhavān dhyāna-pūtaś ca nagnaś ca kaṭa-mastakaḥ /
kiṁ dhyāyase mahā-bhāga śreṣṭha-devaś ca ko guruh //55//

munir uvāca
jīva-mukto bhavān eva punāsi bhuvana-trayam /
yasya tatra kule janma tasya tat-tad-vacomanaḥ //56//
putre yaśasi toye ca kavitvena ca vidyayā /
pratiśhṭhāyāṁ ca jñāyeta sarveṣāṁ mānasaṁ nṛṇām //57//
vidhātā jagatāṁ brahmā brahmaikatāna-mānasaḥ /
tat-putro 'si mahākhyāto devarṣi-pravaro mahān //58//
lomaśo ' haṁ mahā-bhāga jagat-pāvana-pāvana /
nagno'lpāyur vivekī ca vāsasā kiṁ prayojanam //59//
vṛkṣa-mūle nivāse me chatreṇa kiṁ gṛheṇa ca /
raudra-vṛṣṭi-vāraṇārthaṁ sāṁprataṁ kaṭa-mastakaḥ //60//
jala-budbuda-vidyudvat-trailokyaṁ kṛtrimaṁ dvija /
brahmādi-tṛṇa-paryantaṁ sarvaṁ mithyāiva svapnavat //61//
kiṁ kalatreṇa putreṇa dhanena saṁpadā śriyā /
kiṁ vittena ca rūpeṇa jīvanālpāyuṣā mune //62//
indrasya patanenaiva lomakotpāṭanaṁ mama /
manoś ca patanaṁ tatra māyayā kiṁ prayojanam //63//
sarva-lomakotpāṭanena keśaughotpāṭanena ca /
alpāyuṣo mama mune maraṇaṁ niścitaṁ bhavet //64//
dhyāye śrī-pāda-padmaṁ tat-pādma-padmeśa-vanditam /
parasya prakṛtes tasya kṛṣṇasya paramātmanaḥ //65//
tasya me 'bhīṣṭa-devasya sarveṣāṁ kāraṇasya ca /
gurur me jagatāṁ nātho yogīndrāṇāṁ guruḥ śivaḥ //66//
mat-kaṇṭhe kavacaṁ yasya mad-guruḥ kathayiṣyati /
guror niṣedho yatrāste tad vaktuṁ kaḥ kṣamo bhuvi //67//
guroś ca vacanaṁ yo hi pālanaṁ na karoti ca /
gurūktam uktvā pāpī sa brahma-hatyāṁ labhed dhruvam //68//
sva-guruṁ śiva-rūpaṁ ca tad-bhinnaṁ manyate hi yaḥ /
brahma-hatyāṁ labhet so 'pi vighnas tasya pade pade //69//
akartavyaṁ tu kartavyaṁ pālanīyaṁ guror vacaḥ /
apālane sarva-vighnaṁ labhate nātra saṁśayaḥ //70//

āśiṣā pāda-rajasā cocchiṣṭāliṅgena ca /
mucyate sarva-pāpebhyo jīvan-mukto bhaven naraḥ //71//
sva-guruṁ śaṅkaraṁ paśya gaccha kailāsam īpsitam /
mucyate vighna-pāpebhyo guroś caraṇa-darśanāt //72//

iti śrī-nārada-pañca-rātre jñānāmṛta-sāre prathmaika-rātre
lomaśa-nārada-saṁvāde ṣaṣṭho 'dhyāyaḥ

(1.7) prathamaika-rātre saptamo 'dhyāyaḥ

saṁbhāṣya lomaśaṁ tasmāj jagāma nārado muniḥ /
puṣpa-bhadrā-nadī-tīram atīva sumanoharam //1//
yatrāste śṛṅga-kūṭaś ca śuddha-sphaṭika-sannibhiḥ /
nānā-vṛkṣa-samāyuktais tribhir anyaiḥ sarovaraiḥ //2//
haṁsakāraṇḍavākīrṇair bhramarair dhvani-sundaraiḥ /
puṁs-kokila-ninādaiś ca santataṁ sumanoharaiḥ //3//
śaitya-saugandhya-māndhyaiś ca vāyubhiḥ surabhī-kṛtaiḥ /
samādhi-yukto yatrāste mārkaṇḍeyo mahā-muniḥ //4//
sa munir nāradaṁ dṛṣṭvā bhaktyā ca praṇanāma ca /
papraccha kuśalaṁ śāntaṁ śāntaḥ sattva-guṇāśrayaḥ //5//

mārkaṇḍeyo uvāca
adya me saphalaṁ janma jīvanaṁ cātisārthakam /
mamāśrame puṇya-rāśir brahma-putraś ca nāradaḥ //6//
aho devarṣi-pravaro dīptamān brahma-tejasā /
kva yāsi kuta āyāsi kiṁ te manasi vartate //7//
mānasaṁ prāṇinām eva sarva-karmaika-kāraṇam /
manonurūpaṁ vākyaṁ ca vākyena prasphuṭaṁ manaḥ //8//

muneś ca vacanaṁ śrutvā vīṇā-pāṇi svam īpsitam /
uvāca sasmitaṁ śāntaṁ vacaḥ satyaṁ sudhopamam //9//

nārada uvāca
he bandho yāmi kailāsaṁ jñānārthaṁ jñānināṁ varam /
draṣṭuṁ mahā-devaṁ ca praṇāmaṁ kartum īśvaram //10//

pūjāṁ gṛhītvā cety uktvā prayayau nārado muniḥ /
mārkaṇḍeyaś ca śokārtaḥ sadvicchedaḥ sudāruṇaḥ //11//
himālayaṁ ca durlaghyaṁ vilaghyaṁ caiva līlayā /
svarga-mandākinī-tīraṁ kailāsaṁ prayayau muniḥ //12//
dadarśa vaṭa-vṛkṣaṁ ca yojanāyatam ucchritam /
śobhitaṁ śatakaiḥ skandhaiḥ rakta-pakva-phalānvitaiḥ //13//
susnigdhaiḥ sundaraiḥ ramyai ramya-pakṣīndra-saṁkulaiḥ /
siddhendraiś ca munīndraiś yogīndraiḥ pariśobhitam //14//
praṇatāṁs tāṁś ca saṁbhāṣya pārvatī-kānanaṁ yayau /
sundaraṁ vartulākāraṁ catur-yojanam īpsitam //15//
śobhitaṁ sundarai ramyaiḥ saptabhiś ca sarovaraiḥ /
śaśvan-madhukarāsakta-padma-rāji-virājitaiḥ //16//
nīla-raktotpala-dala-paṭalaiḥ pariśobhitaiḥ /
puṣpodyānaiś ca śatakaiḥ puṣpitaiḥ sumanoharaiḥ //17//
mallikā-mālatī-kunda-yūthikā-mādhavī-latā /
ketakī-campakāśoka-mandāraka-virājikā //18//
nāga-punnāga-kuṭajapāṭalājñiṇṭjñijjñikā /
viṣṇu-krāntā ca tulasī śophalī saptalā tathā //19//
eteṣāṁ ca samūhaiś ca puṣpa-vallī-virājitaiḥ /
āmrair āmrātakais tālanārikelaiḥ piyālakaiḥ //20//
kharjūraiś ca guvākaiś ca palāsair jambubhis tathā /
dāḍimbaiś cāpi jambīrair nimbaiś caiva vaṭais tathā //21//
karañjair vadarībhiś ca paritaḥ śrī-phalojjvalaiḥ /
kadambānāṁ kadambaiś ca tintiṇḍīnāṁ kadambakaiḥ //22//
aśvatthaiḥ saralaiḥ śālaiḥ śālmalīnāṁ samūhakaiḥ /
vaṭa-śākhoṭakaiḥ kundaiḥ śaṁgubhiḥ sapta-parṇakaiḥ //23//
picchilaiḥ parṇa-śālaiś ca gambhāribhiś ca valgukaiḥ /
hiṅgulair añjanair valkair bhūrja-patraiḥ sapatrakaiḥ //24//
anyaiś ca durlabhair vanyaiḥ puṣpa-patrair virājitam /
kalpa-vṛkṣaiḥ pārijātaiś cāru-candana-pallavaiḥ //25//
susnigdha-sthala-padmaiś ca citritair bhūmi-campakaiḥ /
anyaiś ca durlabhair vanyaiḥ puṣpa-patrair vibhūṣitam //26//
siṁhendraiḥ śarabhendraiś ca gajendrair gaṇḍakendraiḥ /
śārdūlendraiś ca mahiṣair aśvaiś ca vanya-śūkaraiḥ //27//
śallakair ballakair markaiḥ kūṭaiś ca śaśakaiḥ śakaiḥ /

kṛṣṇa-sāraiś ca hariṇaiś camarī-cāmarojjvalam ///28//
puṁs-kokola-kulānāṁ ca gānaiś ca virājitam /
mattānāṁ pallava-sthānāṁ mādhaveṣu manoharam //29//
śukānāṁ rāja-haṁsānāṁ mayūrāṇāṁ ca putrakaiḥ /
kṣema-karī-khañjanānāṁ rājibhiś ca manoharam //30//
harit-pīta-rakta-kṛṣṇa-supakva-phala-patrakaiḥ /
susnigdhākṣata-patraiś ca nūtanair abhibhūṣitam //31//
hiṁsā-bhayādi-rahitaṁ sarveṣāṁ paśu-pakṣiṇāṁ /
parasparaṁ ca suprītaṁ hiṁsrāṇāṁ kṣudra-jantubhiḥ //32//
tatra krīḍā-sthalaṁ ramyaṁ pārvatī-parameśayoḥ /
munīndrair indra-nīlaiś ca padma-rāgaiḥ pariṣkṛtam //33//
krośāyataṁ parimitaṁ vartulaṁ candra-vimbavat /
amlāna-rambhā-stambhānāṁ lakṣa-lakṣaiś ca veṣṭitam //34//
citritaṁ sūkṣma-sūtrāktair nūtanair abhibhūṣitam /
nūtanākṣata-patraiś ca lalitaiḥ pariśobhitam //35//
rakta-pītāsitaiḥ snigdhair amlānaiḥ sumanoharaiḥ /
paritaḥ paritaḥ śaśvan mālājālair vibhūṣitam //36//
śayyā-bhūtaṁ sutalpaiś ca snigdha-campaka-candanaiḥ /
puṣpa-candana-yuktena vāyunā surabhī-kṛtam //37//
kastūrī-kuṅkamāsakta-sugandhi-candanaiḥ sitaiḥ /
mārjitaṁ citritaṁ citraiḥ parito raṅga-vastubhiḥ //38//
dṛṣṭvā tad adbhutaṁ śīghraṁ prayayau svar-ṇadīṁ muniḥ /
śuddha-sphaṭika-saṁkāśāṁ sarva-pāpa-vināśinīm //39//
bhavābdhighora-taraṇe taraṇīṁ nityanūtanām /
kṛṣṇa-pāda-prasūtāṁ ca jagat-pūjyāṁ pati-vratāṁ //40//
snāṭvā kṛṣṇaṁ ca saṁpūjya paramātmānam īśvaram /
prakṛteḥ parimiṣṭaṁ ca nirliptaṁ nirguṇaṁ param //41//
sākṣiṇaṁ karmaṇām eva brahma jyotiḥ sanātanam /
prayayau purato ramyaṁ rāja-mārgaṁ dadarśa saḥ //42//
maṇibhiḥ sphaṭikākārair amalair bahu-mūlyakaiḥ /
pariṣkṛtaṁ ca sarvatra nirmitaṁ viśva-karmaṇā //43//
satāṁ puṇyavatāṁ dṛṣṭam adṛṣṭaṁ kṛta-pāpinām /
dhanuḥ śataṁ parimitaṁ citra-rāji-virājitam //44//
dadhyaṁ sarvāśramāntaṁ ca prakhyāt koṭi-guṇottaram /
rathaṁ dadarśa purato manoyāyi manoharam //45//
amūlya-ratna-nirmāṇa-vimāṇa-sāra-sundaram /

dhanur lakṣaṁ parimitaṁ parito vartulākṛtam //46//
ūrdhva-sthitam ūrdhva-gaṁ ca sahasra-cakra-saṁyutam /
dhanur lakṣo 'pi sūtaṁ ca vahni-śuddhāṁśukānvitam //47//
hīrāsāra-vinirmāṇaṁ sucāru-kalaśojjvalam /
ratna-pradīpa-dīptāḍhyaṁ ratna-darpaṇa-bhūṣitam //48//
muktāśukti-nibaddhaiś ca śobhitaṁ śveta-cāmaraiḥ /
māṇikya-sāra-hāreṇa maṇi-rājair virājitam //49//
pārijāṭa-prasūtānāṁ māyājālaiḥ pariṣkṛtam /
grīṣma-madhyāhna-mārtaṇḍaṁ sahasra-sadṛśojjvalam //50//
īśvarecchā-vinirmāṇaṁ kāma-puraṁ ca kāminām /
sarva-bhoga-samāviṣṭaṁ kalpa-vṛkṣa-paraṁ varam //51//
sasakta-citritai ramyai rati-mandira-sundaraiḥ /
golokād āgataṁ pūrvaṁ krīḍārthaṁ śaṅkarasya ca //52//
vivāhe pariniṣpanne pārvatī-parameśayoḥ /
rathaṁ dṛṣṭvā ca prayayau kiyad dūraṁ mahā-muniḥ //53//
atīva ramyaṁ ruciraṁ dadarśa śaṅkarāśramam /
ratnendra-sāra-nirmāṇaṁ śiviraiḥ śata-koṭibhiḥ //54//
mitais tasmāt śata-guṇais tatra sundara-mandiraiḥ /
yuktaṁ ratna-kapāṭaiś ca ratna-dhātu-vicitritaiḥ //55//
parama-stambha-sopānair vajra-miśrair vibhūṣitam /
dadarśa śiviraṁ śambhoḥ parikhābhis tribhir yutam //56//
durlaghyābhirā-mitrāṇāṁ sugamyābhiḥ satām aho /
prakāraiś ca tribhir yuktaṁ dhanur lakṣocchritaṁ suta //57//
sammitaṁ saptabhir dvārair nānā-rakṣaka-rakṣitaiḥ /
dhanuḥ-śata-sahasraṁ ca caturasraṁ ca sammitam //58//
amūlya-ratna-nirmāṇaṁ catuḥ-śālā-śatair yutam /
atīva ramyaṁ purato pura-dvāraṁ dadarśa saḥ //59//
purato ratna-bhittau ca kṛtrimaṁ ca suśobhitam /
puṇyaṁ vṛndāvanaṁ ramyaṁ tan-madhye rāsa-maṇḍalam //60//
sarvatra rādhā-kṛṣṇaṁ ca pratyekaṁ rati-mandire /
ramyaṁ kuñja-kuṭīrāṇāṁ sahasraṁ sumanoharam //61//
sugandhi puṣpa-śayyānāṁ sahasraṁ candanokṣitam /
dvāra-pālaṁ ca tatraiva maṇi-bhadraṁ bhayaṁkaram //62//
tri-śūla-paṭṭiśa-dharaṁ vyāghra-carmāmbaraṁ param /
taṁ saṁbhāṣya vilokyaivaṁ dvitīya-dvāram īpsitam //63//
jagāma ca muni-śreṣṭho dadarśa citram uttamam /

kadambānāṁ samūhaṁ ca tan-mūlaṁ ca manoharam //64//
ratna-bhitti-samāyuktaṁ kālindī-kūlam uttamam /
snātaṁ gopī-samūhaṁ ca nagna-sarvāṅgam adbhutam //65//
kadambāgre ca śrī-kṛṣṇaṁ vastra-puñja-karaṁ param /
tatraiva śūla-hastaṁ ca mahā-kālaṁ dadarśa ca //66//
kṛpāluṁ dvāra-pālaṁ taṁ saṁbhāṣya nārado muniḥ /
prayayau śīghra-gāmī sa tṛtīya-dvāram uttamam //67//
dadarśa tatra puratalḥ kṛtrimaṁ vaṭa-mūlakam /
gopānāṁ ca samūhaṁ ca pītambara-dharaṁ param //68//
bāla-krīḍāṁ ca kurvantaṁ tan-madhye kṛṣṇam uttamam /
brāhmaṇībhiḥ pradattam ca bhuktavantaṁ supāyasam //69//
kurvantaṁ ca samādhānaṁ muneḥ vāma-kareṇa ca /
gṛhītvā tad-anujñāṁ ca caturthaṁ dvāram īpsitam //70//
prayayau brahma-putraś ca dadarśa citram uttamam /
govardhanaṁ parvataṁ ca tatra kṛṣṇa-kara-sthitam //71//
gokulaṁ gokula-sthānāṁ gopīnāṁ caiva rakṣaṇam /
vyākulaṁ gokulaṁ bhītaṁ śakra-vṛṣṭi-bhayena ca //72//
abhayaṁ dattavantaṁ ca kṛṣṇaṁ dakṣa-kareṇa ca /
nandinaṁ dvāra-pālaṁ ca śūla-hastaṁ ca sasmitam //73//
vilokya prayayau vipraḥ pañcamaṁ dvāṛam uttamam /
nānā-kṛtima-citrāḍhyaṁ vīra-bhadrānvitaṁ param //74//
tatraiva nīpa-mūlaṁ ca yamunākulam eva ca /
kālīya-damanaṁ tatra kṛtimaṁ ca dadarśa ḥa //75//
tad dṛṣṭvā sasmitas tuṣṭaḥ ṣaṣṭa-dvāṛaṁ jagāma saḥ /
dvāre niyuktaṁ bālaṁ ca śūla-hastaṁ catur-bhujam //76//
ratna-siṁhāsana-sthaṁ ca sasmitaṁ sva-gaṇādhipam /
dadarśa citraṁ tatraiva mathurā-gamanaṁ hareḥ //77//
gopikānāṁ vilāpaṁ ca yaśodā-nandayos tathā /
vyākulaṁ gokulaṁ cāpi ratha-sthaṁ śaraṇaṁ harim //78///
akrūraṁ ca tathā nandaṁ nirānandaṁ śucākulam /
tad dṛṣṭvā saptama-dvāraṁ dvāra-pālaṁ dadarśa saḥ //79//
citraṁ kautuka-yuktaṁ ca mathurāyāḥ praveśanam /
sabalaṁ gopa-sahitaṁ śrī-kṛṣṇaṁ prakṛteḥ param //80//
mathurā-nāgarībhiś ca bālakair vānirargalaiḥ /
vīkṣantaṁ sādaraṁ sarvair nagara-sthair manoharam //81//
dhanur bhaṅgaṁ tathā śaṁbhoḥ kaṁsādi-nidhanādikam /

sabhāryaṁ vasudevaṁ ca nigaḍān muktam īpsitam //82//
dvāre niyuktaṁ deveśaṁ gaṇeśaṁ gaṇa-saṁyutam /
dhyāna-sthaṁ ca vibhāntaṁ ca śuddha-sphaṭika-mālayā //83//
japantaṁ paramaṁ śuddhaṁ brahma-jyotiḥ sanātanam /
nirliptaṁ nirguṇaṁ kṛṣṇaṁ paramaṁ prakṛteḥ param //84//
dṛṣṭvā taṁ ca sura-śreṣṭhaṁ muni-śreṣṭho 'pi nāradaḥ /
sāma-vedokta-stotreṇa puṣṭāva parameśvaram /
sāśru-netraḥ pulakito bhakti-namrātmakaṁdharaḥ //85//

atha gaṇapati-stotram

bho gaṇeśa sura-śreṣṭha lambodara parāt para /
heramba maṅgalārambha gaja-vaktra tri-locana //86//
muktida śubhada śrīda śrīdhara-smaraṇe rata /
paramānanda parama pārvatī-nandana svayam //87//
sarvatra pūjya sarveśa jagat-pūjya mahā-mate /
jagad-guro jagan-nātha jagad-īśa namo 'stu te//88//
yat-pūjā sarva-parato yaḥ stutaḥ sarva-yogibhiḥ /
yaḥ pūjitaḥ surendraiś ca munīndrais taṁ namāmy aham //89//
paramārādhanenaiva kṛṣṇasya paramātmanaḥ /
puṇyakena vratenaiva yaṁ prāpa pārvatī satī //90//
taṁ namāmi sura-śreṣṭhaṁ sarva-śreṣṭhaṁ gariṣṭhakam /
jñāni-śreṣṭhaṁ variṣṭhaṁ ca taṁ namāmi gaṇeśvaram //91//

ity evam uktvā devarṣis tatraivāntar dadhe vibhuḥ /
nāradaḥ prayayau śīghram īśvarābhyantaraṁ mudā //92//
idaṁ lambodara-stotraṁ nāradena kṛtaṁ purā /
pūjā-kāle paṭhen nityaṁ jayas tasya pade pade //93//
saṁkalpitaṁ paṭhed yo hi varṣam ekaṁ susaṁyataḥ /
viśiṣṭa-putraṁ labhate paraṁ kṛṣṇa-parāyaṇam //94//
yaśasvinaṁ ca vidvāṁsaṁ dhaninaṁ cira-jīvinam /
vighna-nāśo bhavet tasya mahaiśvaryaṁ yaśo 'malam /
ihaiva ca sukhaṁ bhaktyānte yāti hareḥ padam //95//

iti śrī-nārada-pañca-rātre jñānāmṛta-sāre prathamaika-rātre
gaṇapati-stotraṁ nāma saptamo 'dhyāyaḥ

(1.8) prathamaika-rātre aṣṭamo 'dhyāyaḥ

śrī-vyāsa uvāca
atha cābhyantaraṁ gatvā nārado hṛṣṭa-mānasaḥ /
dadarśa svāśramaṁ ramyam atīva sumanoharam //1//
payaḥ phena-nibha-śayyā-sahitaṁ ratna-mandiram /
sākṣād gorocanābhaiś ca maṇi-stambhair vibhūṣitam //2//
maṇīndra-sārasopānaiḥ kapāṭaiś ca pariṣkṛtam /
muktāmāṇikya-hīrāṇāṁ mālā-rāji-virājitam //3//
śuddha-sphaṭika-saṁkāśaṁ prāṅgaṇaṁ maṇi-saṁskṛtam /
sundaraṁ mandira-cayaṁ sad-ratna-kalaśojjvalam //4//
ratna-patra-paṭākīrṇaṁ vahni-śuddhāṁśukānvitam /
sudhānāṁ ca madhūnām ca pūrṇa-kumbhakaṁ śataṁ śatam //5//
dāsa-dāsī-samūhaiś ca ratnālaṅkāra-bhūṣitaiḥ /
pārvatī-priya-saṅgaiś ca sva-karmākula-saṅkalpam //6//
tad dṛṣṭvā ca muni-śreṣṭhas tat parābhyantaraṁ yayau /
ratna-siṁhāsana-sthaṁ ca śaṅkaraṁ ca dadarśa saḥ //7//
vyāghra-carmāmbara-dharaṁ sasmitaṁ candra-śekharam /
prasanna-vadanaṁ svacchaṁ śāntaṁ śrīmantam īśvaram //8//
vibhūti-bhūṣitāṅgaṁ ca paraṁ gaṅgā-jaṭā-dharam /
bhakta-priyaṁ ca bhakteśaṁ jvalantaṁ brahma-tejasā //9//
tri-netraṁ pañca-vaktraṁ ca koṭi-candra-sama-prabham /
japantaṁ paramātmānaṁ brahma jyotiḥ sanātanam //10//
nirliptaṁ ca nirīhaṁ ca dātāraṁ sarva-sampadām /
svecchā-mayaṁ sarva-bījaṁ śrī-kṛṣṇaṁ prakṛteḥ paraṁ //11//
siddhendraiś ca munīndraiś ca devendraiḥ parisevitam /
pārśvada-pravara-śreṣṭha-sevitaṁ śveta-cāmaraiḥ //12//
durgā-sevita-pādābjaṁ bhadra-kālī-pariṣṭutam /
purato hi vasantaṁ taṁ skandaṁ gaṇa-patīm tathā //13//
gale baddhvā ca vasanaṁ bhakti-namrātmakaṁdharaḥ /
yogīndraṁ sva-guruṁ śaṁbhuṁ śirasā praṇanāma saḥ //14//
tuṣṭāva parayā bhaktyā devarṣir jagatāṁ patim /
sva-guruṁ ca paśu-patiṁ vedoktena stavena ca //15//

śrī-nārada uvāca
namas tubhyaṁ jagan-nātha mama nātha mama prabho /
bhava-rūpa-taror bīja phala-rūpa phala-prada //16//
abījaja praja prāja sarva-bīja namo 'stu te /
sad-bhāva paramābhāva vibhāva bhāvanāśraya //17//
bhaveśa bhava-bandheśa bhāvābdhināvināyaka /
sarvādhāra nirādhāra sādhāra dharaṇī-dhara //18//
veda-vidyādhārādhāra gaṅādhara namo 'stu te /
jayeśa vijayādhāra jaya-bīja jayātmaka //19//
jagad-āde jayānanda sarvānanda namo 'stu te/

ity evam uktvā devarṣiḥ śambhoś ca puratāḥ sthitaḥ /
prasanna-vadanaḥ śrīmān bhagavāṁs tam uvāca saḥ //20//

śrī-mahā-deva uvāca
varaṁ vṛṇu mahā-bhāga yat te manasi vartate /
dāsyāmi tvāṁ dhruvaṁ putra dātāhaṁ sarva-saṁpadām //21//
sukhaṁ muktiṁ harer bhaktiṁ niścalām avināśinīm /
hareḥ pādaṁ tad-dāsyaṁ sālokyādi-catuṣṭayam //22//
indratvam amaratvaṁ vā yamatvam anileśvaram /
prajā-patitvaṁ brahmatvaṁ siddhatvaṁ siddha-sādhanam //23//
siddhaiśvaryaṁ siddhi-bījaṁ veda-vidyādhipaṁ param /
aṇimādika-siddhiṁ ca mano-yāyitvam īpsitam //24//
hareḥ padaṁ ca gamanaṁ sa-śarīreṇa līlayā /
eteṣu vāñchitārtheṣu kiṁ vā te vāñchitaṁ suta //25//
tan me brūhi muni-śreṣṭha sarvaṁ dātum ahaṁ kṣamaḥ /

śaṅkarasya vacaḥ śrutvā tam uvāca mahā-muniḥ //26//

śrī-nārada uvāca
dehi me hari-bhaktiṁ ca tan-nāma-sevane ruciḥ /
ati-tṛṣṇā guṇākhyāne nityam astu mameśvara //27//

nāradasya vacaḥ śrutvā jahāsa śaṅkaraḥ svayam /
pārvatī bhadra-kālī ca kārttikeyo gaṇeśvaraḥ //28//
sarvaṁ dadau mahā-devo nāradāya ca dhīmate /

sarva-pradas tu sarveśaḥ sarva-kāraṇa-kāraṇaḥ //29//
nāradena kṛtaṁ stotraṁ nityaṁ yaḥ prapaṭhet śuciḥ /
hari-bhaktir bhavet tasya tan-nāmni guṇato ruciḥ //30//
daśa-vāra-japenaiva stotra-siddhir bhaven nṛṇām /
sarva-siddhir bhavet tasya siddha-stotro bhaved yadi //31//
iha prāpnoti lakṣmīṁ ca niścalāṁ lakṣa-pauruṣīm /
pari-pūrṇam ahaiśvaryam ante yāti hareḥ padam //32//
putraṁ viśiṣṭaṁ labhate hari-bhaktaṁ jitendriyam /
susādhyāṁ suvinītāṁ suvratāṁ ca pati-vratām //33//
prajāṁ bhūmiṁ yaśaḥ kīrtiṁ vidyāṁ sa-kavitāṁ labhet /
prasūyate mahā-bandhyā varṣam ekaṁ śṛṇoti cet //34//
galat-kuṣṭhī mahā-rogī sadyo rogāt pramucyate /
dhanī mahā-daridraś ca kṛpaṇaḥ satyavān bhavet /
viprad-grasto rāja-baddho mucyate nātra saṁśayaḥ //35//

iti śrī-nārada-pañca-rātre jñānāmṛta-sāre prathamaika-rātre aṣṭamo 'dhyāyaḥ

(1.9) prathamaika-rātre navamo 'dhyāyaḥ

śrī-vyāsa uvāca
varaṁ datvā mahā-devo bhaktyā taṁ brāhmaṇātithim /
pūjāṁ cakāra vedoktāṁ svayaṁ veda-vidāṁ varaḥ //1//
bhuktvā pītvā muni-śreṣṭho mahā-devasya mandire /
tiṣṭhann upāsānāṁ cakre pārvatī-parameśayoḥ //2//
ekadā cira-kālānte tam uvāca mahā-munim /
mahā-devaḥ sabhā-madhye kṛpayā ca kṛpā-nidhiḥ //3//

śrī-mahā-deva uvāca
kiṁ vā te vāñchitaṁ vatsa brūhi māṁ yadi rocate /
varo dattaḥ kim aparaṁ yat te manasi vartate //4//

mahā-deva-vacaḥ śrutvā tam uvāca mahā-muniḥ /
kailāse ca sabhā-madhye yat tan-manasi vāñchitam //5//

śrī-nārada uvāca

jñānam ādhyātmikaṁ nāma veda-sāraṁ manoharam /
hari-bhakti-pradaṁ jñānaṁ muktidaṁ jñānam īpsitam //6//
yoga-yuktaṁ ca yaj jñānaṁ jñānaṁ yat siddhidaṁ tathā /
saṁsāra-viṣaya-jñānam eva pañca-vidhaṁ smṛtam //7//
āśramāṇāṁ samācāraṁ teṣāṁ dharma-pariṣkṛtam /
vidhavānāṁ ca bhikṣūṇāṁ yatīnāṁ brahma-cāriṇāṁ //8//
pūjā-vidhānaṁ kṛṣṇasya tat-stotraṁ kavacaṁ manum /
puraścaryā-vidhānaṁ ca sarvāhnikam abhīpsitam //9//
jīva-karma-vipākaṁ ca karma-mūla-nikṛntanam /
saṁsāra-vāsanāṁ kāṁ vā lakṣaṇaṁ prakṛtīśayoḥ //10//
tayoḥ paraṁ vā kiṁ vastu tasyāvatāra-varṇamam /
ko vā tad-aṁśaḥ kaḥ pūrṇaḥ paripūrṇatamaś ca kaḥ //11//
nārāyaṇarṣi-kavacaṁ subhadra-pravarāya ca /
yad dattaṁ kiṁ tad deveśa tad ārādhyaṁ prayatnataḥ //12//
mayā jñānaṁm anāpṛṣṭhaṁ yad yad asti surottama /
tan me kathaya tattvena mām evānugrahaṁ kuru //13//
guroś ca jñānodgiraṇāj jñānaṁ syān mantra-tantrayoḥ /
tat tantraṁ sa ca mantraḥ syād yato bhaktir adhokṣaje //14//
jñānaṁ syād viduṣāṁ kiṁcid veda-vyākhyāna-cintayā /
svayaṁ bhavān veda-kartā jñānādhiṣṭhātṛ-devatā //15//

nāradasya vacaḥ śrutvā sasmitaḥ pārvatī-patiḥ /
nirīkṣya pārvatī-vaktraṁ gaja-vaktram uvāca saḥ //16//

atha nāradopadeśa-grahaṇam

śrī-mahā-deva uvāca
aho ananta-dāsānāṁ māhātmyaṁ paramādbhutam /
kurvanty ahaitukīṁ bhaktiṁ ye ca śaśvad dhareḥ pade //17//
padma-nābha-pāda-padmaṁ padmā-padmeśvarārcitam /
divāniśaṁ ye dhyāyante śeṣādi-sura-vanditam //18//
ālāpaṁ gātra-saṁsparśaṁ pāda-reṇum abhīpsitam /
vāñchanty eva hi tīrthāni vasudhā cātma-śuddhaye //19//
kṛṣṇa-mantropāsakānāṁ śuddhaṁ pādodakaṁ suta /
punāti sarva-tīrthāni vasudhām api pārvati //20//
kṛṣṇa-mantro dvija-mukhād yasya karṇaṁ prayāti ca /

taṁ vaiṣṇavaṁ jagat-pūtaṁ pravadanti purā-vidaḥ //21//
mantra-grahaṇa-mātreṇa naro nārāyanātmakaḥ /
punāti līlā-mātreṇa puruṣāṇāṁ śataṁ śatam //22//
yaj janma-mātrāt pūtaṁ ca tat pitṛṇāṁ śataṁ śatam /
prayāti sadyo golokaṁ karma-bhogāt pramucyate //23//
mātā-mahādikān sapta janma-mātrāt samuddharet /
yat kanyāṁ pratigṛhṇāti tasya saptāvalīlayā //24//
mātaraṁ tat-praśūṁ bhāryāṁ putrāc ca sapta-pūruṣam /
bhrātaraṁ bhaginīṁ kanyāṁ kṛṣṇa-bhaktaḥ samuddharet //24//
sa snātaḥ sarva-tīrtheṣu sarva-yajñeṣu dīkṣitaḥ /
phalaṁ sa lebhe pūjānāṁ vratī sarva-vrateṣu ca //26//
viṣṇu-mantraṁ yo labhet vaiṣṇavāc ca dvijottamāt /
koṭi-janmārjitāt pāpān mucyate nātra saṁśayaḥ //27//
kṛṣṇa-mantropāsakānāṁ sadyo darśana-mātrataḥ /
śata-janmārjitāt pāpān mucyate nātra saṁśayaḥ //28//
vaiṣṇavād darśanenaiva sparśanena ca pārvati /
sadyaḥ pūtaṁ jalaṁ vahnir jagat pūtaḥ samīraṇaḥ //29//
darśanaṁ vaiṣṇavānāṁ ca devā vāñchanti nityaśaḥ /
na vaiṣṇavāt paraḥ pūto viśveṣu nikhileṣu ca //30//

ity uktvā saṅkaraḥ śīghraṁ nāradena sahātmajaḥ /
yayau mandākinī-tīraṁ nīraṁ kṣīropamaṁ param //31//
tatra snāto mahā-devī nāradaś ca mahā-muniḥ /
samācāntaḥ śucis tatra dhṛtvā dhaute ca vāsavī //32//
kṛṣṇa-mantraṁ dadau tasmai nāradāya maheśvaraḥ /
paraṁ kapla-taru-varaṁ sarva-siddhi-pradaṁ śuka //33//
lakṣmīr māyā-kāma-bījaṁ ṅentaṁ kṛṣṇa-padaṁ tataḥ /
jagat-pūta-priyāntaṁ ca mantra-rājaṁ prakīrtitam //34//
mantraṁ gṛhītvā sa muniḥ śivaṁ kṛtvā pradakṣiṇam /
sapta vārān namas kṛtya svātmānaṁ dakṣiṇāṁ dadau //35//
tat-pāda-padme vikrītamājanma mastakaṁ param /
muninā bhakti-yuktena svarga-mandākinī-taṭe //36//
etasminn antare vatsa puṣpa-vṛṣṭir babhūva ha /
nāradopari tatraiva suśrāva dundubhir muniḥ //37//
nanarta brahmaṇaḥ putro brahma-loke nirāmaye /
brahmā jagāma tatraiva suprasannaś ca sasmitaḥ //38//

putraṁ śubhāśiṣaṁ kṛtvā tuṣṭāva candra-śekharam /
śambhuś ca pūjayām āsa brāhmaṇam atithiṁ tathā /
śambhuṁ śubhāśiṣaṁ kṛtvā brahma-lokaṁ yayau vidhiḥ //39//

iti śrī-nārada-pañca-rātre jñānāmṛta-sāre prathamaika-rātre
nāradopadeśa-grahaṇaṁ nāma navamo 'dhyāyaḥ

(1.10) prathamaika-rātre daśamo 'dhyāyaḥ
śrī-śuka uvāca
nārado hi mahā-jñānī devarṣir brahmaṇaḥ sutaḥ /
sarva-veda-vidāṁ śreṣṭho gariṣṭhaś ca variṣṭhakaḥ //1//
kathaṁ sa nopadiṣṭaś ca jñāna-hīno mahā-muniḥ /
tan māṁ bodhaya vibho sandeha-bhañjanaṁ kuru //2//

śrī-vyāsa uvāca
nārado brahmaṇaḥ putraḥ purā-kalpe babhūva saḥ /
sarva-jñānaṁ dadau tasmai vidhātā jagatām api //3//
vedāṁś ca pāṭhayām āsa vedāṅgāny api suvrata /
siddha-vidyāṁ śilpa-vidyāṁ yoga-śāstraṁ purāṇakam //4//
bhagavān ekadā putraṁ kathayām āsa saṁsadi /
sṛṣṭiṁ kuru mahā-bhāga kṛtvā dāra-parigraham //5//
brahmaṇaś ca vacaḥ śrutvā kopa-raktāsya-locanaḥ /
uvāca pitaraṁ kopāt paraṁ kṛṣṇa-parāyanaḥ //6//

śrī-nārada uvāca
sarveṣām api vandyānāṁ pitā caiva mahā-guruḥ /
jñāna-dātuḥ paro vandyo na bhūto na bhaviṣyati //7//
stana-dātrī garbha-dhātrī sneha-kartrī sadāmbikā /
janma-dātānna-dātā syāt sneha-kartā pitā sadā //8//
na kṣamau tau ca pitarau putrasya karma khaṇḍitum /
karoti sad-guruḥ śiṣya-karma-mūla-nikṛntanam //9//
guruś ca jñānodgiraṇāt jñānaṁ syān mantra-tantrayoḥ /
tat tantraṁ sa ca mantraś ca kṛṣṇa-bhaktir yato bhavet //10//
śrī-kṛṣṇa-vimukho bhūtvā viṣaye yasya mānasam /
viṣam atyamṛtaṁ tyaktvā sa ca mūḍho narādhamaḥ //11//
sa guruḥ sa pitā vandyaḥ sā mātā sa patiḥ sutaḥ /

yo dadāti harau bhaktiṁ karma-mūla-nikṛntanī //12//
śrī-kṛṣṇa-bhajanaṁ tāta sarva-maṅgala-maṅgalam /
karmopabhoga-rogaāṇām auṣadhaṁ tan-nikṛntanam //13//
aho jagad-vidhātuś ca dharma-śāstur iyaṁ matiḥ /
svayaṁ māyā-mohitaś ca paraṁ bhraṣṭaṁ karoti ca //14//
viṣṇus tvāṁ mohitām kṛtvā yuyoja srasṭum īśvaraḥ /
na dadau svātma-bhaktiṁ tāṁ sva-dāsyaṁ cāti-durlabham //15//
mātā dadāti putrāya modakaṁ kṣun-nivārakam /
sa ca bālo na jānāti kathaṁbhūtaṁ ca modakam //16//
bālakaṁ vañcanaṁ kṛtvā miṣṭaṁ dravyaṁ pradāya saḥ /
pitā prayāti kāryārthaṁ viṣṇunā mohitas tathā //17//
saṁsāra-kūpa-patito viṣṇunā prerito bhavān /
na yuktaṁ patanaṁ tatra tad uddhāram abhīpsitam //18//
jñānī guruś ca balavān bhavābdheḥ śiṣyam uddharet /
guruḥ svayam asiddhaś ca durbalaḥ katham uddharet //19//
guror aty-avaliptasya kāryākāryam ajānataḥ /
utpatha-pratipannasya parityāgo vidhīyate //20//
sa guruḥ paramo vairī yo dadāti hy asan-matim /
taṁ namas-kṛtya sat-śiṣyaḥ prayāti jñānadaṁ gurum //21//
saṁsāra-viṣayonmatto guru-rārtaḥ sva-karmaṇi /
durbalo durvahaṁ bhāraṁ dadāti janakāya ca //22//

nāradasya vacaḥ śrutvā kruddhaḥ putram uvāca saḥ /
kampitas tamasā dhātā kopa-raktāsya-locanaḥ //23//

brahmovāca
jñānaṁ te bhavatu bhraṣṭaṁ strī-jito bhava pāmara /
sarva-jātiṣu gandharvaḥ kāmī so 'pi bhavān bhava //24//
pañcāśat-kāminīnāṁ ca svayaṁ bhartā bhavācirāt /
tāsāṁ vaśaś ca satataṁ strīṇāṁ krīḍā mṛgo yathā //25//
śṛṅgāra-śūro bhava re śaśvat-susthira-yauvanaḥ /
tāsāṁ nityaṁ yauvanānāṁ sundarīṇāṁ priyo bhava //26//
kāma-bādhyo bhava ciraṁ divya-varṣa-sahasrakam /
nirjane nirjane ramye vane krīḍāṁ kariṣyasi //27//
tato varṣa-sahasrānte mayā śaptaḥ sva-karmaṇā /
vipra-dāsyāṁ tu śūdrāyāṁ janiṣyasi na saṁśayaḥ //28//

tato vaiṣṇava-saṁsargāt viṣṇor ucchiṣṭa-bhojanāt /
viṣṇu-mantra-prasādena viṣṇu-māyā-vimohitaḥ //29//

tātasya vacanaṁ śrutvā cukopa nārado muniḥ /
śaśāpa pitaraṁ śighraṁ dāruṇaṁ ca yathocitam //30//

apūjyo bhava duṣṭaṁ tvaṁ tvan-mantropāsakaḥ kutaḥ /
agamyāgamanecchā te bhaviṣyati na saṁśayaḥ //31//

nāradasya tu śāpena so 'pūjyo jagatāṁ vidhiḥ /
dṛṣṭvā sva-kanyā-rūpaṁ ca paścād dhāvitavān purā //32//
punaḥ sva-dehaṁ tatyāja bhartsitaḥ sanakādibhiḥ /
lajjitaḥ kāma-yuktaś ca punar brahmā babhūva saḥ //33//
nāradas tu namas-kṛtya pitaraṁ kamalodbhavam /
vipra-dehaṁ parityajya gandharvaś ca babhūva saḥ //34//
nava-yauvana-kālena balavān madanoddhataḥ /
jahāra kanyāḥ pañcāśat balāc citra-rathasya tu //35//
gāndharvena vivāhena tā uvāha ca nirjane /
mūrcchāṁ prāpuś ca tāḥ kanyā dṛṣṭvā sundaram īśvaram //36//
visaspuruś ca pitaraṁ mātaraṁ bhrātaraṁ tathā /
remire tena sārdhaṁ ca kāmukyaḥ kāmukena ca //37//
kandarer kandare ramye ramye sundara-mandire /
śaile śaile surahasi kānane kānane tathā //38//

puṣpodyane taru-dyāne nadyāṁ nadyāṁ nade nade /
saraḥśreṣṭhe saraḥśreṣṭhe vare candra-sarovare //39//
sureśasyāpi nikaṭe subhadrasya taṭe taṭe /
agamye ca mahā-ghore gandha-mādana-gahvare //40//
parijāta-taruṇāṁ ca puṣpitānāṁ manohare /
tad-antare sundare cāmodite puṣpa-vāyunā //41//
malaye nilaye ramye sugandhe candanānvite /
candanokṣita-sarvāṅgaś candanāktena kāminā //42//
ramya-campaka-śayyāsu candanāktāsu sasmitāḥ /
divāniśaṁ na jānanti kāminā sasmitena ca //43//
visyandake śūrasene nandane puṣpa-bhadrake /
svāhā-vane kāmyake ca ramyake pāribhadrake //44//

surandhake gandhake ca suraṅhre puṇḍrake 'pi ca /
kālañjare pañjare ca kāñcī-kāñcana-kānane //45//
madhu-mādhava-māse ca madhūre madhu-kānane /
vane kalpa-tarūṇāṁ ca viśva-kāru-kṛta-sthale //46//
ratnākarāṇāṁ nikare sundare sundarāntare /
suvele ca supārśve ca pravālāṁkura-kānane //47//
mandāre mandire pūre gāndhāre ca yugandhare /
vane keli-kadambānāṁ ketakīnāṁ manohare //48//
mādhavī-mālatīnāṁ ca yūthikānāṁ vane vane /
campakānāṁ palāśānāṁ kundānāṁ vipine tathā //49//
nāgeśvara-lavaṅgānāṁ antare lalitālaye /
kumudānāṁ paṅkajānāṁ paṅkile komala-sthale //50//
sthala-padma-prakāro ca bhūmi-campaka-kānane /
lāṅgalīnāṁ rasālānāṁ panasānāṁ sukha-prade //51//
kadalī-badarīṇāṁ ca śrī-phalānāṁ ca śrī-yute /
jambīrāṇāṁ ca jambūnāṁ karañjānāṁ tathaiva ca //52//
kṛtvā bihāraṁ tābhiś ca gandharvaś copavarhaṇaḥ /
divyaṁ varṣa-sahasraṁ ca svāśramaṁ punar āyayau //53//
śrutvā vidhātur āhvānaṁ puṣkaraṁ ca yayau punaḥ /
dadarśa tatra brahmāṇam ratna-siṁhāsana-sthitam //54//
devendraiś cāpi siddhendrair munīndraiḥ sankādibhiḥ /
samāvṛtaṁ sabhāyāṁ ca rakṣo-gandharva-kinnaraiḥ //55//
suśobhitaṁ yathā candraṁ gagane bhagaṇaiḥ saha /
praṇanāma sabhā-madhye tābhiḥ sārdhaṁ jagad-vidhim //56//
maheśaṁ ca gaṇeśaṁ ca dhaneśaṁ śeṣam īśvaram /
dharmaṁ dhanvantariṁ skandaṁ sūrya-soma-hutāśanam //57//
upendrendraṁ viśva-kāruṁ varuṇaṁ pavanaṁ smaram /
yamam aṣṭau vasūn rudrān jayantaṁ nalakūvaram //58//
sarvān devān namas-kṛtya nanāma muni-puṅgavam /
agastyaṁ ca pulastyaṁ ca pulahaṁ ca pracetasam //59//
sarva-śreṣṭhaṁ vasiṣṭhaṁ ca dakṣaṁ ca kardamaṁ tathā /
sanakaṁ sanandaṁ ca tṛtīyaṁ ca sanātanam //60//
sanat-kumāraṁ yogīśaṁ jñānināṁ ca guror gurum /
voḍhuṁ pañca-śikhaṁ saṅkhaṁ bhṛgum aṅgirasaṁ tathā //61//
āsuriṁ kapilaṁ kautsaṁ kratuṁ nārāyaṇaṁ naram /
marīciṁ kaśyapaṁ kaṇvaṁ vyāsaṁ durvāsasaṁ kavim //62//

bṛhaspatiṁ ca cyavanaṁ mārkaṇḍeyaṁ ca lomaśam /
vālmīkiṁ paraśu-rāmaṁ saṁvartaṁ ca vibhāṇḍakam //63//
devalaṁ ca vāma-devam ṛśayaśṛṅgaṁ parāśāram /
etān sarvān namas-kṛtya tasthau sa purato vidheḥ //64//
tuṣṭāva sarvān devāṁś ca munīndrāṁś ca tathaiva ca /
tam uvāca sabhā-madhye vidhātā jagatām api /
sasmitaḥ suprasannaś ca gandharvam upavarhaṇam //65//

brahmovāca
śrī-kṛṣṇa-rasa-saṅgītaṁ vīṇā-dhvani-samanvitam /
kuru vatsādhunātraiva śṛṇvantu munayaḥ surāḥ //66//
gopīnāṁ vastra-haraṇaṁ haraṁ rāsa-mahotsavam /
tābhiḥ sārdhaṁ jala-krīḍāṁ harer utkīrtanaṁ kuru //67//
kṛṣṇa-saṅkīrtanaṁ tūrṇaṁ punāti śruti-mātrataḥ /
śrotāraṁ ca pravaktāraṁ puruṣaiḥ saptabhiḥ saha //68//
yatraiva prabhaved vatsa tan-nāma-guṇānukīrtanam /
tatra sarvāṇi tīrthāni puṇyāni maṅgalāni ca //69//
tat-kīrtana-dhvaniṁ śrutvā sarvāṇi pātakāni ca /
dūrād eva palāyante vainateyam ivoragāḥ //70//
tad dinaṁ saphalaṁ dhanyaṁ yaśasyaṁ sarva-maṅgalam /
śrī-kṛṣṇa-kīrtanaṁ yatra tatraiva nāyuṣo vyayaḥ //71//
saṁkīrtana-dhvaniṁ śrutvā ye ca nṛtyanti vaiṣṇavāḥ /
teṣāṁ pāda-rajaḥ-sparśāt sadyaḥ pūtā vasundharā //72//
tat-kīrtanaṁ bhaved yatra kṛṣṇasya paramātmanaḥ /
sthānaṁ tac ca bhavet tīrthaṁ mṛtānāṁ tatra muktidam //73//
nātra pāpāni tiṣṭhanti puṇyāni susthirāṇi ca /
tapasvināṁ ca vratināṁ vratānāṁ tapasāṁ sthalam //74//
vartate pāpināṁ dehe pāpāni tri-vidhāni ca /
mahā-pāpopapāpātipāpāny eva smṛtāni ca //75//
hantā yo vipra-bhikṣūṇāṁ yatīnāṁ brahma-cāriṇāṁ /
strīṇāṁ ca vaiṣṇavānāṁ ca sa mahā-pātakī smṛtaḥ //76//
bhrūṇā-ghnaś cāpi go-ghnaś ca śūdra-ghnaś ca kṛta-ghnakaḥ /
viśvāsa-ghātī viḍ-bhojī sa eva hy upapātakī //77//
agamyāgamino ye ca sura-vipra-svahāriṇaḥ /
atipātakinaś caite veda-vidbhiḥ prakīrtitāḥ //78//
kṛṣṇa-saṁkīrtna-dhyānāt tan-mantra-grahaṇād aho /

mucyante pātakais tais taiḥ pāpinas tri-vidhāḥ smṛtāḥ //79//
tapo-yajña-kṛtī pūtas tīrtha-snāta-vratī tathā /
bhikṣur yatir brahma-cārī vāna-prasthaś ca tāpasaḥ //80//
pavitraḥ paramo vahniḥ supavitraṁ jalaṁ yathā /
ete sarve vaiṣṇavānāṁ kalāṁ nārhanti ṣoḍaśīm //81//
viṣṇu-pādodakocchiṣṭaṁ bhuñjate ye ca nityaśaḥ /
paśyanti ca śilā-cakraṁ pūjāṁ kurvanti nityaśaḥ //82//
jīvan-muktās ca te dhanyā hari-dāsāś ca bhārate /
pade pade 'śvamedhasya prāpnuvanti phalaṁ dhruvam //83//
nahi teṣāṁ parābhūtāḥ puṇyavanto jagat-traye /
teṣāṁ ca pāda-rajasā tīrthaṁ pūtaṁ tathā dharā //84///
teṣāṁ ca darśanaṁ sparśaṁ vāñchanti munayaḥ surāḥ /
puruṣāṇāṁ sahasraṁ ca pūtaṁ taj-janma-mātrataḥ //85//

ity uktvā jagatāṁ dhātā tatra tūṣṇīṁ babhūva saḥ /
āścaryaṁ menire śrutvā devāś ca munayas tathā //86//
etasminn antare tatra vidyā-dharyaḥ samāgatāḥ /
gandharvāś cāpi vividhā nanṛtuḥ kinnarā jaguḥ //87//
rambhor vaśī ghṛtācī ca menakā ca tilottamā /
sudhāmukhī pūrṇa-cittī mohinī kalikā tathā //88//
campāvatī candra-mukhī padmā padma-mukhīti ca /
etāś cānyāś ca bahvyaś ca śvaśvat susthira-yauvanāḥ //89//
bṛhan-nitamba-śroṇīkāstanabhāraiḥ samānatāḥ /
īṣaddhāsyāḥ prasannāsyāḥ kāmārtāś ca samāyayuḥ //90//
veda-jñā mūrtimantaś ca vedāś cātvāra eva ca /
brāhmaṇā bhikṣavaḥ siddhā yatayo brahma-cāriṇaḥ //91//
samāyayus tathā mandā daiva-jñāḥ stuti-pāṭhakāḥ /
lakṣmī sarasvatī durgā sāvitrī rohiṇī ratiḥ //92//
tulasī pṛthivī gaṅgā svāhā ca yamunā tathā /
vāruṇī manasendrāṇī tāḥ sarvā deva-yoṣitaḥ //93//
muni-patnyaś ca gandharvyo harṣa-yuktāḥ samāyayuḥ /
aho mahotsavaṁ paramānanda-mānasāḥ /
vicitrāṁ ca brahma-sabhāṁ puṣkaraṁ tīrtham āyayuḥ //94//

iti śrī-nārada-pañca-rātre jñānāmṛta-sāre prathamaika-rātre
mahotsavārambho nāma daśamo 'dhyāyaḥ

(1.11) prathamaika-rātre ekādaśo 'dhyāyaḥ

atha mahotsava-darśanam

śrī-vyāsa uvāca
atha gandharva-rājas tu bhagavān ājñayā vidheḥ /
saṁgītaṁ ca jagau tatra kṛṣṇa-rāsa-mahotsavam //1//
susamaṁ tālamānaṁ ca sutānaṁ madhuraṁ śrutam /
vīṇā-mṛdaṅga-muraja-yuktaṁ dhvani-samanvitam //2//
rāgiṇī-yukta-rāgeṇa samayoktena sundaram /
mādhuryaṁ mūrcchnāyuktaṁ manase harṣa-kāraṇam //3//
vicitraṁ nṛtya-ruciraṁ rūpa-veśam uttamam /
lokānurāga-bījaṁ ca nāṭyopayukta-hastakam //4//
dṛṣṭvā śrutvā surāḥ sarve munayaḥ sarva-yoṣitaḥ /
mūrcchāṁ prāyuś ca sahasā cetanāṁ ca punaḥ punaḥ //5//
gopīnāṁ vastra-haraṇaṁ gopī-gaṇa-vilāpanaṁ /
tābhyo vastra-pradānaṁ ca saṁmānaṁ varadānakam //6//
kātyāyanī-vrataṁ cāpi vipra-dārānna-bhojanam /
mahendra-darpa-pūjādi bhañjanaṁ śaila-pūjanam //7//
punaś ca śuśruvuḥ sarve śrī-vṛndāvana-varṇanam /
saṁprāpuś ca punar mūrcchāṁ punaḥ prāpuś ca cetanām //8//
tasmai dadau puro brahmā vahni-śuddhāṁśukaṁ param /
paraṁ śubhāśīr-vacanaṁ yat tan-mānasa-vāñchitam //9//
amūlya-ratna-nirmāṇaṁ cāru-kuṇḍāla-yugmakam /
maṇīndra-sāra-mukuṭaṁ paraṁ ratnāṅgurīyakam //10//
sugandhi candanaṁ puṣpaṁ sva-pāda-reṇum īpsitam /
amūlya-ratna-tilakaṁ ratna-bhūṣaṇam ujjvalam //11//
pratyekaṁ vastu ruciraṁ tad-yoṣidbhyaś ca saṁdadau /
viśvakarmā ca nirmāṇa-maṇiṁ bhūṣaṇam uttamam //12//
pratyekaṁ śaṅkha-sindūraṁ kastūrī-yukta-candanam /
sakarpūraṁ ca tāmbūlaṁ ratnendra-sāra-darpaṇam //13//
maṇi-nirmāṇā-mañjoraṁ śveta-cāmara-śobhanam /
manoyāyi rathaṁ divyaṁ īsvarecchā-vinirmitam //14//
muktā-māṇikya-hīrendrair maṇīndraiś ca pariṣkṛtam /

sad-ratna-mālā-jālaiś ca śveta-cāmara-darpaṇaiḥ //15//
suśobhitaṁ ca parito lakṣaiḥ sundara-mandiraiḥ /
maṇi-mānikya-hīrāḍhyaṁ sad-ratna-kalaśojjvalam //16//
sahasra-cakra-saṁsaktaṁ yojanāyata-sammitam /
dhanur lakṣocchritaṁ caiva sahasrāśvena yojitam //17/
etad eva dadau brahmā prahṛṣṭas tuṣṭa eva ca /
śambhus tuṣṭo dadau hṛṣṭo hari-bhaktiṁ ca niścalām //18//
jñānam adhyātmikaṁ caiva yoga-jñānaṁ sudurlabham /
nānā-janma-smṛti-jñānaṁ naipuṇyaṁ sarva-siddhiṣu //19//
hareś carcāvidhānaṁ ca stavanaṁ pūjanaṁ tathā /
māṇikya-hīrāhāraṁ ca ratna-lakṣaṁ sudurlabham //20//
nāga-hāraṁ dadau śeṣo nāgendramauli-maṇḍanam /
nāga-kanyā-śataṁ caiva vara-bhūṣaṇa-bhūṣitam //21//
nāgebhyaś cābhyaṁ nityaṁ hisra-jantubhya eva ca /
nṛpālaya-gati-jñānaṁ sarva-loka-vilokanam //22//
nirvighnatvaṁ dadau tasmai vighn-rājaś ca saṁsadi /
sudurlabhaṁ pāda-padma-yugma-reṇum abhīpsitam //23//
amūlyaṁ ca nirupamaṁ grīṣma-sūrya-prabhopamam /
maṇi-rājaṁ sudīptaṁ ca triṣu lokeṣu durlabham //24//
sarvatra vijayaṁ caiva vāñcchitaṁ nirmalaṁ yaśaḥ /
saṁgīta-vidyā-vijñānaṁ tan-naipuṇyaṁ manoharam //25//
lakṣa-svarṇaṁ dhaneśaś ca dāsānāṁ ca śataṁ śatam /
dharmaḥ kīrtimayīṁ mālāṁ skando dhairyaṁ dadau tathā //26//
viṣaya-jīrṇāpaharaṇaṁ dadau dhanvantarir manum /
sūryaḥ syamantaka-maṇiṁ svarṇā-bhārāṣṭakaprasum //27//
candraḥ śvetāśva-ratnaṁ ca hy amūlyam uttamaṁ dadau /
vahni-śuddhāṁśuka-yugaṁ dadau vahniś ca saṁsadi //28//
upendro ratna-koṭiṁ ca tad evendro dadau purā /
vīṇā-śilpaṁ viśvakarmā varuṇaś ca maṇi-srajam //29//
smaraḥ śṛṅgāra-naipuṇyaṁ vīrya-stambhanam eva ca /
kāma-sandīpanaṁ jñānaṁ kāminī-prema-mūrchanam //30//
kāminī-vaśa-gaṁ śilpaṁ rati-tattvaṁ dadau tathā /
pāpa-dāhana-mantraṁ ca ratna-chatraṁ samīraṇaḥ //31//
yamaś ca dharma-tattvaṁ ca naraka-trāṇa-kāraṇam /
vasavaś ca vasūn divyān rudras tebhyo 'bhayaṁ dadau //32//
madhu-pātraṁ sudhā-pātraṁ jayanto nalakūvaraḥ /

śukla-puṣpaṁ śukla-dhānyaṁ pāda-reṇum abhīpsitam //33//
manobhirāṁ manuyo dadau tasmai śubhāśiṣam /
lakṣmīś ca paramaiśvaryaṁ bhāratī hāram uttamam //34//
ratna-mālāṁ dadau durgā sarvatrābhayam īpsitam /
tat-patnībhyaś ca ratnāni sindūrābharaṇāni ca //35//
krīḍā-padmaṁ rohinī ca ratiḥ sad-ratna-darpaṇam /
tulasī cātulaṁ mālyaṁ divyaṁ vasu vasundharā //36//
gaṅgā ca vipulaṁ puṇyaṁ svāhā sad-ratna-pāśakam /
yamunā jalajaṁ padmam amlānaṁ sārvakālikam //37//
vāruṇīṁ vāruṇī tuṣṭā ratna-pātraṁ śacī dadau /
manasā pradadau tasmai nāgānāṁ mauli-maṇḍanam //38//
gandharvāś cāpi tat-patnyaḥ sva-śilpaṁ pradadus tathā /
paramānanda-yuktāś ca muni-patnyaḥ śubhāśiṣam //39//

iti śrī-nārada-pañca-rātre jñānāmṛta-sāre prathamaika-rātre
mahotsava-darśanaṁ nāma ekādaśo 'dhyāyaḥ

(1.12) prathamaika-rātre dvādaśo 'dhyāyaḥ

śuka uvāca
mahotsave suniṣpanne dānasyottara-kālataḥ /
kiṁ babhūva rahasyaṁ ca tan māṁ vyākhyātum arhasi //1//

śrī-vyāsa uvāca
saṁprāpya dānaṁ devānāṁ gandharvaś copavarhaṇaḥ /
teṣāṁ ca purato bhaktyā vidayām āsa vai sadā //2//
śrutvā tad vacanaṁ brahmā tam uvāca ca saṁsadi /
śambhunā ca samālocya brahmovāca vidhātā jagatām api //3//
mathurā-gamanaṁ caiva kṛṣṇasya paramātmanaḥ /
vilāpaṁ gopa-gopīnāṁ śrāvayāsmāṁś ca sāmpratam //4///
mahotsavaṁ kuru punaḥ śṛṇvantu munayaḥ surāḥ /
gāyantu tāś ca saṁgītaṁ nṛtyantv apsarāṁ gaṇāḥ //5//
brahmaṇaś ca vacaḥ śrutvā nanṛtyuś cāpsarogaṇāḥ /
cakrus tāḥ sarasaṁ gītaṁ vidyādharyaś ca saṁsadi //6//
māyināṁ caiva pravaro gandharvaś copavarhaṇaḥ /

jagau sandhāna-bhāvena mathurā-gamanaṁ hareḥ //7//
vilāpaṁ gokula-sthānāṁ śrutvā viprāḥ surādayaḥ /
mūrcchāṁ prāpuś ca rurudur dadur dānaṁ punaḥ punaḥ //8//
gopīnāṁ virahālāpair mūrcchitaś copavarhaṇaḥ /
visvareṇa vitanāt tu tāla-bhaṅgo babhūva ha //9//
tat tāla-bhaṅgaṁ vijñāya devāś ca munayas tathā /
cukupuḥ sahasā sarve nirgatās tan mukhāgnayaḥ //10//
tad dṛṣṭvā sahasā bhīto gandharvaś copavarhaṇaḥ /
sasmāra kṛṣṇaṁ svabhīṣṭaṁ paramātmānam īśvaram //11//
dadṛśuḥ smṛti-mātreṇa tat-tejo nabhasi sthitam /
stambhitā devatāḥ sarvāśi-cakra-puttalikā yathā //12//
stambhitā vahnayaḥ sarve munayaś ca vijṛmbhitāḥ /
hari-smṛtiś cābhayadā śubhadā vighna-nāśinī //13//
dadṛśur devatāḥ sarvāḥ munayaś cāpi yoṣitaḥ /
gandharvāś ca tathaivānye tejo dṛśyaṁ sukha-pradam //14//
paraṁ kuñjñaṭikākāraṁ koṭīndu-kiraṇa-prabham /
yojanāyata-vistīrṇaṁ susnigdhaṁ sumanoharam //15//
tat tejo 'bhyantare sarve dadṛśū ratham uttamam /
gavyūtimānaṁ vistīrṇaṁ dhanuṣ-koṭi-samucchritam //16//
śvetāśvānāṁ ca cakrāṇāṁ sahasreṇa samāvṛtam /
amūlya-ratna-racitam īśvarecchā-vinirmitam //17//
nānā-citra-vicitrāḍhyaṁ manoyāyi mamoharam /
muktāmāṇikya-parama-hīrāhārair virājitam //18//
ratna-darpaṇa-lakṣaiś ca tri-lakṣaiḥ śveta-cāmaraiḥ /
vahni-śuddhāṁśukānāṁ ca tri-lakṣaiḥ pariśobhitam //19//
tri-koṭibhiś ca jvalitaṁ krīḍā-sundara-mandiraiḥ /
pārijāta-prasūnānāṁ mandarāṇāṁ manoharaiḥ //20//
mālājālais tri-lakṣaiś ca mālatīnāṁ ca maṇḍitam /
evaṁbhūtaṁ rathaṁ dṛṣṭvā dadṛśus te tad-anantare //21//
madhya-koṣṭhābhyantare ca kiśoraṁ śyāma-sundaram /
vahni-śuddhāṁśukenaiva pīta-varṇena śobhitam //22//
ratna-keyūra-valaya-ratna-mañjīra-rañjitam /
ratna-kuṇḍala-yugmena gaṇḍa-sthala-samujjvalam ///23//
īṣaddhāsya-prasannāsyaṁ nityopāsyaṁ surāsuraiḥ /
candanokṣita-sarvāṅgaṁ mālatī-mālya-maṇḍitam //24//
maṇinā kaustubhendreṇa gaṇḍa-sthala-vibhūṣitam /

paraṁ pradhānaṁ paramaṁ paramātmānam īśvaram //25//
stutaṁ brahmeśa-śeṣaiś ca rādhā-vakṣaḥ sthala-sthitam /
vedānirvacanīyaṁ ca svecchāmayam anīśvaram //26//
nityaṁ nityaṁ nirguṇaṁ ca jyoti-rūpaṁ sanātanam /
prakṛteḥ param īśānaṁ bhaktānugrahakātaram //27//
koṭi-kandarpa-lāvaṇya-līlā-dhāma-manoharam /
mayūra-puccha-cūḍaṁ ca varaṁ vaṁśī-dharaṁ paraṁ //28//
dṛṣṭvā tam adbhutaṁ rūpaṁ tuṣṭāva kamalodbhavaḥ /
gaṇeśaḥ śeṣaḥ śambhuś ca tad-anye munayaḥ surāḥ //29//

brahmovāca
paraṁ brahma paraṁ dhāma paramātmānam īśvaram /
vande vandyaṁ ca sarveṣāṁ sarva-kāraṇa-kāraṇam //30//
sarveśvaraṁ sarva-rūpaṁ sarvādyaṁ sadbhir īḍitam /
vedāvedyaṁ ca vidvadbhir na dṛṣṭaṁ svapna-gocare //31//

śrī-mahādeva uvāca
siddha-svarūpaṁ siddhādyaṁ siddha-bījaṁ sanātanam /
prasiddhaṁ siddhidaṁ śāntaṁ siddhānāṁ ca guror gurum //32//
vande vandyaṁ ca mahatāṁ parāt parataraṁ vibhum /
svātmā-rāmaṁ pūrṇa-kāmaṁ bhaktānugrahakātaram //33//
bhakti-priyaṁ ca bhakteśaṁ sva-bhakti-dāsyadaṁ param /
sva-pada-pradam ekaṁ ca dātāraṁ sarva-sampadām //34//

ananta uvāca
vaktrāṇāṁ ca sahasreṇa kiṁ vā staumi śruti-śrutam /
koṭibhiḥ koṭibhir vaktraiḥ ko vā stotuṁ kṣamaḥ prabho //35//
kim u stoṣyati śambhuś ca pañca-vaktreṇa vāñcchitam /
kartā caturṇāṁ vedānāṁ kiṁ stoṣyati catur-mukhaḥ //36//
ṣaḍ-vaktro gaja-vaktraś ca devāś ca munayo 'pi vā /
vedā vā kiṁ veda-vidaḥ stuvanti prakṛteḥ param //37//
vedānirvacanīyaṁ ca vedā nirvaktum akṣamāḥ /
veda-vijñāta-vākyena vidvāṁsaḥ kiṁ stuvanti tam //38//

śrī-gaṇeśa uvāca
mūrkho vadati viṣṇāya budho vadati viṣṇave /

nama ity evam artham ca dvayor eva samaṁ phalam //39//
yasmai dattaṁ ca yaj jñānaṁ jñāna-dātā hariḥ svayam /
jñānena tena sa stauti bhāva-grāhī janārdanaḥ //40//
eka-vaktro 'neka-vaktro mūrkho vidvān sva-karmaṇā /
adhanī ca dhanī vāpi saputro vāpy aputrakaḥ //41//
karmaṇā param īśaṁ ca stotuṁ ko vāpy anuttamam /
yathā-śakti stutiḥ pūjā vandanaṁ smaraṇaṁ hareḥ //42//
saṁkīrtanaṁ ca bhajanaṁ japanaṁ buddhy-anukramam /
kurvanti santo 'santaś ca santataṁ paramātmanaḥ //43//

kārtikeya uvāca
sarvāntarātmā bhagavān jñānaṁ ca sarva-jīvināṁ /
jñānānurūpaṁ stavanaṁ santo naiva hasanti tam //44//
bhaveṣu tri-vidho loko 'py uttamo madhyamo 'dhamaḥ /
sarve sva-karma-vaśa-gā niṣekaḥ kena vāryate //45//
sarveśvaraṁ ca saṁvīkṣya sarvo vadati mat-prabhum /
mad-īśvarasya samatā sarveṣu kiṁkareṣu ca //46//
bhajanti kecit śuddhāntaṁ paramātmānam īśvaram /
kecit tad-aṁśāṁśaṁ prāpnuvanti krameṇa tam //47//

dharma uvāca
ahaṁ sākṣī ca sarveṣāṁ vidhinā nirmitaḥ purā /
vidhātuś ca vidhātā tvaṁ sarveśvaraṁ namo 'stu te //48//

devā ūcuḥ
yaṁ stotum asamarthaś ca sahasrāyuḥ svayaṁ vidhiḥ /
jñānādhidevaḥ śambhuś ca taṁ stotuṁ kiṁ vayaṁ kṣamāḥ //49//

vedā ūcuḥ
kiṁ jānīmo vayaṁ ke vāpy ananteśasya yo guṇaḥ /
vayaṁ vedāś tvam asmākaṁ kāraṇasyāpi kārakaḥ //50//

munayaḥ ūcuḥ
yadi vedā na jānanti māhātmyaṁ paramātmanaḥ /
na jānīmas tava guṇaṁ vedānusāriṇo vayam //51//

sarasvaty uvāca
vidyādhidevatāhaṁ ca vedā vidyādhidevakāḥ /
vedādhidevo dhātā ca tad-īśaṁ staumi kiṁ prabho //52//

padmovāca
yat pāda-padmaṁ padmeśaḥ śeṣāś cānye surās tathā /
dhyāyante munayo devā dhyāye taṁ prakṛteḥ param //53//

sāvitry uvāca
sāvitrī veda-mātāhaṁ vedānāṁ janako vidhiḥ /
tvām eva dhatte dhātaraṁ namāmi tri-guṇāt param //54//

śrī-pārvaty uvāca
tava vakṣasi rādhāhaṁ rāse vṛndāvane vane /
mahā-lakṣmīś ca vaikuṇṭhe pāda-padmārcane ratā //55//
śveta-dvīpe sindhu-kanyā viṣṇor urasi bhū-tale /
brahma-loke ca brahmāṇī veda-mātā ca bhāratī //56//
tavājñayā ca devānām avirbhūtā ca tejasi /
nihatya daityān devārīn datvā rājyaṁ surāya ca //57//
tat-paścād dakṣa-kanyāham adhunā pārvatī hare /
tavājñayā hara-kroḍe tvad-bhaktā prati-janmani //58//
nārāyaṇa-priyā śaśvat tena nārāyaṇī śrutau /
viṣṇor ahaṁ parā-śaktir viṣṇu-māyā ca vaiṣṇavī //59//
ananta-koṭi brahmāṇḍaṁ mayā sammohitaṁ sadā /
viduṣāṁ rasanāgre ca pratyakṣaṁ hi sarasvatī //60//
mahā-viṣṇoś ca mātāhaṁ viśvāni yasya lomasu /
rāmeśvarī ca sarvādyā sarva-śakti-svarūpiṇī //61//
tad-rāse dhāraṇād rādhā vidvadbhiḥ parikīrtitā /
paramānanda-pādābjaṁ vande sānanda-pūrvakam //62//
yat-pāda-padmaṁ dhyāyante paramānanda-kāraṇam /
pāda-padmeśa-śeṣādyā munayo manavaḥ surāḥ //63//
yoginaḥ santataṁ santaḥ siddhāś ca vaiṣṇavās tathā /
anugrahaṁ kuru vibho buddhi-śaktir ahaṁ tava //64//

iti saṁvṛtaṁ stotraṁ yaḥ paṭhet saṁyataḥ śuciḥ /
ihaiva ca sukhaṁ bhuṅkte yāty ante śrī-hareḥ padam //65//

nivṛtteṣu ca vedeṣu devīṣu muni-puṅgave /
upavarhaṇa-gandharvaḥ stutiṁ kartuṁ samudyataḥ //66//

atha gandharva-kṛta-stotram

gandharva uvāca
vande nava-ghana-śyāmaṁ pīta-kauśeya-vāsasam /
sānandaṁ sundaraṁ śuddhaṁ śrī-kṛṣṇaṁ prakṛteḥ param //67//
rādheśaṁ rādhikā-prāṇa-vallabhaṁ vallavī-sutam /
rādhā-sevita-pādābjaṁ rādhā-vakṣaḥ-sthala-sthitam //68//
rādhānurāgaṁ rādhikeṣṭaṁ rādhāpahṛta-mānasam /
rādhādharaṁ bhavādhāraṁ sarvādhāraṁ namāmi tam //69//
rādhā-hṛt-padma-madhye ca vasantaṁ santataṁ śubham /
rādhā-saha-caraṁ śaśvat rādhājñā-pari-pālakam //70//
dhyāyante yogino yogāt siddhāḥ siddheśvarāś ca yam /
taṁ dhyāye satataṁ śuddhaṁ bhagavantaṁ sanātanam //71//
sevante santataṁ santo brahmeśa-śeṣa-saṁjñakāḥ /
sevante nirguṇaṁ brahma bhagavantaṁ sanātanam //72//
nirliptaṁ ca nirīhaṁ ca paramātmānam īśvaram /
nityaṁ satyaṁ ca paraṁ bhagavantaṁ sanātanam //73//
yaṁ sṛṣṭer ādi-bhūtaṁ ca sarva-bījaṁ parāt param /
yoginas taṁ prapadyante bhagavantaṁ sanātanam //74//
bījaṁ nānāvatārāṇāṁ sarva-kāraṇa-kāraṇam /
vedāvedyaṁ veda-bījaṁ veda-kāraṇa-kāraṇam //75//
yoginas taṁ prapadyante bhagavantaṁ sanātanam /

ity evam uktvā gandharvaḥ papāta dharaṇī-tale //76//
nanāma daṇḍavad bhūmau deva-devaṁ parāt param /
iti tena kṛtaṁ stotraṁ yaḥ paṭhet prayataḥ śuciḥ //77//
ihaiva jīvan-muktaś ca pare yāti parāṁ gatim /
hari-bhaktiṁ harer dāsyaṁ goloke ca nirāmayaḥ /
pārṣada-pravaratvaṁ ca labhate nātra saṁśayaḥ //78//

iti śrī-nārada-pañca-rātre jñānāmṛta-sāre prathamaika-rātre
gandharva-kṛta-stotraṁ nāma dvādaśo 'dhyāyaḥ

(1.13) prathamaika-rātre trayodaśo 'dhyāyaḥ
śrī-śuka uvāca
stotrāntare ca kāle ca kiṁ rahasyaṁ babhūva ha /
tan me kathaya bhadraṁ te bhagavan bhagavad-vacaḥ //1//

śrī-vyāsa uvāca
stotrāntare ca kāle ca gandharvaś copavarhaṇaḥ /
uvāca brahma-saṁsadi bhagavantaṁ sanātanam //2//

sarvair devair ahaṁ śaptaś cādhunā deva-hetunā /
devānām agni-puñjaś ca pradīptaś ca sumeruvat //3//
adhunā ca tvayi gate bhasmāsān māṁ kariṣyati /
ato rakṣa jagannātha māṁ samuddhartum arhasi //4//
tvad-aṁśa-śūkareṇaiva dharoddhāraḥ kṛtaḥ purā /
hiraṇyākhyaṁ mahā-daityaṁ nihatya cāvalīlayā //5//
pādma-padmārcita-pade padme te śaraṇāgatam /
mām anāthaṁ bhayākrāntaṁ rakṣa rakṣa surānalāt //6//

gandharvasya vacaḥ śrutvā prahasya jagad-īśvaraḥ /
uvāca ślakṣṇayā vācā brahmeśo brahma-saṁsadi //7//

atha gandharva-mokṣaṇam

śrī-bhagavān uvāca
gandharva-rāja-pravara sthiro bhava bhayaṁ tyaja /
śubhāśrayasya bhaktasya bhayaṁ kiṁ te mayi sthite //8//
sarvebhyo 'pi bhayaṁ nāsti mad-bhaktānām akarmaṇām /
janma-mṛtyu-jarā-vyādhi-bhayaṁ teṣāṁ na vidyate //9//
man-mantropāsakaś caiva svatantro nitya-vigrahaḥ /
punar na vidyate janma mantra-grahaṇa-mātrataḥ //10//
nāsti kālād bhayaṁ tasya na niṣekād vidher api /
mantra-grahaṇa-mātreṇa mucyate sarva-karmaṇaḥ //11//
man-mantro hi dehāt pāpaṁ koṭi-janma-kṛtaṁ ca yat /
sudīpto jvalad-agniś ca tṛṇa-puñjaṁ dehād yathā //12//
man-mantra-grahaṇād yogān man-nāma-grahaṇasya vā /
teṣāṁ pāpāni vepante koṭi-janma-kṛtāni ca //13//

yamas tan-nāma-likhanaṁ dūrī-bhūtaṁ karoti ca /
ante dāsyaṁ ca labhate gatvā golokam uttamam //14//
yāvad āyur bhramet tāvat svatantro matta-kuñjaraḥ /
tataḥ pāpāḥ phalāyante vainateyād ivoragāḥ //15//
teṣāṁ ca pāda-rajasā sadyaḥ pūtā vasundharā /
punāti sarva-tīrthāni dūrato darśanād api //16//
pūtaś ca pavano vahnir jalaṁ ca tulasī-dalam /
pūtāny eva hi tīrthāni gaṅgādīni ca gāyana //17//
pūtā suśīlā dharmiṣṭhā suvratā strī pati-vratā /
man-mantropāsakāś caiva tebhyaḥ pūtottamāḥ sadā //18//
mantropāsakānāṁ ca tīrtha-sthānaṁ vrataṁ suta /
śrāddhaṁ dānaṁ pūjanaṁ ca yathā carvita-carvaṇam //19//
bhaktyā tīrthāni pūtāni svataḥ pūto hi vaiṣṇavaḥ /
tat tantraṁ ca tathā dāna-malaṁ śrāddhaṁ ca niṣphalam //20//
śrāddhasya sampradānaṁ ca kartuś ca puruṣa-trayam /
puruṣāṇāṁ śataṁ muktaṁ ko bhuṅkte śrāddha-vastu ca //21//
kecid evaṁ vadantīti pitṛ-lokārtham eva ca /
tad-viruddhaṁ ca te tuṣṭā mantra-grahaṇa-mātrataḥ //22//
teṣāṁ śubhāśiṣaṁ karma naiva bhogāya kalpate /
devān na prabhaved vatsa siddha-dhānye yathāṅkuraḥ //23//
sākṣāt karoti teṣāṁ ca karma-mūla-nikṛntanam /
mantropāsakād anye karma-bhogaṁ ca bhuñjate //24//
mayā svayaṁ pradattaś ca sva-mantraḥ puruṣāya ca /
para-dvārād grāhayitvā bhaktaṁ muktaṁ karomy aham //25//
mayā pradatta-mantraś ca purā mṛtyuñjayas tathā /
mṛtyuñjayāya goloke śuddha-sattva-guṇāya ca //26//
punaḥ sanat-kumārāya dharmāya brahmaṇe tathā /
kapilāya ca śeṣāya gaṇeśāya ca mahā-mate //27//
nārāyaṇarṣaye caiva dharma-putrāya dhīmate /
punar mahā-viṣṇave ca viśvāni yasya lomasu //28//
kālādhiṣṭhātṛ-devāya tasmai sarvāntakāya ca /
upendrāya ca kāmāya bhṛgave 'ṅgirase tathā //29//
sarasvatyai ca padmāyai rādhāyai virajā-taṭe /
śavitryai viṣṇu-māyāyai pārṣadebhyaś ca putraka //30//
tubhyaṁ na datto mantro 'tra śrūyatāṁ tan nimittakam /
janiṣyasi śūdra-yonau brahmaṇo vākya-pālanāt //31//

ity evaṁ kathitaṁ sarvaṁ gaccha vatsa yathā sukham /
dvādaśābdāntare śūdra-yonau devāj janiṣyasi //32//
pañca-varṣābhyantare ca man-mantraṁ prāpya vipritaḥ /
daśābdānte vapus tyaktvā brahma-putro bhaviṣyasi //33//
man-mantraṁ punar eveti śambhu-vaktrāl labhiṣyasi /

ity evam uktvā sarvātmā tatraivāntaradhīyata //34//
gandharvaḥ prayayau tasmād yoṣidbhiḥ saha putraka /
ity evaṁ kathitaṁ sarvaṁ pūrva-vṛttāntam eva ca //35//

iti śrī-nārada-pañca-rātre jñānāmṛta-sāre prathamaika-rātre
gandharva-mokṣaṇaṁ nāma trayodaśo 'dhyāyaḥ

(1.14) prathamaika-rātre caturdaśo 'dhyāyaḥ
śrī-śuka uvāca
prayāte rādhikā-nāthe golokaṁ ca nirāmayam /
babhūva kiṁ rahasyaṁ ca gate gandharva-puṅgave //1//

śrī-vyāsa uvāca
sarve devāś ca munayaḥ prayāte paramātmani /
sarve babhūvus te tūṣṇīṁ vayāṁsīva dinātyaye //2//
uvāca śambhur brahmāṇaṁ nīti-sāra-viśāradam /
jñānādhidevo bhagavān pariṇāma-sukhaṁ vacaḥ //3//

śrī-mahā-deva uvāca
rakṣitā yasya bhagavān kalyāṇaṁ tasya santatam /
sa yasya vighna-kartā ca rakṣituṁ taṁ ca kaḥ kṣamaḥ //4//
smṛti-mātreṇa nirvighnā ye ca kṛṣṇa-parāyaṇaḥ /
vighnaṁ kartuṁ ke samarthās teṣāṁ ca munayaḥ surāḥ //5//
kopāgnināṁ sthalaṁ kutra stambhitānāṁ ca sāmpratam /
devānāṁ ca munīnāṁ ca kṣaṇenaiveśvarecchayā //6//
yadi tiṣṭhanti bhūmau ca dagdha-śasyā vasundharā /
jale yadi tatas taptaṁ naṣṭhāste jala-jantavaḥ //7//
sthāle dahanti lokāṁś ca vṛkṣāṁś ca pralayāgnayaḥ /
vidhānaṁ kartum ucitam eṣāṁ ca jagatāṁ vidhe //8//
tvam eva dhātā jagatāṁ pitā ca viṣṇur īśvaraḥ /

kālāgni-rudraḥ saṁhartā nedānī pralaya-kṣamaḥ //9//
ete viṣayiṇaḥ sarve kṛṣṇasya paramātmanaḥ /
ājñāvahāś ca satataṁ dik-pālāś ca dig-īśvarāḥ //10//
tasyaivājñāvaho dharmaḥ sākṣī ca karmaṇāṁ nṛṇām /
bhramanti viṣaye śaśvan mohitā māyayā hareḥ //11//
ahaṁ na pātā na sraṣṭā na saṁhartā ca jīvanām /
nirlipto ' haṁ tapasvī ca harer ārādhanonmukhaḥ //12//
saṁhāra-viṣayaṁ mahyaṁ śrī-kṛṣṇaś ca purā dadau /
datvā rudrāya tad ahaṁ tapasyāsu rato hareḥ //13//
tad-arcanena dhyānena tapasā pūjanena ca /
stavena kavacanenaiva nāma-mantra-japena ca //14//
mṛtyuñjayo ' haṁ adhunā na ca kālād bhayaṁ mama /
kālaḥ saṁharate sarvaṁ māṁ vinā ca tatheśvaram //15//
purā sarvādi-sarge ca kasyacit sraṣṭur eva ca /
bhālodbhavāś ca te rudrās teṣv eko ' haṁ śaṅkaraḥ //16//
kalpaś ca brahmaṇaḥ pāte laye prākṛtike tathā /
sarve naṣṭā viṣayiṇo na bhaktāś ca yatheśvaraḥ //17//
asaṁkhya-brahmaṇaḥ pātaḥ kalpaś cāsaṁkhya eva ca /
samatītaḥ kati-vidho bhavitā yā punaḥ punaḥ //18//
śrī-kṛṣṇasya nimeṣeṇa brahmaṇaḥ patanaṁ bhavet /
tatra prākṛtikāḥ sarve tiro-bhūtāḥ punaḥ punaḥ //19//
na prākṛto na viṣayī nitya-dehī ca vaiṣṇavaḥ /
harer vareṇāmaro 'haṁ śivādhāras tatas tataḥ //20//
jala-plutaṁ ca viśvaughaṁ laye prākṛtike dhruvam /
ābrahma-loka-paryantaṁ paraṁ kṛṣṇālayaṁ vinā //21//
sarvā devyo vilīnāś ca kṛṣṇaḥ satyaṁ suniścitam /
sarve pumāṁso līnāś ca satye nitye sanātane //22//
ahaṁ kṛṣṇaś ca prakṛtiḥ pārṣada-pravaro hareḥ /
nityaṁ nityā vidyamānā goloke ca nirāmaye //23//
eka īśo na dvitīya iti sarvādi-sargataḥ /
nahi naśyanti tad-bhaktāḥ prakṛti-prākṛte laye //24//
tasya bhaktottamānāṁ ca satataṁ smaraṇena ca /
āyur-vyayo nahi bhavet kathaṁ mṛtyur bhaviṣyati //25//
na vāsudeva-bhaktānām aśubhaṁ vidyate kvacit /
teṣāṁ bhaktottamānāṁ ca satataṁ smaraṇena ca //26//
janma-mṛtyu-jarā-vyādhi-bhayaṁ nāpy upajāyate /

atra kalpe bhavān brahmā vyavasthātā ca karmasu //27//
sthalaṁ kopānalānāṁ ca vidhānaṁ yad vidhe kuru /
śambhoś ca vacanaṁ śrutvā kampitaḥ kamalāsanaḥ /
sthalaṁ cakāra vahnīnām ājñayā śaṅkarasya ca //28//

brahmovaca
jvaras tri-pādas tri-śirāḥ ṣaḍ-bhujo nava-locanaḥ /
bhasma-praharaṇo raudraḥ kālāntakayamopamaḥ //29//
bhave bhavatu sarvatra bhava-kopānalo 'dhunā /
prākṛteṣu ca deheṣu vyāpāro 'sya mayā kṛtaḥ //30//
mama kopānalaḥ śambho saṁskṛtāgnir dvijasya ca /
bhave bhavatu sarvatra vyāpāro 'sya mayā kṛtaḥ //31//
śeṣasya kopa-vahniś ca śeṣāsye 'stv adhunā śiva /
yato viśvaṁ ca pralaye dahed gomaya-piṇḍavat //32//
vahner mukhyānalo viśve vyavahārāgnir īśvaraḥ /
bhvatv eva hi sarvatra sarveṣām upakārakaḥ //33//
dharmāsya-kopa-vahniś ca kṛṣṇāgniś ca bhavatv ayam /
adharmaṁ kurvatāṁ sarvaṁ dāhanaṁ ca kariṣyati //34//
sūrya-kopānalaś cāyaṁ dāvāgniś ca vaneṣu ca /
sthitir asya taroḥ skandhe tad-bhakṣyāḥ paśu-pakṣiṇaḥ //35//
candra-kopānalo viśve kāmināṁ virahānalaḥ /
dampatyor virahe śaśvad bhakṣyati sma dvayos tanum //36//
indra-kopānalaḥ sadyo vajrāgniś ca babhūva ha /
upendrasyānalaś caiva vidyud eva bhvatv ayam //37//
rudrāṇām āsya-vahniś ca maholkāgnir bhavatv ayam /
gaṇeśāgniḥ pṛthivyāṁ tu yathāsthāne tu tiṣṭhati //38//
yatra tiṣṭhet tad uṣaram evam evaṁ vidur budhāḥ /
skanda-kopānalaś caiva raṇāstrāgnir babhūva ha //39//
kāmetarāṇāṁ devānāṁ munīnāṁ ca mukhānalaḥ /
jagrāhaurva-munis tatra tejasi brahmaṇaḥ sutaḥ //40//
sva-dakṣiṇorau sa muniḥ saṁsthāpya veda-mantrataḥ /
brahmaṇaṁ ca namas-kṛtya śaṅkaraṁ tapase yayau //41//
kālena tasmān niḥsṛtya samudre vāḍavānalaḥ /
sa babhūva purā putra paramaurvānalaḥ svayam //42//
kāmāgnim ulvaṇaṁ dṛṣṭvā vicintya manasā vidhiḥ /
samālocya suraiḥ sārdhaṁ munīndraiḥ saha saṁsadi //43//

ajuhāva striyaḥ sarvāḥ suvratāś ca pati-vratāḥ /
āyuyur yoṣitaḥ sarvās tā ūcuḥ kamalodbhavam //44//

striya ūcuḥ
kim asmān brūhi bhagavan śādhi naḥ karavāma kim /
ālocya manasā sarvaṁ dehi bhāraṁ vayaṁ striyaḥ //45//

brahmovāca
gṛhītvā madanāgniṁ ca maithune sukha-dāyakam /
viśve ca yoṣitaḥ sarvāḥ śaśvat-kāmā bhavantu ca //46//

brahmaṇaś ca vacaḥ śrutvā kopa-raktāsya-locanaḥ /
tam ūcuḥ yoṣitaḥ sarvā bhayaṁ tyaktvā ca saṁsadi //47//

striya ūcuḥ
dhik tvāṁ jagad-vidhiṁ vyarthaṁ cakāra parameśvaraḥ /
apūjyo mohinī-śāpāt putra-śāpena sāmpratam //48//
gṛhītvā madanāgniṁ ca puruṣāś ca tathā striyaḥ /
nityaṁ dahanti satataṁ vāstavaṁ duḥsahaṁ param //49//
tad-eka-bhāgaḥ puruṣe tri-bhāgaś cāpi yoṣiti /
tena dugdhāḥ striyaḥ sarvāś cāsmākam apareṇa kim //50//
samarpaṇaṁ cet puruṣe yad yasmāsu smarānalaḥ /
bhasmī-bhūtaṁ kariṣyāmo rakṣitā ko bhavet tava //51//

pati-vratā-vacaḥ śrutvā tam uvāca śivaḥ svayam /
hitaṁ satyaṁ niti-sāraṁ pariṇāma-sukhāvaham //52//

atha kulaṭotpattiḥ

śrī-mahā-deva uvāca
tyaja dvandvaṁ mahā-bhāga suvratābhiḥ sahādhunā /
pati-vratānāṁ tejaś ca sarvebhyaś ca paraṁ bhavet //53//
nirmāṇaṁ kuru devendra kṛtyāṁ strī-jātim īśvara /
tasyai dehi duḥkha-bījaṁ kāma-kopānalaṁ param //54//

śaṅkarasya vacaḥ śrutvā satvaraṁ jagatāṁ vidhiḥ /

sasṛje tat-kṣaṇaṁ mūrtiṁ strī-rūpāṁ sumanoharāṁ //55//
aho rūpam aho veśam aho asyā navaṁ vayaḥ /
aho cakṣuḥ kaṭākṣaṁ ca munīnāṁ mohayan manaḥ //56//
aho kaṭhinaṁ cāru stana-yugmaṁ suvartulam /
vicitraṁ kaṭhinaṁ sthūlaṁ śroṇi-yugmaṁ ca sundaram //57//
nitamba-yugmaṁ valitaṁ cakrākāraṁ sukomalam /
śveta-campaka-varṇābhaṁ sarvāvayam īpsitam //58//
śarat-pārvaṇa-koṭīndu-vinindāsyaṁ suśobhanam /
īṣaddhāsya-prasannāsyaṁ vastreṇācchāditaṁ mudā //59//
vapuḥ sukomalam cālaṁ nāti-dīrghaṁ na vakharam /
vahni-śuddhāṁśukaṁ ratna-bhūṣaṇair bhūṣitaṁ sadā //60//
dāḍimba-kumudākāraṁ sāndraṁ sindūra-sundaram /
kastūrī-vindunā sārdhaṁ snigdha-candana-vindubhiḥ //61//
pakva-bimba-phalākāram adha-rauṣṭha-puṭaṁ param /
danta-paṁkti-yugaṁ caiva dāḍimba-bīja-sannibham //62//
sucāru kavarī-bhāraṁ mālatī-mālya-maṇḍitam /
tasyai dadau ca kāmāgniṁ dṛṣṭvā tāṁ kamalodbhavaḥ //63//
dṛṣṭvā sā candra-rūpaṁ ca kāmonmattā vicetanā /
kṛtvā kaṭākṣaṁ smerāśyā māṁ bhajasvety uvāca sā //64//
saspitaḥ prayayau candro lajjayā ca sabhā-talāt /
kāmaṁ dṛṣṭvā ca cakame kāmārtā sā gata-trapā //65//
dudrāva kāmas tasmāc ca tat-paścāt sā dadhāva ca /
jahasur devatāḥ sarvā munayaś cāpi saṁsadi //66//
lajjitā yoṣitah sarvās tāṁ vārayitum akṣamāḥ /
sarve cakruḥ parīhāsaṁ strī-vargaṁ śaṁkarādayaḥ //67//
kāmaṁ na labdhvā sā ca strī nivṛtyāgatya saṁsadi /
tam aśvinī-kumāraṁ cāpy uvāca sura-sannidhau //68//

kṛtyā-kāminy uvāca
māṁ bhajasva raveḥ putra priyāṁ rasavatīṁ mudā /
śṛṁgāre sukhadāṁ śāntāṁ parāṁ kāmāturāṁ varāṁ //69//
tvayā śārdhaṁ bhramiṣyāmi sundare gahane vane /
rahasi rahasi krīḍāṁ kariṣyāmi divāniśam //70//
madhu-pānaṁ ca dāsyāmi vāsitaṁ cāmalaṁ jalam /
sakarpūraṁ ca tāmbūlaṁ bhoga-vastu manoharam //71//
śayyāṁ manoramāṁ kṛtvā sapuṣpa-candanārcitām /

bhagavantaṁ kariṣyāmi puṣpa-candana-carcitam //72//

kumāra uvāca
vacanaṁ vada vāme mām ātmano hṛdayaṅgama /
vihāya kapaṭaṁ kānte kapaṭaṁ dharma-nāśanam //73//
strī-dharmaṁ strī-manas-kāmaṁ strī-svabhāvaṁ ca kīdṛśam /
tad-ācāraṁ kati-vidhaṁ tan māṁ vyākhyātum arhasi //74//

aśvinīja-vacaḥ śrutvā kāmārtā tam uvāca sā /
kāmārtānāṁ kva lajjā ca kva bhayaṁ mānam eva ca //75//

atha kulaṭā-svabhāva-kathanam

kāminy uvāca
sthānaṁ nāsti kṣaṇaṁ nāsti nāsti dūtī tad uttamā /
tenaiva yuvatīnāṁ ca satītvam upajāyate //76//
suveśaṁ kāmukaṁ dṛṣṭvā kāminī madanāturā /
tad rātraṁ ca pulakitaṁ yonau kaṇḍūyanaṁ paraṁ //77//
vicetanā bhavet sā ca kāma-jvara-prapīḍitā /
sarvaṁ tyajati tad-dhetoḥ putraṁ kāntaṁ gṛhaṁ dhanam //78///
labdhvā yuvānaṁ puruṣaṁ deśa-tyāgaṁ karoti sā /
tad-uttamaṁ punar labdhvā taṁ tyajet sā kṣaṇena ca //79//
viṣaṁ dātuṁ samarthā sā svāminaṁ guṇināṁ varam /
mlecchaṁ yuvānaṁ samprāpya sarvasvaṁ dātum utsukā //80//
tyajet kula-bhayaṁ lajjāṁ dharmaṁ bandhuṁ yaśaḥ śriyam /
samprāpya rati-śūraṁ ca yuvānaṁ suratonmukham //81//
sudṛśyaṁ sundara-mukhaṁ śaśvan-madhuritaṁ vacaḥ /
hṛdayaṁ kṣura-dhārābhaṁ ko vā jānāti tan-manaḥ //82//
vidyucchaṭā jale rekhā cāsthirā ca yathāmbare /
tathāsthirā ca kulaṭā-prītiḥ svapnaṁ ca tad-vacaḥ //83//
kulaṭānāṁ na satyaṁ ca na ca dharmo bhayaṁ dayā /
na laukikaṁ na lajjā syāj jāra-jintā nirantaram //84//
svapne jāgaraṇe caiva bhojane śayane sadā /
nirantaraṁ kāma-cintā jāre sneho na cānyataḥ //85//
kulaṭā nara-ghātibhyo nirdayā duṣṭa-mānasāḥ /
jārārthe ca sutaṁ hanti bāndhavasya ca kā kathā //86//

na hi vedā vidanty evaṁ kulatā-hṛdayaṅgamam /
kathaṁ devās ca munayaḥ santo jānanti niścayam //87//
rati-śūraṁ priyaṁ dṛṣṭvā kṣīraṁ ghṛtam ivācaret /
gate vayasi jīrṇaṁ taṁ viṣaṁ dṛṣṭvā tyajet kṣaṇāt //88//
na viśvaseyus tāṁ duṣṭo tasmāt santo hi santataṁ /
na ripuḥ puruṣāṇāṁ ca duṣṭa-strībhyaḥ paro bhuvi //89//
viṣaṁ mantrād upaśamaṁ jalād vahniś ca niścitaṁ /
agneś ca kaṇṭhakocchannaṁ durjanaḥ stavanād vaśaḥ //90//
lubdho dhanena rājā ca sevayā satataṁ vaśaḥ /
miśraṁ svaccha-svabhāvena bhayena ca ripur vaśaḥ //91//
ādareṇa vaśo vipro yauvatī prema-bhārataḥ /
bandhur vaśaḥ samatayā guruḥ praṇatibhiḥ sadā //92//
mūrkho vaśaḥ kathāyāṁ ca vidvān vidyā-vicārataḥ /
na hi duṣṭā ca kulaṭā puṁsaś ca vaśagā bhavet //93//
sva-kārye tat-parā śaśvat prītiḥ kāryānurodhataḥ /
na sarvasya vaśī-bhūtā vinā śṛṅgāram ulvaṇam //94//
na prītyā na dhanenaiva na stavān na sevayā /
na prāṇa-dānato veśyā vaśī-bhūtā bhavet kṣaṇam //95//
āhāro dvi-guṇas tāsāṁ buddhis tāsāṁ catur-guṇā /
ṣaḍ-guṇā mantraṇā tāsāṁ kāmaś cāṣṭa-gunaḥ smṛtaḥ //96//
śaśvat-kāmā ca kulaṭā na ca tṛptiś ca krīḍayā /
haviṣā kṛṣṇa-vartmeva bhūya evābhivardhate //97//
divāniśaṁ ca śṛṅgāraṁ kurute tat-pumān yadi /
na tṛptiḥ kulaṭānāṁ ca pumāṁsaṁ grastum icchati //98//
nāgnis tṛpyati kāṣṭhānāṁ nāpagānāṁ mahodadhiḥ /
nāntakaḥ sarva-bhūtānāṁ nāsāṁ tṛpyati sampadām //99//
na śreyasāṁ manas tṛptaṁ vāḍavāgnir na pāthasām /
vasundharā na rajasāṁ na puṁsāṁ kulaṭā tathā //100//
ity evaṁ kathitaṁ kiṁcit sarvaṁ vaktuṁ ca nocitam /
lajjā bījaṁ yoṣitāṁ ca nibodha bhāskarātmaja //101//

śrutvā ca kṛtyā-strī-vākyaṁ jahasur munayaḥ surāḥ /
cukupur yoṣitaḥ sarvāḥ padmādyā lajjitāḥ suta //102//
lajjā-natānanā lakṣmīr niryayau deva-maṇḍalāt /
tat paścāt pārvatī sārdhaṁ sarasvatyā natānanā //103//
sāvitrī rohinī svāhā vāruṇī ca ratiḥ śacī /

sarvā babhūvur ekatra pracakrur mantraṇāṁ ca tāḥ //104//
kṛtyā-striyaḥ samāhūya tā ūcuś ca krameṇa ca /
rodhayām āsur iṣṭāṁ tāṁ sugopyāṁ api yoṣitaḥ //105//
tasyā mukhe dadau hastaṁ suśīlā kamalālayā /
salajjitā bhava sute śāntā ceti śubhāśiṣam //106//
sarasvatī dadau tasyai cābhimānaṁ ca dhairyatām /
maukharyaṁ vāvadūkatvaṁ mantraṇām ātma-rakṣaṇam //107//
sāvitrī ca dadau tasyai sauśīlyaṁ cātidurlabham /
ātma-saṁgopanaṁ caiva gāmbhīryaṁ kulato bhayam //108//

pārvaty uvāca
dhik tvāṁ sva-bhāva-kulaṭāṁ lajjitā bhava sundari /
sva-mānaṁ gauravaṁ rakṣa hy asmākaṁ ca smarātura //109//
jani labha pṛthivyāṁ ca kāya-vyūhaṁ vidhāya ca /
puṁsām aṣṭa-guṇaṁ kāmaṁ labhasva ca pṛthak prṛthak //110//
lajjāṁ catur-guṇāṁ cāpi dviguṇāṁ dhairyatāṁ tathā /
abhogecchadhame gaccha dūraṁ gaccha mamāntikāt //111//
puṁsāṁ ca dvi-guṇaḥ kāmo vāstavīṇāṁ ca yoṣitām /
lajjā cāṣṭa-guṇā cāpi dhairyatā ca catur-guṇā //112//
kula-dharmaḥ kula-bhayaṁ sauśīlyaṁ mānam ūrjitam /
śaśvat tiṣṭhatu puṁsy eva strīṣu ca mamājñayā //113//
yasmāt sadasi sarvebhyo lajjā-hīnaḥ surādhamaḥ /
strī-sva-bhāvaṁ ca papraccha yajña-bhāk na bhavet tataḥ //114//
adya-prabhṛti viśveṣu nāgrāhyaṁ pāpa-saṁyutam /
cikitsakānāṁ viduṣāṁ na bhakṣya mamājñayā //115//

ity evam uktvā prayayur devyaś ca sarva-yoṣitaḥ /
devāś ca munayaś cāpi ye cānye ca samāgataḥ //116//
devāś ca munayaś cāpi ye cānye sarvataḥ suta /
pati-vratāṇāṁ strīṇāṁ ca lajjā bīja-svarūpiṇī //117//

iti śrī-nārada-pañca-rātre jñāṇāmṛta-sāre prathamaika-rātre
kulaṭottpatir nāma caturdaśo 'dhyāyaḥ

(1.15) prathamaika-rātre pañcadaśo 'dhyāyaḥ

gate niyamite kāle gandharvaś copavarhaṇaḥ /
sva-yogena jahau dehaṁ bhārate prāktanād aho //1//
sa jajñe śudra-yonau ca pituḥ śāpena ca daivataḥ /
viṣṇu-prasādaṁ bhuktvā ca babhūva brahmaṇaḥ sutaḥ //2//
vimuktas tāta-śāpena samprāpya jñānam uttamam /
prati-janma-smṛtis tasya kṛṣṇa-mantra-prasādataḥ //3//
pituḥ sakāśād āgatya samprāpa candra-śekharāt /
śrī-kṛṣṇa-mantram atulaṁ svarga-mandākinī-taṭe //4//
svarga-mandākinī-tīrād guruṇā śaṅkareṇa ca /
sahitaḥ prayayau tūrṇaṁ pārvatī-sannidhānataḥ //5//
uvāsa tatra śambhuś ca nāradaś ca mahā-muniḥ /
pārvatī bhadra-kālī skando gaṇa-patiḥ svayam //6//
mahā-kālaś ca nandī ca vīra-bhadraḥ pratāpavān /
siddhā maharṣayaś ca munayaḥ sankādayaḥ //7//
yogīndrā jñāninaḥ sarve samūcuḥ śambhu-saṁsadi /
yat stotraṁ kavacaṁ dhyānaṁ subhadrāya ca kānane //8//
nārāyaṇarṣi-bhagavān brāhmaṇāya dadau purā /
pūjā-vidhānaṁ yad yac ca puraś-caraṇa-pūrvakam //9//
tad eva bhagavān śambhuḥ pradadau nāradāya ca /
uvāca śambhuṁ devarṣir yogināṁ ca guror gurum /
pārvatī-sannidhau tatra nāradaś ca mahā-muniḥ //10//

bhagavan sarva-dharma-jña sarva-jña sarva-kāraṇa /
sad yat pṛṣṭaṁ mayā pūrvaṁ tan māṁ vyākhyātum arhasi //11//
yad yat pṛṣṭaṁ tvayā brahman pratyekaṁ ca krameṇa ca /
punaḥ praśnaṁ kuru mune śṛṇvantu mat-sabhāsadaḥ //12//
ādhyātmikaṁ ca yaj jñānaṁ vedānāṁ sāram uttamam /
jñānaṁ jñāniṣu sāraṁ yat kṛṣṇa-bhakti-pradaṁ śubhaṁ //13//
nirvāṇa-muktidaṁ jñānaṁ karma-mūla-nikṛntanam /
tat-siddhi-yogān muktiś ca yoginām api vāñcchitam //14//
saṁsāra-viṣayaṁ jñānaṁ śaśvat sammoha-veṣṭitam /
āśramāṇāṁ samācāraṁ teṣāṁ dharma-pariṣkṛtam //15//
caturṇāṁ varṇanāṁ vidhānāṁ maheśvara /
bhikṣūṇāṁ vaiṣṇavānāṁ ca yatīnāṁ brahma-cāriṇām //16//
vāna-prasthāśramāṇāṁ ca paṇḍitānāṁ tathaiva ca /

pati-vratānāṁ yad yac ca śrī-kṛṣṇa-pūjanaṁ ca yat //17//
yat stotraṁ kavacaṁ mantraṁ puraś-caraṇam īpsitam /
sārvāhnikam abhīṣṭaṁ ca vipākaṁ karma-jīvinām //18//
saṁsāra-vāsanā-baddhaṁ lakṣaṇaṁ prakṛtīśayoḥ /
tayoḥ paraṁ vā yad brahma tasyāvatāra-varṇanam //19//
kas tat kalāvatīrṇaś ca kas tad-aṁśaś tathaiva ca /
paripūrṇatamaḥ kaś ca kaḥ pūrṇaḥ kaḥ kalāṁśakaḥ //20//
kasya vārādhane śambho kiṁ phalaṁ kiṁ yaśas tathā /
aṅgāṅginor bheda-phalaṁ vistīrṇaṁ nirapekṣakam //21//
nārāyaṇarṣi-kavacaṁ subhadra-brāhmaṇāya ca /
yad dattaṁ kiṁ tad deveśa tad-ārādhyaś ca kaḥ suraḥ //22//
ati-saṁgopanīyaṁ ca kavacaṁ paramādbhutam /
sudurlabhaṁ ca viśveṣu noktaṁ māṁ brahmaṇā purā //23//
sanat-kumāro jānāti noktaṁ tena purā ca mām /
mayā jñānam anāpṛṣṭaṁ yad yaj jānāsi maṅgalam //24//
veda-sāram anupamaṁ karma-mūla-nikṛntanam /
tan me kathaya bhadreśa mām evānugrahaṁ kuru //25//
apūrvaṁ rādhikākhyānaṁ vedeṣu ca sudurlabham /
purāṇeṣv itihāse ca vedāṅgeṣu sudurlabham //26//
guroś ca jñānodigaraṇāt jñānaṁ syān mantra-tantrayoḥ /
tat tantaṁ sa ca mantraḥ syāt kṛṣṇa-bhaktir yato bhavet //27//
jñānaṁ syād viduṣāṁ kiṁcid veda-vyākhyānataḥ prabho /
veda-kāraṇa-pūjyaś tvaṁ jñānādhiṣṭhātṛ-devatā //28//
tasmād bhavān paraṁ jñānaṁ vada veda-vidāṁ vara /
māṁ bhaktam anuraktaṁ ca śaraṇāgatam īśvara //29//

nāradasya vacaḥ śrutvā yogināṁ ca guror guruḥ /
bhagavatyā sahālocya jñānaṁ vaktuṁ samudyataḥ //30//
ity evaṁ kathitaṁ sarvaṁ pūrvākhyānaṁ manoharam /
hari-bhakti-pradaṁ sarvaṁ karma-mūla-nikṛntanam //31//

iti śrī-nārada-pañca-rātre jñānāmṛta-sāre
prathamaika-rātre pañcadaśo 'dhyāyaḥ

samāptaś cedaṁ nārada-pañca-rātraika-rātram

(2.1) dvitīya-rātre prathamo 'dhyāyaḥ
athādhyātmika-varṇanam

śrī-mahādeva uvāca–
nārāyaṇaṁ namas kṛtya paramātmānam īśvaram |
śṛṇu nārada vakṣyāmi paramaṁ dharmam īpsitam ||1||
prakṛteḥ param iṣṭaṁ ca sarveṣām abhivāñchitam |
svecchāmayaṁ paraṁ brahma pañca-rātrābhidhaṁ smṛtam ||2||
kāraṇaṁ kārāṇānāṁ ca karma-mūla-nikṛntanam |
ananta-bīja-rūpaṁ ca svājñāna-dhvānta-dīpakam ||3||
sarveśvaraṁ sarva-dhāma paraṁ vairāgya-kāraṇam |
paramaṁ paramānanda-māyā-bandha-nikṛntanam ||4||
nirliptaṁ nirguṇaṁ sāraṁ vedānāṁ gopanīyakam |
karmiṇāṁ karmaṇāṁ śaśvat sākṣi-rūpaṁ sunirmalam ||5||
brahmeśa-śeṣa-pramukha-deva-vandyaṁ praśaṁsitam |
veda-jñānāgocaraṁ taṁ yogināṁ prāṇataḥ priyam ||6||
sarvādhāraṁ ca sarvādyaṁ sarva-sandeha-bhañjanam |
sarvābhīṣṭa-pradātāraṁ sarveṣāṁ ca sudurlabham ||7||
durārādhyaṁ ca sarveṣāṁ bhakti-sādhyaṁ ca muktidam |
maṅgalyaṁ maṅgalārhaṁ ca sarva-vighna-vināśanam ||8||
pavitraṁ tīrtha-pūtaṁ ca maṅgalānāṁ ca maṅgalam |
varaṁ sva-pada-dātāram bhakti-dāsya-pradaṁ hareḥ ||9||
pāpa-ghnaṁ puṇyadaṁ śuddhaṁ pāpendha-dāhanānalam |
sarvāvatāra-bījaṁ taṁ sarvāvatāra-varṇanaṁ ||10||
śruti-jñaṁ śruti-durbodhaṁ sarveṣāṁ śruti-sundaram |
prasādadaṁ cāśu-toṣaṁ prasāda-guṇa-saṁyutam ||11||
pañca-rātraṁ idaṁ brahman pañca-saṁvādam eva ca |
yatra pañca-vidhaṁ jñānaṁ triṣu lokeṣu durlabham ||12||
kṛṣṇena brahmaṇe dattaṁ goloke virajā-taṭe |
nirāmaye brahma-loke mahyaṁ dattaṁ ca brahmaṇā ||13||
purā sarvādi-sarge ca sarva-jñāna-pradaṁ śubham |
mayā tubhyaṁ pradattaṁ ca jñānāmṛtam abhīpsitam ||14||
tvam eva veda-vyāsāya paścād dāsyasi niścitam |
vyāso dāsyati putrāya nirjane 'pi śukāya ca ||15||
ataḥ paraṁ na dātavyaṁ yasmai kasmai ca nārada |

vinā nārāyaṇāṁśaṁ taṁ vyāsa-devaṁ supuṇyadam ||16||
satyaṁ satya-svarūpaṁ ca satī-satyavatī-sutam |
krameṇa varṇanaṁ sarvam eka-cittaṁ niśāmaya ||17||
sarvādyādhyātmikaṁ jñānaṁ veda-sāraṁ manoharam |
durgaṁ nānā-prakāraṁ ca nānā-tantreṣu putraka ||18||
sarva-sāroddhṛtaṁ tatra śrī-kṛṣṇa-pāda-sevanam |
sarveṣāṁ sammataṁ jñānaṁ nirliptaṁ bhava-bandhataḥ ||19||
lakṣa-ślokam idaṁ śāstraṁ śrī-kṛṣṇena kṛtaṁ purā |
kathayāmi kathaṁ brahman svalpaṁ saṁkṣepataḥ śṛṇu ||20||
ābrahma-stamba-paryantaṁ sarvaṁ kṛṣṇaṁ carācaram |
punas tasmin pralīnaṁ ca punar eva ca sambhavam ||21||
eka eveśvaraḥ śaśvad viśveṣu nikhileṣu ca |
sarve tat-karma-siddhāś ca mohitās tasya māyayā ||22||
anantasya ca kṛṣṇasyāpy anantaṁ guṇa-kīrtanam |
ananta-rūpā kīrtiś cāpy anantaṁ jñānam eva ca ||23||
nāmāny asyāpy anantāni tīrtha-pūtāni nārada |
anantāni ca viśvāni vicitra-kṛtrimāṇi ca ||24||
nānā-vidhāni sarvāṇi jīva-rūpāṇi sarvataḥ |
madhyamāni ca kṣudrāṇi mahanti cāpi sarvataḥ ||25||
pṛthak pṛthaK ca pratyekaṁ pratyakṣaṁ sarva-jīviṣu |
santataṁ santi ye devāḥ santo jānanti niścitam ||26||
paramātma-svarūpaś ca bhagavān rādhikeśvaraḥ |
nirliptaḥ sākṣi-rūpaś ca sa ca karmasu karmiṇāṁ ||27||
jīvas tat-pratibimbaś ca bhoktā ca sukha-duḥkhayoḥ |
kecid vadanti taṁ nityaṁ kāraṇasya guṇena ca ||28||
vidyamānāt tirodhānaṁ tirodhānāc ca saṁbhavaḥ |
dehād dehāntaraṁ yānti na mṛtyus tasya kutracit ||29||
tataḥ pralīnaḥ pralayaḥ paraṁ sarvālayālaye |
ato nitya-svarūpaś ca jīva eva yathātmakaḥ ||30||
kecid vadanty anityaś ca mithyaiva kṛtrimaḥ sadā |
pralīyate punas tatra pratibimbo yathā raveḥ ||31||
yathaiva śāta-kumbheṣu nirmaleṣu jaleṣu ca |
pratyekaṁ pratibimbaś ca dṛśya eva hi jīvinām ||32||
punaḥ pralīyate sūrye gateṣu ca ghaṭeṣu ca |
evaṁ candrasya boddhavyaṁ darpaṇe jīvane yathā ||33||
tasmin nityaṁ paraṁ brahma sajīvo nitya eva saḥ |

sarvāntarātmā bhagavān pratyakṣaṁ prati-jīviṣu ||34||
ahaṁ jñāna-svarūpaś ca jñānādhiṣṭhātṛ-devatā |
buddhi-rūpā bhagavatī sarva-śakti-svarūpiṇī ||35||
iyaṁ durgā tava puro viṣṇu-māyā sanātanī |
anayā mohitāḥ sarve kṛṣṇa-bhaktaṁ vinā mune ||36||
manaḥ-svarūpo brahmā ca mano 'dhiṣṭhātṛ-devatā |
svayaṁ sa viṣayī viṣṇuḥ prāṇāḥ pañca-svarūpiṇaḥ ||37||
ete hy abhyantare devī candraḥ sūryaś ca cakṣuṣoḥ |
sarve candrādayo devāś cendriyeṣu pṛthak pṛthak ||38||
dharmaḥ śīraś ca sarveṣāṁ jaṭhare ca hutāśanaḥ |
prāṇād bhinnaś ca pavanaḥ sa viśvāsaḥ prakīrtitaḥ ||39||
guṇeśaḥ kaṇṭha-deśasyo vighnado vighna-nāśa-kṛt |
skandaḥ pratāpa-rūpaś ca kāmo manasi kāmadaḥ ||40||
pāpaṁ puṇyaṁ hṛdayajaṁ lakṣmīḥ sattvānusāriṇī |
ākaṇṭha-deśāt sarveṣāṁ rasanāsu sarasvatī ||41||
saiva mantraṇā-rūpā pṛthaṁ muktyā ca sarvataḥ |
buddhijāḥ śaktayaḥ sarvā vidyante sarva-jantuṣu ||42||
nidrā tandrā dayā śraddhā tuṣṭiḥ puṣṭiḥ kṣamā ca kṣut |
lajjā tṛṣṇā yathecchā ca śāntiś cintā jarā jaḍā ||43||
yāte svāmini yānty ete nara-devam ivānugāḥ |
cintā jvarā ca sataṭaṁ śobhāṁ puṣṭiṁ ca dveṣṭiṁ ca ||44||
sarveṣāṁ jīvinām eva deho 'yaṁ pāñca-bhautikaḥ |
pṛthivī vāyur ākāśas tejas toyam iti smṛtaḥ ||45||
sva-dehe ca prapatite sva-bhāgaṁ prāpnuvanti ca |
pṛthak pṛthak ca pratyekam ekam eva krameṇa ca ||46||
saṅketa-pūrvakaṁ nāma tat smaranti ca bāndhavāḥ |
rudanti sataṭaṁ bhrāntyā māyayā māyinas tathā ||47||
tasmāt santo hi sevante śrī-kṛṣṇa-caraṇāmbujam |
nityaṁ satyam abhayadaṁ janma-mṛtyu-jarā-haram ||48||
prabhāta-svapnavad viśvam anityaṁ kṛtrimaṁ mune |
pādma-padmārcitaṁ pāda-padmaṁ bhaja harer mudā ||49||
mayoktaṁ prathamaṁ jñānaṁ jñānaṁ pañca-vidheṣu ca |
dvitīyaṁ śrūyatāṁ vatsa yat-sāraṁ kṛṣṇa-bhaktidam ||50||

iti śrī-nārada-pañca-rātre jñānāmṛta-sāre dvitīya-rātre
prathama-jñānādhyātmika-varṇanaṁ nāma

prathamo 'dhyāyaḥ
||1||

(2.2) dvitīya-rātre dvitīyo 'dhyāyaḥ
atha bhakti-jñāna-nirūpaṇam

śrī-mahādeva uvāca–
hari-bhakti-pradaṁ jñānaṁ jñānaṁ pañca-vidheṣu ca |
viduṣāṁ vāñchitā muktiḥ satataṁ paramā satām ||1||
sā ca śrī-kṛṣṇa-bhakteś ca kalāṁ nārhati ṣoḍaśīm |
śrī-kṛṣṇa-bhakta-saṅgena bhaktir bhavatī naiṣṭhikī ||2||
animittā ca sukhadā hari-dāsya-pradā śubhā |
yathā vṛkṣa-latānāṁ ca navīnaḥ komalāṅkuraḥ ||3||
vardhate megha-varṣeṇa śuṣkaḥ sūrya-kareṇa ca |
tathaiva bhaktālāpena bhakti-vṛkṣa-navāṅkuraḥ ||4||
vardhate śuṣkatāṁ yāti cābhaktālāpa-mātrataḥ |
tasmād bhaktaiḥ sahālāpaṁ kurute paṇḍitaḥ sadā ||5||
yāty evābhakta-saṁsargād duṣṭāt sarpād yathā naraḥ |
ālāpād gātra-saṁsparśāt śayanāt saha-bhojanāt ||6||
sañcaranti ca pāpāni taila-vindum ivāmbhasā |
saṁsarga-jā guṇā doṣā bhavanty eva hi jīvinām ||7||
tasmāt satāṁ hi saṁsargaṁ santo vāñchanti saṁtatam |
mune saṁsarga-jo doṣo vastūnāṁ prabhaved iha ||8||
hīna-dhātu-prasaṅgena svarṇa-doṣaḥ prajāyate |
tasmāc ca hīna-saṁsargaṁ na vāñchanti manīṣiṇaḥ ||9||
tasmād vaiṣṇava-saṁsargaṁ kurvanti vaiṣṇavāḥ sadā |
kurvanti vaiṣṇavāḥ śaśvat ṣaḍ-vidhaṁ bhajanaṁ hareḥ ||10||
smaranaṁ kīrtanaṁ caiva vandanaṁ pāda-sevanaṁ |
pūjanaṁ satataṁ bhaktyā paraṁ svātma-nivedanam ||11||
gṛhṇāti bhakto bhaktyā ca kṛṣṇa-mantraś ca vaiṣṇavāt |
avaiṣṇavād gṛhītvā ca hari-bhaktir na vardhate ||12||
cāṇḍalād api pāpī sa śrī-kṛṣṇa-vimukho naraḥ |
niṣphalaṁ tad-dharma-karma nādhikārī sa karmaṇām ||13||
śaśvad aśuciḥ pāpiṣṭho nindāṁ kṛtvā hasaty api |
bhagavantaṁ bhāgavatam ātmānaṁ naiva manyate ||14||
guru-mukhāt kṛṣṇa-mantro yasya karṇe viśed aho |

taṁ vaiṣṇavaṁ mahā-pūtaṁ pravadanti purā-vidaḥ ||15||
mantra-grahaṇa-mātreṇa naro nārāyaṇānujaḥ |
puruṣāṇāṁ śataṁ sārdhaṁ svātmānaṁ ca samuddharet ||16||
mātā-mahānāṁ śatakaṁ sodaraṁ mātaraṁ sutam |
bhṛtyaṁ kalatraṁ bandhuś ca śiṣya-vargāṁs tathaiva ca ||17||
yadā nārāyaṇa-kṣetre mantraṁ gṛhṇāti vaiṣṇavāt |
viṣṇuḥ puṁsāṁ sahasraṁ ca līlayā ca samuddharet ||18||
mayā śrī-kṛṣṇa-mantraś ca kṛṣṇālaye mune purā |
goloke virajā-tīre nīre kṣīra-nibhe 'male ||19||
śata-lakṣa-japaṁ kṛtvā puṇye vṛndāvane vane |
śrī-kṛṣṇānugraheṇaiva mantraḥ siddho babhūva me ||20||
brahma-bhālodbhavo 'haṁ ca sarvādi-sargato mune |
prāptaṁ mṛtyuñjayaṁ jñānaṁ kṛṣṇāc ca paramātmanaḥ ||21||
siddho mṛtyuñjayo 'haṁ nitya-nūtana-vigrahaḥ |
brahmaṇaḥ patanenaiva nimeṣo me yathā hareḥ ||22||
evaṁ teṣāṁ pārṣadānāṁ nāsti mṛtyur yathā hareḥ |
yasmin dehe labhen mantraṁ vaiṣṇavo vaiṣṇavād api ||23||
pūrva-karmāśritaṁ dehaṁ tyaktvā sa pārṣado bhavet |
pañca-vaktreṇa sataṭaṁ tan-nāma-guṇa-kīrtanam ||24||
karomi bhāryayā sārdhaṁ putrābhyāṁ cāpi nārada |
tad dinaṁ durdinaṁ manye meghāc channaṁ na durdinam ||25||
yad dinaṁ kṛṣṇa-saṁlāpa-kathā-pīyuṣa-varjitam |
taṁ kṣaṇaṁ niṣphalaṁ manye śrī-kṛṣṇa-kīrtanaṁ vinā ||26||
āyur harati kālaś ca puṁsāṁ tat-kīrtanena ca |
taṁ kṣaṇaṁ maṅgalaṁ manye sarva-harṣa-karaṁ param ||27||
tasmāt pāpāḥ palāyante vainateyād ivoragāḥ |
brahmaṇāpi purā labdhas tasmāt tan-mantra eva ca ||28||
padma-nābha-nābhi-padme śata-lakṣaṁ jajāpa sa |
tadālalāpa jñānaṁ ca nirmalaṁ sṛṣṭi-kāraṇam ||29||
animādika-siddhiṁ ca cakāra tat-prabhāvataḥ |
sṛṣṭiṁ ca vividhāṁ kṛtvā vidhātā ca babhūva saḥ ||30||
baraṁ tasmai dadau kṛṣṇo mat-samatvaṁ bhaveti ca |
śeṣas tat-kalayā pūrvaṁ babhūva kaśyapātmajaḥ ||31||
tasmāt samprāpa tan-mantraṁ siddhaḥ koṭi-japena ca |
sahasra-śirasas tasya mastakasyaika-deśataḥ ||32||
viśvaṁ sarṣapavat sarpasyaikadeśe yathā mune |

kūrmas tat-kalayā pūrvaṁ babhūvāyonijaḥ svayam ||33||
anantas tat-pṛṣṭha-deśe gajendre maśako yathā |
vāyv-ādhāraś ca kūrmaś ca jalādhāraḥ samīraṇaḥ ||34||
mahaj-jalaṁ mahā-viṣṇoḥ pratyekaṁ loma-kūpataḥ |
mahā-viṣṇur jalādhāraḥ sarvādhāro mahaj-jalam ||35||
śūnyāśrayaṁ nirādhāraṁ param etan mahaj-jalam |
tasmin mahaj-jale śete babhūva kalayā hareḥ ||36||
mahaj-jalaṁ mahā-vāyur babhūva kalayā hareḥ |
rādhā-garbhodbhavo ḍimbhaḥ sa ca ḍimbhodbhavaḥ purā ||37||
babhañja ḍimbhaḥ sahasā golokāt preritas tathā |
bhūtvā dvi-khaṇḍaṁ patito ḍimbho magno jalārṇave ||38||
bālaś ca śete toye paryaṅke ca yathā nṛpaḥ |
mahā-viṣṇoś ca lomnāṁ ca vivareṣu pṛthak pṛthak ||39||
brahmāṇḍāni ca pratyekam asaṁkhyāni ca nārada |
pṛthak pṛthak jalaṁ vyāptaṁ pratilomnaś ca kūpataḥ ||40||
vāyus tad-ūrdhvaṁ pratyekaṁ tad-ūrdhvaṁ kamaṭhas tathā |
śeṣaḥ kamaṭha-pṛṣṭhe ca sahasra-mita-mastakaḥ ||41||
mastakasyaika-deśe ca ḍimbhaḥ sarṣapavan mune |
ḍimbhāntare ca brahmāṇḍam anityaṁ kṛtrimaṁ ca tat ||42||
ḍimbhāntare ca brahmāṇḍa-nirmāṇa-kramam īpsitam |
sadbhir jñātaṁ śruti-dvārā sākṣād dṛṣṭaṁ mayā mune ||43||
evaṁ ca sapta-pātālaṁ yathaivāṭṭhālikā-gṛham |
prayayuḥ parinirmāṇaṁ krameṇa ca pṛthak pṛthak ||44||
atalaṁ vitalaṁ caiva sutalaṁ ca talātalam |
rasātalaṁ mahātalaṁ pātālaṁ parikīrtitam ||45||
vitalaṁ sundaraṁ śuddhaṁ nirmāṇaṁ svargavan mune |
sad-ratna-racitaṁ sarvam īśvarecchā-vinirmitam ||46||
pātālādhas talaṁ kṛṣṇaṁ gabhīraṁ ca bhayānakam |
ḍimbhādharaṁ taj-jalaṁ ca ḍimbhāḍhaḥ śeṣa eva ca ||47||
atalopari toyaṁ ca toyopari vasundharā |
kāñcanī bhūmi-saṁyuktā sapta-dvīpa-manoharā ||48||
sapta-sāgara-saṁyuktā vana-śaila-saridyutā |
varttulā candra-vimbhābhā jala-madhye 'bja-patravat ||49||
jambu-dvīpaś ca tan-madhye lavaṇodena veṣṭhitaḥ |
lavaṇoda-samudraś ca lakṣa-yojana-prasthakaḥ ||50||
dairdhyaṁ tasmād daśa-guṇo grāmasya parikhā yathā |

upadvīpair bahutaraiḥ śobhāyuktaiḥ samanvitaḥ ||51||
jambu-dvīpe jambu-vṛkṣo vistīrṇo 'tivicitrakaḥ |
śyāma-varṇaṁ pakva-phalaṁ gajendra-nibham eva ca ||52||
sumeru-śikharo yatra kailāsaḥ śaṅkarālayaḥ |
ratnākaro hima-girir dvīpa-madhye manoharaḥ ||53||
meroś cāṣṭasu śṛṅgeṣu vicitrāviṣkṛteṣu ca |
yatrāṣṭa-loka-pālānām āśramāṇi ca nārada ||54||
indro vahniḥ pitṛ-patinair ṛto varuṇo marut |
kuvera īśaḥ patayaḥ pūrvādīnāṁ diśāṁ kramāt ||55||
eteṣām ālayaṁ śuddhaṁ ramaṇīyaṁ manoharam |
pūrvasmād eva pratyekaṁ krameṇa ca pṛthak pṛthak ||56||
ūrdhvaṁ śṛṅgo 'tivistīrṇo brahma-lokas tad-agrataḥ |
brahma-lokordhva-ḍimbhaś ca viśvaṁ ḍimbhāntaraṁ tathā ||57||
ūrdhva-śṛṅge ṣaṣṭa-loke brahma-lokas tad-ūrdhvataḥ |
bhūr-loko 'pi bhuvar-lokaḥ svar-lokaś ca tathaiva ca ||58||
jana-loko mahar-lokaḥ satya-lokaś ca madhyataḥ |
catur-yuge satya-loke pūrṇo dharmaś ca santatam ||59||
brahma-lokasya vāme ca dhruva-lokas tathaiva ca |
viśvaṁ ca brahma-lokāntaṁ sraṣṭā sṛṣṭañca kṛtrimam ||60||
jambu-dvīpaś ca kathito yathā dṛṣṭo mayā mune |
sarit-śailair bahu-vidhaiḥ kānanaiḥ kandarair yutaḥ ||61||
yatra bhārata-varṣaṁ ca sarveṣām īpsitaṁ varam |
karma-kṣetraṁ satāṁ sadbhiḥ praśasyaṁ puṇyadaṁ param ||62||
āvirbhāvo 'tra kṛṣṇasya yatra vṛndāvanaṁ vanam |
anya-sthāne sukhaṁ janma niṣphalaṁ ca gatāgatam ||63||
bhārate ca kṣaṇaṁ janma sārthakaṁ śubha-karma-jam |
aneka-janma-puṇyena sādhūnāṁ janma bhārate ||64||
kṛṣṇānugrahato vidvān labdhvā ca janma bhārate |
na bhajet kṛṣṇa-pādābjaṁ tad atyanta-viḍambanam ||65||
asārthakaṁ tasya janma vṛthā tad-garbha-yātanā |
niṣphalaṁ tac-charīraṁ ca naśvaraṁ vyartha-jīvanam ||66||
jīvan mṛto hi pāpī sa cāṇḍālād adhamo 'śuciḥ |
bhuṅkte nityam abhakṣyaṁ cāpy anivedyaṁ harer aho ||67||
viṇ-mūtra-kḷpta-bhakṣyaṁ ca nityaṁ bhuṅgkte ca śūkaraḥ ||
nahi kḷptam abhakṣyaṁ ca bhuṅgkte sa śūkarādhamaḥ ||68||
abhakṣyaṁ brāhmaṇānāṁ tad anivedyaṁ harer aho |

annaṁ viṣṭhā jalaṁ mūtraṁ yad viṣṇor aniveditam ||69||
nityaṁ pādodakaṁ bhuṅkte naivedyaṁ ca harer dvija |
tan-mantra-grahaṇaṁ kṛtvā jīvan-mukto hi bhārate ||70||
tasyaiva pāda-rajasā sadyaḥ pūtā vasundharā |
sarvāny eva hi tīrthāni pavitrāṇi ca nārada ||71||
sa eva śuddhaḥ sarveṣu sadyo mukto mahī-tale |
pade pade 'śva-medhasya labhate niścitaṁ phalam ||72||
evaṁ bhṛtyasya rakṣārthaṁ kṛṣṇo datvā sudarśanam |
tathāpi sustho na prītas taṁ tyaktum akṣamaḥ kṣaṇam ||73||
evaṁ bhūto dayā-sindhur bhaktānugraha-kātaraḥ |
ataḥ santo hi taṁ tyaktvā na sevante surāntaram ||74||
jambu-dvīpaś ca kathitaḥ svargān meru-krameṇa ca |
anyeṣām api dvīpānāṁ śrūyatām anuvarttanam ||75||
jambu-dvīpāt paraḥ plakṣas tato 'pi dvi-guṇa-kramāt |
vṛtaś cekṣurasādena pūrvasmād dvi-guṇena ca ||76||
pūrvasmād dvi-guṇair yuktaḥ saric-chaila-vanādikaiḥ |
nānā-vidha-bhogād yuktaḥ śuddho 'tisundaraḥ ||77||
tatra krīḍanti tatra-sthā jarā-rogādi-varjitāḥ |
na tatra karmaṇo janma bhuṅkte karma purātanam ||78||
bhuktvā śubhāśubhaṁ karma svargaṁ vā narakaṁ punaḥ |
vrajanti te krameṇaiva mūḍhāḥ prāktanato mune ||79||
plakṣa-dvīpāt paraḥ śāka-dvīpo hi sundaro mune |
pūrvasmād dvi-guṇo yuktaḥ suroda-dvi-guṇena ca ||80||
śāka-dvīpat kuśa-dvīpo dvi-guṇaḥ sumanoharaḥ |
pūrvasmād dvi-guṇenaiva ghṛtodena samāvṛtaḥ ||81||
kuśa-dvīpāc ca dvi-guṇo vaka-dvīpo mahā-mune |
vṛto dadhi-samudreṇa kramāt tad-dviguṇena ca ||82||
vaka-dvīpāc ca dvi-guṇaḥ śālmali-dvīpa eva ca |
pūrvasmād dvi-guṇenaiva kṣīrodena samāvṛtaḥ ||83||
śveta-dvīpaś ca kṣīrode copadvīpo manoharaḥ |
tatraiva bhagavān viṣṇuḥ sevitaḥ sindhu-kanyayā ||84||
nārāyaṇāṁśo vaikuṇṭhaḥ śuddhaḥ sattva-guṇāśrayaḥ |
śyāmaś catur-bhujaḥ śānto vana-mālā-vibhūṣitaḥ ||85||
catur-bhujaiḥ śyāma-varṇaiḥ pārṣadaiḥ parivāritaḥ |
brahmādibhis tūyamāno munibhiḥ sanakādibhiḥ ||86||
sukhado mokṣadaḥ śrīmān pradātā sarva-sampadām |

dvīpaś ca vartulākāro viśuddhaś candra-vimbavat ||87||
yojanāyuta-vistīrṇo dairdhyaṁ ca tat-samaḥ sadā |
amūlya-ratna-nirmāṇo babhūva svecchayā hareḥ ||88||
ātmānaṁ manyate tucchaṁ viśva-karmā nirīkṣya yam |
samāvṛtaṁ pārṣadānāṁ śivirair lakṣa-koṭibhiḥ ||89||
udyānaiḥ kalpa-vṛkṣāṇāṁ saṁsaktaṁ śata-koṭibhiḥ |
śata-koṭibhir aṣṭābhiḥ kāma-dhenubhir āvṛtam ||90||
puṣpodyānair āvṛtaiś ca sarobhiḥ śata-koṭibhiḥ |
gandharvair nartakaiḥ siddhair yogendrair apsaro-gaṇaiḥ ||91||
tasmād dvīpāc ca dvi-guṇaḥ krauñca-dvīpo manoharaḥ |
pūrvasmād dvi-guṇenaiva jalodena samāvṛtaḥ ||92||
sapta-dvīpāś ca kathitāḥ sarit-sāgara-kānanāḥ |
śailair bahu-vidhair yuktāḥ sundaraiḥ kandarodaraiḥ ||93||
tat-parā kāñcanī bhūmiḥ sarva-sattva-vivarjitā |
tejaḥ-svarūpā paramā prajvalantī divāniśam ||94||
evaṁ ḍimbhodara-sthaṁ ca viśvaṁ viśva-sṛjā kṛtam |
ḍimbhas tal-loma-kūpe ca mahā-viṣṇuś ca nārada ||95||
yāvanti loma-kūpāṇy aviṣkṛtāni harer aho |
tāvanty eva hi viśvāni cāsaṁkhyāni ca nārada ||96||
jale śete mahā-viṣṇur jalaṁ tat-pratilomasu |
jalopari mahā-vāyur vāyor upari kacchapaḥ ||97||
kacchapopari śeṣaś ca gajendra-maśako yathā |
sahasram ūrdhvaṁ śeṣasya mastakasyaika-deśataḥ ||98||
viśvādhāraś ca ḍimbhaś ca śūrpe ca sarṣapo yathā |
sa eva ca mahā-viṣṇuḥ kṛṣṇasya paramātmanaḥ ||99||
ṣoḍaśāṁśo bhagavataḥ parasya prakṛteḥ pareḥ |
brahmādi-stamba-paryantaṁ sarvaṁ mithyaiva nārada |
bhaja satyaṁ paraṁ brahma rādheśaṁ tri-guṇāt param ||100||

iti śrī-nārada-pañca-rātre jñānāmṛta-sāre dvitīya-rātre
bhakti-jñāna-nirūpaṇaṁ nāma
dvitīyo 'dhyāyaḥ
||2||

(2.3) dvitīya-rātre tṛtīyo 'dhyāyaḥ
atha hari-bhakti-nirūpaṇaṁ

śrī-nārada uvāca–
śrutaṁ nātha kim amṛtam apūrvaṁ paramādbhutam |
bhakti-jñānaṁ paraṁ śuddham amalaṁ komalaṁ vibho ||1||
ataḥ paraṁ yam aparaṁ tīrtha-kīrter guṇāntaram |
jñānāmṛtaṁ rasaṁ śuddhaṁ kathyatāṁ śravaṇāmṛtam ||2||

śrī-mahadeva uvāca–
guṇāntaraṁ tīrtha-kīrteḥ ko vā vaktuṁ kṣamo mune |
nāhaṁ brahmā ca śeṣaś ca dharmaḥ sūryas tathaiva ca ||3||
nārāyaṇarṣir bhagavān nararṣiḥ kapilas tathā |
sanat-kumāro vedāś cāṣyanyaḥ ko vā na bhāratī ||4||
paramātmā yathā dṛṣṭaḥ simā ca nabhasas tathā |
yathā dṛṣṭaṁ manaś cāpi buddhir jñānaṁ vivecanam ||5||
tathā guṇaś ca kṛṣṇasya sarvā jñātaś ca nārada |
tathāpi vakti taj jñānaṁ paṇḍitaś ca yathāgamam ||6||
kalāḥ kalāṁśās tasyāpi ye ye santaś ca yoginaḥ |
te mahāntaś ca pūjyāś cāpy aṁśaṁ vaktuṁ ca kaḥ kṣamaḥ ||7||
naiva kṛṣṇāt paro devī naiva kṛṣṇāt paraḥ pumān |
naiva kṛṣṇāt paro jñānī na yogī ca tataḥ paraḥ ||8||
naiva kṛṣṇāt paroḥ siddhas tat-paro 'pi nahīśvaraḥ |
na tat-paraś ca janako viśveṣāṁ paripālakaḥ ||9||
na tat-paraś balavān buddhimān kīrtimāṁs tathā |
na tat-paraḥ satya-vādī dayāvān bhakta-vatsalaḥ ||10||
na tat-paraś ca guṇavān suśīlaś ca jitendriyaḥ |
śuddhāśrayaś ca śuddhaś ca na tasmād bhakta-vatsalaḥ ||11||
na tasmāt paro dharmī pradātā sarva-sampadām |
nahi tasmādt paraḥ śānto laksmī-kāntāt paraś ca kaḥ ||12||
ananta-koṭi-brāhmāṇḍo mohito māyayā yayā |
sā cātibhītā purato yam eva stotum akṣamā ||13||
sarasvatī jaḍī-bhūtā yam eva stotum akṣamā |
mahā-lakṣmīś cātibhītā pāda-padmaṁ nisevate ||14||
pratyekaṁ prativiśveṣu mahā-viṣṇuś ca lomasu |
koṭiśaḥ koṭiśaḥ santi devā brahmādayo mune ||15||
yathā reṇur asaṁkhyaś ca tathā viśvāni nārada |
eteṣām īśvaraś caiko rādheśaḥ prakṛteḥ paraḥ ||16||

ity evaṁ kathitaṁ kiñcit kiṁ bhūyaḥ śrotum icchasi |
anirūpyaḥ kṛṣṇa-guṇo yathā viśvaṁ yathā rajaḥ ||17||

nārada uvāca–
rādhodbhavaṁ vada vibho śrotuṁ kautūhalaṁ mama |
kā vā sā kuta utpannā tat-prabhāvaś ca kaḥ śiva ||18||

śrī-mahādeva uvāca–
sarvādi-sarga-paryantaṁ śṛṇu nārada man-mukhāt |
eko 'yaṁ na dvitīyaś ca deho me tejaso 'ntare ||19||
goloko nitya-vaikuṇṭho yathākāśo yathādiśaḥ |
yathā sa paramātmā ca sarveṣāṁ jagatām api ||20||
dvi-bhujaḥ so 'pi goloke babhrāma rāsa-maṇḍale |
gopa-veṣaś ca taruṇo jalada-śyāma-sundaraḥ ||21||
koṭīn sadṛśaḥ śrīmāṁs tejasā prajvalann iva |
atīva-sukha-dṛśyaś ca koṭi-kandarpa-ninditaḥ ||22||
dṛṣṭvā śūnyaṁ sarva-viśvam ūrdhvaṁ cādhopi tulyakam |
sṛṣṭy-unmaukhaś ca śrī-kṛṣṇaḥ sṛṣṭiṁ kartuṁ samudyataḥ ||23||
eka īśaḥ prathamato dvidhā-rūpo babhūva saḥ |
ekā strī viṣṇu-māyā yā pumān ekaḥ svayaṁ vibhuḥ ||24||
sa ca svecchāmayaḥ śyāmaḥ saguṇo nirguṇaḥ svayam |
tāṁ dṛṣṭvā sundarīṁ līlāṁ ratiṁ kartuṁ samudyataḥ ||25||
sā dadhāva nacovāca bhītā manasi kampitā |
tāṁ dhṛtvorasi saṁsthāpya sa uvācātilajjitām ||26||
strī-jāty-adhiṣṭhātṛ-devīṁ mūla-prakṛtim īśvarīm |
tat-prāṇādhiṣṭhātṛ-devīṁ tad-vāmāṅga-samudbhavām ||27||

śrī-bhagavān uvāca–
mama prāṇādhidevī tvaṁ sthirā bhava mamorasi |
atra sthānaṁ mayā dattaṁ tubhyaṁ prāṇeśvari priye ||28||
prāṇebhyo 'pi priyatame paramādyā sanātani |
tyaja lajjāṁ kṣamāśīle nava-saṁgama-lajjite ||29||

ity evam uktvā tāṁ devīṁ priyāṁ kṛtvā sva-vakṣasi |
cucumba gaṇḍaṁ kaṭhinam āśiśleṣa-stanaṁ mudā ||30||
śayyāha rati-kartīṁ kṛtvā payaḥ phena-nibhā śubhām |

sugandhi-vāyu-saṁyuktā puṣpa-candana-cārcitām ||31||
sa reme rāmayā sārdhaṁ yāvad vai brahmaṇo vayaḥ |
vidagdhayā vidagdhena babhūva saṅgamaḥ śubhaḥ ||32||
etad-ante tad-udare vīryādhānaṁ cakāra saḥ |
garbhaṁ dadhāra sā devī yāvad vai brahmaṇo vayaḥ ||33||
bhūri-śrameṇa kṛṣṇasya gātre dharmo babhūva ha |
adhaḥ papāta tad bindukaṇam eva ca nārada ||34||
dadhāra taj-jalaṁ śūnye nitya-vāyuś ca yogataḥ |
tad eva plāvayām āsa viśve corasi sarvataḥ ||35||
rāse saṁbhūya taruṇīm ādadhāra hareḥ puraḥ |
tena rādhā samākhyātā purā-vidbhiś ca nārada ||36||
kṛṣṇa-vāmāṁśa-saṁbhūtā babhūva sundarī purā |
yasyāś cāṁśāṁśa-kalayā babhūvur deva-yoṣitaḥ ||37||
rā-śabdoc cāraṇād bhakto bhaktiṁ muktiṁ ca rātiṁ saḥ |
dhā-śabdoś cāraṇenaiva dhāvaty eva hareḥ padam ||38||
suṣāva ḍimbhaṁ sā devī rāse vṛndāvane vane |
dṛṣṭvā ḍimbhaṁ krudhā rādhā prerayām āsa pādataḥ ||39||
papāta ḍimbhastoye ca dvi-khaṇḍaś ca babhūva saḥ |
ḍimbhāntare ca yo vālo mahā-viṣṇuḥ sa eva hi ||40||
tal-loma-vivareṣv eva brahmāṇḍāni pṛthak pṛthak |
pratyekaṁ māyayāsaṁkhya-ḍimbhāś cāpy abhavan purā ||41||
viśVāny eva hi bhūrīṇi teṣām abhyantaraṁ mune |
babhūvur evaṁ kramataḥ pratyekaṁ ca pṛthak pṛthak ||42||
ity evaṁ kathitaṁ vipra rādhikākhyānam eva ca |
gopanīyaṁ purāṇeṣu svādu svādu pade pade ||43||
janma-mṛtyu-jarā-vyādhi-haraṁ mokṣa-karaṁ param |
hari-dāsya-pradaṁ tasya bhaktidaṁ śubhadaṁ śubham ||44||
sarvaṁ te kathitaṁ vatsa yat te manasi vāñchitam |
yathā śrutaṁ kṛṣṇa-mukhāt kiṁ bhūyaḥ śrotum icchasi ||45||

śrī-nārada uvāca–
kim apūrvaṁ śrutaṁ śambho yogīndrāṇāṁ guror guro |
samāsena sarvam uktaṁ vyāsena vaktum arhasi ||46||
purā tvayoktaṁ devīnāṁ devānāṁ caritaṁ śiva |
jagat-prasūṁ ca pṛcchatīṁ pārvatīṁ puṣkarāśrame ||47||
rādhākhyānaṁ tatra noktaṁ kathaṁ vā viduṣāṁ guro |

sarva-bījeśvara sarva-veda-kāraṇa-kāraṇa ||48||
māṁ bhaktam anuraktaṁ ca vada veda-vidāṁ vara |
kṛpāṁ kuru kṛpā-sindho dīna-bandho parāt para ||49||

śrī-mahā-deva uvāca–
apūrvaṁ rādhikākhyānaṁ gopanīyaṁ sudurlabham |
sadyo mukti-pradaṁ śuddhaṁ veda-sāraṁ supuṇyadam ||50||
yathā brahma-svarūpaś ca śrī-kṛṣṇaḥ prakṛteḥ paraḥ |
tathā brahma-svarūpā ca nirliptā prakṛteḥ parā ||51||
yathā sa eva saguṇaḥ kāle karmānurodhataḥ |
tathaiva karmaṇā kāle prakṛtis tri-guṇātmikā ||52||
tasyaiva parameśasya prāṇeṣu rasanāsu ca |
buddhau manasi yogena prakṛteḥ sthitir eva ca ||53||
āvir-bhāvas tiro-bhāvas tasyāḥ kālena nārada |
na kṛtrimā ca sā nityā satya-rūpā yathā hariḥ ||54||
prāṇādhiṣṭhātrī yā devī rādhā-rūpā ca sā mune |
rasanādhiṣṭhātrī yā devī durgā durgati-nāśinī ||55||
buddhy-adhiṣṭhātrī yā devī durgā durgati-nāśinī |
adhunā yā hima-gireḥ kanyā nāmnā ca pārvatī ||56||
sarveṣām api devānāṁ tejaḥsu samādhiṣṭhatā |
saṁhantrī sarva-daityānāṁ deva-vairi-vimardanī ||57||
sthāna-dātrī ca teṣāṁ ca dhātrī tri-jagatām api |
kṣut-pipāsā dayā nidrā tuṣṭiḥ puṣṭiḥ kṣamā tathā ||58||
lajjā bhrāntiś ca sarveṣām adhidevī prakīrtitā |
mano 'dhiṣṭhātrī devī sā sāvitrī vipra-jātiṣu ||59||
rādhā-vamāṁśa-sambhūtā mahā-lakṣmīḥ prakīrtitā |
aiśvaryādhiṣṭhātrī devīśvarasya hi nārada ||60||
tad-aṁśā sindhu-kanyā ca kṣīroda-mathanodbhavā |
martya-lakṣmīś ca sā devī patnī kṣīroda-śāyinaḥ ||61||
tad-aṁśā svarga-lakṣmīś ca śakrādīnāṁ gṛhe gṛhe |
svayaṁ devī mahā-lakṣmīḥ patnī vaikuṇṭha-śāyinaḥ ||62||
sāvitrī brahmaṇaḥ patnī brahma-loke nirāmaye |
sarasvatī dvidhā-bhūtā puraiva sājñayā hareḥ ||63||
sarasvatī bhāratī ca yogena siddha-yoginī |
bhāratī brahmaṇaḥ patnī viṣṇoḥ patnī sarasvatī ||64||
rādhādhiṣṭhātrī devī ca svayaṁ raseśvarī parā |

vṛndāvane ca sā devī pari-pūrṇatamā satī ||65||
rāsa-maṇḍala-madhye ca rāsa-krīḍāṁ cakāra sā |
kṛṣṇa-carvita-tāmbūlaṁ cakhāda rādhikā satī ||66||
rādhā-carvita-tāmbūlaṁ cakhāda madhu-sūdanaḥ |
ekāṅko hi tanor bhedo dugdha-dhāraṇyayor yathā ||67||
bhedakā narakaṁ yānti yāvac candra-divākarau |
tayor bhedaṁ kariṣyanti ye ca nindanti rādhikām |
kumbhī-pākena pacyante yāvad vai brahmaṇo vayaḥ ||68||

śrī-nārada uvāca–
rādhā-mantreṣu yo mantraḥ pradhānaḥ pūjtaḥ satām |
tan me brūhi jagan-nātha yad dhyānaṁ kavacaṁ stavam ||69||
pūjā-vidhānaṁ tan-mantraṁ yad yat pūjā-phalaṁ śiva |
samāsena kṛpā-sindho māṁ bhaktam api kathyatām ||70||

śrī-mahādeva uvāca–
nārāyaṇarṣiṇā dattaṁ subhadra-brāhmaṇāya ca |
kavacaṁ yan muni-śreṣṭha tad eva kavacaṁ paraṁ ||71||
ṣaḍ-askharī mahā-vidyā śrī-kṛṣṇenaiva sevitā |
sāra-bhūtā ca mantreṣu dāsya-bhakti-pradā hareḥ ||72||
dhyāṇaṁ stotraṁ sarva-pūjyaṁ sāma-vedoktam eva ca |
kārtikī-pūrṇimā-prāptaṁ narāṇāṁ janma-khaṇḍanaṁ ||73||
paramānanda-sandoha-kavacaṁ tat sudurlabham |
yad dhṛtaṁ kaṇṭha-deśe ca kṛṣṇena paramātmanā ||74||

nārada uvāca–
ṣaḍ-akṣarīṁ mahā-vidyāṁ vada veda-vidāṁ vara |
kena kenopāsitā sā kiṁ vā tat-phalam īśvara ||75||

śrī-mahādeva uvāca–
ṣaḍ-akṣarī mahā-vidyā vedeṣu ca sudurlabhā |
niṣiddhā hariṇā pūrvaṁ vaktum eva hi nārada ||76||
pārvatyā pari-pṛṣṭena mayā noktā purā mune |
asmākaṁ prāṇa-tulyā ca kṛṣṇasya paramātmanaḥ ||77||
sarva-siddhi-pradā vidyā bhakti-mukti-pradā hareḥ |
vahni-stambhaṁ jala-stambhaṁ mṛdāṁ ca manasas tathā ||78||

sarvaṁ jānāti bhaktaś ca vidyā siddhir bhaved yadi |
yadā nārāyaṇa-kṣetre daśa-lakṣaṁ japec chuciḥ ||79||
mantra-siddhir bhavet tasya viṣṇu-tulyo bhaven naraḥ |
ity evaṁ kathitaṁ vatsa mantra-tantra-parākramam ||80||
rājyaṁ deyaṁ śiro deyaṁ prāṇā deyāś ca nārada |
putro deyaḥ priyā deyā dharmaṁ deyaṁ sudurlabham ||81||
jñānaṁ mṛtyuñjayaṁ nāma yadi deyaṁ mahā-mune |
tathāpi gopanīyā ca na deyā sā ṣaḍ-akṣarī ||82||
brahma-śāpa-bhayād vipra tathāpi kathayāmy aham |
snātaḥ śuddhāmbara-dharo yatī saṁyaty eva ca ||83||
gṛhṇīyāc ca mahā-vidyāṁ kāma-dhenu-svarūpiṇīm |
pradātrīṁ kavitāṁ vidyāṁ sarva-siddhiṁ ca sampadām ||84||
balaṁ putraṁ mahā-lakṣmīṁ niścalāṁ śata-pauruṣīm |
bhaktiṁ dāsya-pradām ante goloke vāsam īpsitam ||85||
mantra-grahaṇa-mātreṇa naro nārāyaṇo bhavet |
koṭi-janmārjitāt pāpān mucyate nātra saṁśayaḥ ||86||
puruṣāṇāṁ śataṁ caiva līlayā ca samuddharet |
mātaraṁ bhrātaraṁ putraṁ patnīṁ ca bāndhavāṁs tathā ||87||
mantra-grahaṇa-mātreṇa sadyaḥ pūto bhaven naraḥ |
yathā suvarṇaṁ vahnau ca gaṅga-toye yathā naraḥ ||88||
tasyaiva pāda-rajaso sadyaḥ pūtā vasundharā |
pavitrāṇi ca tīrthāni tulasī cāpi jāhnavī ||89||
pade pade 'śva-medhasya labhate niścitaṁ phalam |
ṣaḍ-akṣarīṁ mahā-vidyāṁ yo gṛhṇīyāc ca puṇyadaḥ ||90||
bhūta-vargāt parād varṇo dvitīyo dīrghavān mune |
catur-varga-turīyaś ca dīrghavāṁś ca phala-pradaḥ ||91||
bhūta-vargāt paro varṇo vāṇīvān sarva-siddhi-daḥ |
sarva-śuddha-priyāntā ca tasyā bījādikā smṛtā ||92||
ṣaḍ-akṣarī mahā-vidyā kathitā sarva-siddhidā |
praṇavādyā mahā-māyā rādhā lakṣmī sarasvatī ||93||
kṛṣṇa-prāṇādhikā ṅentānala-jāyānta eva ca |
kalpa-vṛkṣa-svarūpaś ca mantro 'yaṁ bhuvanākṣaraḥ ||94||
kumāra-padavī-dātā siddho yadi bhaven naraḥ |
kumāreṇārcito mantraḥ pādme pādma-sutena ca ||95||
pādmena dattaḥ putrāya puṣkare sūrya-parvaṇi |
sapta-lakṣa-japenaiva mantra-siddhir bhaven nṛṇām ||96||

sarva-stambhaṁ sarva-siddhiṁ labhate sādhakaḥ sadā |
kṛṣṇena datto goloke brahmaṇo virajā-taṭe ||97||
tena dattaś ca mahyaṁ ca tubhyaṁ datto mahā-mune |
praṇavādyā ca sarvādyā mahā-māyā sarasvatī ||98||
kṛṣṇa-priyā caturthy-antā citra-bhānu-priyāntakā |
ekādaśākṣaro mantro raṅgayopāsitas tathā ||99||
mukti-pradaś ca mantro 'yaṁ tīrtha-pūtaś ca siddhidaḥ |
manoyāyī bhaved atra cānto yāti parāṁ gatim ||100||
daśa-lakṣa-japenaiva mantra-siddhir bhaven nṛṇām |
praṇavādyā ca sarvādyā mahā-lakṣmīḥ sarasvatī ||101||
sarvādyā sā caturthy-antā vīta-hotra-priyāntakā |
daśākṣaro mahā-mantro dāsya-bhakti-prado hareḥ ||102||
yogīndraś ca bhaved atra mantra-siddhir bhaved yadi |
nava-lakṣa-japenaiva mantra-siddhir bhaven nṛṇām ||103||
sarva-mantreṣu sāraś ca mantra-rājaḥ prakīrtitaḥ |
tulasyopāsito mantraś catur-varga-phala-pradaḥ ||104||
vyāsenopāsito 'yaṁ ca tathā nārāyaṇārṣiṇā |
sāra-bhūtaṁ mayoktaṁ te paraṁ mantra-catuṣṭayam |
sukhadaṁ bhaktidaṁ śuddhaṁ kiṁ bhūyaḥ śrotum icchasi ||105||

iti śrī-nārada-pañca-rātre jñānāmṛta-sāre tṛtīya-rātre
hari-bhakti-jñāna-nirūpaṇaṁ nāma
tṛtīyo 'dhyāyaḥ
||3||

(2.4) dvitīya-rātre caturtho 'dhyāyaḥ
atha rādhā-praśna-kathanam

śrī-nārada uvāca–
mantropayuktaṁ dhyānaṁ ca tathā pūjā-vidhānakam |
stavanaṁ kavacaṁ caiva vada veda-vidāṁ vara ||1||

śrī-bhagavān uvāca–
dhyānaṁ ca śrūyatāṁ vatsa sāma-vedoktam eva ca |
śrī-kṛṣṇena kṛtaṁ pūrvaṁ sarveṣām abhivāñchitam ||2||
śveta-campaka-varṇābhāṁ candra-koṭi-sama-prabhām |

bibhratīṁ kavarī-bhāraṁ mālatī-mālya-bhūṣitam ||3||
vahni-śuddhāṁśukādhānāṁ ratna-bhūṣaṇa-bhūṣitam |
īṣaddhāsya-prasannāsyāṁ bhaktānugraha-kārikām ||4||
brahma-svarūpāṁ paramāṁ kṛṣṇa-rāmāṁ manoharām |
kṛṣṇa-prāṇādhikāṁ devīṁ kṛṣṇa-vakṣaḥ-sthala-sthitām ||5||
kṛṣṇa-stutāṁ kṛṣṇa-kāntāṁ śāntāṁ sarva-pradāṁ satīm |
nirliptāṁ nirguṇāṁ nityāṁ satyāṁ śuddhāṁ sanātanīm ||6||
goloka-vāsinīṁ goptrīṁ vidhātrīṁ dhātur eva tām |
vṛndāṁ vṛndāvana-carīṁ vṛndāvana-vinodinīm ||7||
tulasy-adhiṣṭhātṛ-devīṁ gaṅgārcita-padāmbujām |
sarva-siddhi-pradāṁ siddhāṁ siddheśīṁ siddha-yoginīṁ ||8||
suyajña-yajñādhiṣṭhātrīṁ suyajñāya mahātmane |
vara-dātrīṁ ca varadāṁ sarva-sampat-pradāṁ satām ||9||
gopībhiḥ supriyābhiś ca sevitāṁ śveta-cāmaraiḥ |
ratna-siṁhāsana-sthāṁ ca ratna-darpaṇa-dhāriṇīm ||10||
krīḍā-paṅkaja-hastābhyāṁ parāṁ kṛṣṇa-priyāṁ bhaje |
dhyātvā śirasi puṣpaṁ ca dātvā prakṣālya hastakam ||11||
punar dhyātvā ca bhaktyā ca dadyāt tasyai prasūnakam |
tāṁ ṣoḍaśopacareṇa saṁpūjya parameśvarīm ||12||
puṣpāñjali-trayaṁ datvā stutvā ca kavacaṁ paṭhet |
pūjā-kramaṁ parīhāraṁ vatsa matto niśāmaya ||13||
mantraṁ samupa-cārāṇāṁ śṛṇv anukramaṇena ca |
punar dhyātvā yathā devī puṣpāñjali-yuto bhavet ||14||
imaṁ mantraṁ parīhāraṁ kurute bhakti-pūrvakam |
nārāyaṇi mahā-māye viṣṇu-māye sanātani ||15||
prāṇādhidevi kṛṣṇasya mām uddhāra bhavārṇavāt |
saṁsāra-sāgare ghore bhītaṁ māṁ śaraṇāgatam ||16||
prapannaṁ patitaṁ mātar māṁ uddhāra hari-priye |
asaṁkhyā-yoni-bhramaṇād ajñānāndha-tamo 'nvitam ||17||
jvaladbhir jñāna-dīpaiś ca māṁ suvartma pradarśaya |
sarvebhyo 'pi vinirmuktaṁ kuru rādhe sureśvari ||18||
māṁ bhaktānuraktaṁ ca kātaraṁ yama-tāḍanāt |
tvat-pāda-padma-yugale pāda-padmālayārcite ||19||
dehi mahyaṁ parāṁ bhaktiṁ kṛṣṇena parisevite |
snigdha-dūrvāṅkuraiḥ śukla-puṣpaiḥ kusuma-candanaiḥ ||20||
kṛṣṇa-dattārghya-śobhāḍhye bhakti-mādhvīka-saṁkule |

āsanaṁ bhāsvad-uttuṅgama-mūlyaṁ ratna-nirmitam ||21||
mayā niveditaṁ bhaktyā gṛhāṇa parameśvari |
nānā-tīrthodbhavaṁ puṇyaṁ śītalaṁ ca sunirmalam ||22||
mayā niveditaṁ bhaktyā pādyaṁ ca pratigṛhyatām |
snigdha-dūrvākṣataṁ śukla-puṣpa-kuṁkuma-candanam ||23||
tīrtha-toyānvitaṁ devi gṛhaṇārghyaṁ sureśvari |
vahni-śuddhaṁ vastra-yugmam amūlyam atulaṁ param ||24||
mayā niveditaṁ bhaktyā gṛhāṇa jagad-ambike |
grathitaṁ sūkṣma-sūtreṇa pārijāta-vinirmitam ||25||
janma-mṛtyu-jarā-vyādhi-hare mālyaṁ gṛhāṇa me |
kastūrī-kuṁkumāktaṁ ca sugandhi snigdha-candanam ||26||
rādhe mātar nirābodhe mad-gṛhāṇānulepanam |
śukla-puṣpa-samūhaṁ ca sugandhi candanānvitam ||27||
mayā niveditaṁ bhaktyā puṣpaṁ devi pratigṛhyatām |
vanaspati-raso divyo gandha-vastubhir anvitaḥ ||28||
mayā nivedito bhaktyā dhūtopaṁ pratigṛhyatām |
andha-kāra-bhaya-dhvaṁsī māṅgalyo viśva-pāvanaḥ ||29||
mayā nivedito bhaktyā dīpo 'yaṁ pratigṛhyatām |
sudhā-pūrnaṁ ratna-kumbhaṁ śatakaṁ ca sudurlabham ||30||
mādhvīka-kumbha-lakṣaṁ ca naivedyaṁ devi gṛhyatām |
miṣṭānna-svastikānāṁ ca lakṣa-puñjaṁ manoharam ||31||
śarkarā-rāśi-lakṣaṁ ca naivedyaṁ devi gṛhyatāṁ |
saṁskṛtaṁ pāyasaṁ piṣṭhaṁ śālyannaṁ vyañjanānvitam ||32||
śarkarā-dadhi-dugdhāktaṁ naivedyaṁ devi gṛhyatām |
phalānāṁ ca supakvānām āmrādīnāṁ tri-lakṣam ||33||
rāśīnāṁ ca mayā dattaṁ bhaktyā ca devi gṛhyatām ||
dadhi-kulyā-śataṁ caiva madhu-kulyāśataṁ tathā ||34||
ghṛta-kulyā-śataṁ caiva gṛhāṇa parameśvari |
dugdha-kulyā-śataṁ ramyaṁ guḍa-kulyā-śataṁ tathā ||35||
mayā niveditaṁ bhaktyā gṛhāṇa parameśvari |
nānā-tīrthodbhavaṁ ramyaṁ sugandhi-vastu-vāsitam ||36||
mayā niveditaṁ bhaktyā śīta-toyaṁ gṛhāṇa me |
payaḥ-phena-nibhā śayyā ratnendra-sāra-nirmitā ||37||
mayā niveditā bhaktyā tāṁ gṛhāṇa sureśvari |
bhūṣaṇāni ca ramyāṇi sad-ratna-nirmitāni ca ||38||
mayā niveditāni bhaktyā gṛhāṇa parameśvari |

tāmbūlaṁ ca paraṁ ramyaṁ karpūrādi-suvāsitam ||39||
mayā niveditaṁ bhaktyā gṛhāṇa parameśvari |
sindūraṁ śobhanaṁ rādhe yoṣitāṁ supriyaṁ sadā ||40||
mayā niveditaṁ bhaktyā sindūraṁ pratigṛhyatām |
paraṁ supakva-tailaṁ ca sugandhi-vastu-saṁskṛtam ||41||
mayā niveditaṁ bhaktyā tailaṁ ca pratigṛhyatām |
puṣpāñjali-trayaṁ datvā dāsī-vargaṁ prapūjayet ||42||
pādyādikaṁ pṛthag datvā praṇamed daṇḍavad bhuvi |
mālatīṁ mādhavīṁ raktāṁ ratna-mālāvatīṁ satīm ||43||
campāvatīṁ madhumatīṁ suśīlāṁ vana-mālikām |
candra-vālīṁ candra-mukhīṁ padmāṁ padma-mukhīṁ śubhāṁ ||44||
kamalāṁ kālikāṁ kṛṣṇa-priyāṁ vidmādharīṁ tathā |
sampūjya bhaktyā sarvās tā baṭu-vargaṁ prapūjayet ||45||
sānandaṁ paramānandaṁ sumitraṁ santanuṁ tathā |
etān saṁpūjya pratyekaṁ stotraṁ ca kavacaṁ paṭhet ||46||
japet ṣaḍ-akṣarīṁ vidyāṁ śrī-kṛṣṇenaiva sevitām |
yathā-śakti bhakti-yukto daṇḍavat praṇamet sadā ||47||
stotraṁ ca sāma-vedoktaṁ prapaṭhed bhakti-samyutaḥ |
rādhā raseśvarī ramyā rāmā ca paramātmanaḥ ||48||
rāsodbhavā kṛṣṇa-kāntā kṛṣṇa-vakṣaḥ-sthala-sthitā |
kṛṣṇa-prāṇādhidevī ca mahā-viṣṇoḥ prasūr api ||49||
sarvādyā viṣṇu-māyā ca satyā nityā sanātanī |
brahma-svarūpā paramā nirliptā nirguṇā parā ||50||
vṛndā vṛndāvane sā ca virajā-taṭa-vāsinī |
goloka-vāsinī gopī gopīśā gopa-mātṛkā ||51||
sānandā paramānandā nanda-nandana-kāminī |
vṛṣabhānu-sutā śāntā kāntā pūrṇatamā ca sā ||52||
kāmyā kalāvatī kanyā tīrtha-pūtā satī śubhā |
sapta-triśac ca nāmāni vedoktāni śubhāni ca ||53||
sāra-bhutāni puṇyāni sarva-nāmasu nārada |
yaḥ paṭhet saṁyutaḥ śuddho viṣṇu-bhakto jitendriyaḥ ||54||
ihaiva niścalāṁ lakṣmīṁ labdhvā yāti hareḥ padam |
hari-bhaktiṁ harer dāsyaṁ labhate nātra saṁśayaḥ ||55||
bhakto lakṣa-japenaiva stotra-siddho bhaved dhruvam |
siddha-stotro yadi bhavet sarva-siddheśvaro bhavet ||56||
vahni-stambhaṁ jala-stambhaṁ mana-stambhaṁ hradas tathā |

manoyāyitvam iṣṭaṁ ca labhate nātra saṁśayaḥ ||57||
stotra-smaraṇa-mātreṇa jīvan-mukto bhaven naraḥ |
pade pade 'śva-medhasya labhate niścitaṁ phalam ||58||
koṭi-janmārjitāt pāpāt brahma-hatyā-śatād api |
stotra-smaraṇa-mātreṇa mucyate nātra saṁśayaḥ ||59||
mṛta-vatsā kāka-bandhyā mahā-bandhyā prasūyate |
śṛṇoti varṣam ekaṁ yā śuddhā svinnanna-bhojinī ||60||
śṛṇoti māsam ekaṁ yaḥ sarvābhīṣṭaṁ labhen naraḥ |
sāma-veda-kumāraṁ tam ity āha kamalodbhavaḥ ||61||

iti śrī-nārada-pañca-rātre jñānāmṛta-sāre dvitīya-rātre
hari-bhakti-jñāna-kathane
rādhā-praśna-kathanaṁ nāma
caturtho 'dhyāyaḥ
||4||

(2.5) dvitīya-rātre pañcamo 'dhyāyaḥ
atha rādhikā-kavacam

śrī-nārada uvāca–
sarvaṁ śrutaṁ jagan-nātha yad yan manasi vāñchitam |
adhunā śrotum icchāmi rādhikā-kavacaṁ param ||1||

śrī-mahādeva uvāca–
kṣamasva brahmanaḥ putra devarṣe muni-puṅgava |
yan niṣiddhaṁ bhagavatā kṛṣṇena paramātmanā ||2||
kathaṁ vakṣyāmi he vatsa suguptaṁ kavacaṁ mune |
kaṇṭhe dadhāra bhagavān bhaktyā ratna-puṭena yat ||3||
paramānanda-sandoha-kavacaṁ ca sudurlabham |
ṣaḍ-akṣarīṁ mahā-vidyāṁ nitya-bhaktyā japed dhariḥ ||4||
nityaṁ prapūjayen nityaṁ nityaḥ satyaḥ parāt paraḥ |
sā pūjayet prabhuṁ nityaṁ japed ekādaśākṣaram ||5||
mahyaṁ ca kavacaṁ datvā niṣiddhaṁ paramātmanā |
idam eveti kavacaṁ dattaṁ tenaiva brahmaṇe ||6||
dharmāya brahmaṇā dattaṁ tena nārāyaṇāya ca |
nārāyaṇena kaṇṭha-sthaṁ subhadrāya dade purā ||7||

kṣamasva kathituṁ nālaṁ kṣamasva bhagavan mune |
guruṇā ca niṣiddhaṁ ca na vaktavyaṁ kadācana ||8||

śrī-nārada uvāca–
māṁ bhaktam anuraktaṁ ca nātha mā kuru vañcanām |
tvam eva kṛṣṇas tvaṁ śambhur dvayor bhedo na sāmni ca ||9||
paratantro niṣiddhaṁ ca vākyaṁ kathitum akṣamaḥ |
śṛṇoti kasya vā vākyaṁ yaḥ sva-tantraḥ svayaṁ prabhuḥ ||10||
yadi māṁ kavacaṁ nātha na vakṣyasi sudurlabham |
dehaṁ tyaktvā brahma-hatyāṁ dāsyāmi tubhyam īśvara ||11||
sad-vaṁśa-jātaḥ śiṣyaś ca śuddhaḥ subrāhmaṇaḥ sudhīḥ |
manyate kṛṣṇa-tulyaṁ ca guruṁ parama-dhārmikaḥ ||12||
deva-manyaṁ kṛṣṇa-tulyaṁ yo bravīti narādhamaḥ |
brahma-hatyāṁ ca labhate mahā-mūrkho na saṁśayaḥ ||13||
paramātmā svayaṁ kṛṣṇo nirguṇaḥ prakṛteḥ paraḥ |
tato devās tad-aṁśāś ca saguṇāḥ prākṛtāḥ smṛtāḥ ||14||
sarve janyāḥ kṛtrimāś ca purā brahmādayaḥ surāḥ |
sarveṣāṁ janakaḥ kṛṣṇaḥ paramādyaḥ parāt paraḥ ||15||
śṛṇu vakṣyāmi viprendra rādhikā-kavacaṁ śubham |
paramānanda-sandohābhidham iṣṭaṁ sudurlabham ||16||
kṛṣṇena dattaṁ mahyaṁ ca śata-śṛṅge ca parvate |
nirāmaye ca goloke puṇye vṛndāvane vane ||17||
rādhikā-sad-vidhāne ca śobhane rāsa-maṇḍale |
gopa-gopī-kadambaiś ca veṣṭite samabhīpsite ||18||
ahaṁ tubhyaṁ pradāsyāmi pravaktavyaṁ na kasyacit |
yad dhṛtvā paṭhanād bhakto jīvan-mukto bhaved dhruvam ||19||
brahma-hatyā-lakṣa-pāpān mucyate nātra saṁśayaḥ |
koṭi-janmātjitāt pāpād upadeśāt pramucyate ||20||
aśva-medha-sahasraṁ ca rāja-sūya-śataṁ tathā |
viprendra kavacasyāsya kalāṁ nārhati ṣoḍaśīm ||21||
śiṣyāya viṣṇu-bhaktāya sādhakāya prakāśayet |
śaṭhāya pariśiṣyāya datvā mṛtyuṁ labhen naraḥ ||22||
viprendra kavacasyāsya ṛṣir nārāyaṇaḥ svayam |
kṛṣṇasya bhakti-dāsye ca viniyogaḥ prakīrtitaḥ ||23||
sarvādyā me śiraḥ pātu keśaṁ keśava-kāminī |
bhālaṁ bhagavatī pātu līlā locana-yugmakam ||24||

nāsāṁ nārāyaṇī pātu sānandā cādharauṣṭhakam |
jihvāṁ pātu jagan-mātā dantaṁ dāmodara-priyā ||25||
kapola-yugmaṁ kṛṣṇeśā kaṇṭhaṁ kṛṣṇa-priyāvatu |
karṇa-yugmaṁ sadā pātu kālindī-kūla-vāsinī ||26||
vasundhareśā vakṣo me paramā sā payo-dharam |
padma-nābha-priyā nābhiṁ jaṭharaṁ jāhnavīśvarī ||27||
nityā nitamba-yugmaṁ me kaṅkālaṁ kṛṣṇa-sevitā |
parāt parā pātu pṛṣṭhaṁ suśroṇī śroṇikāyugam ||28||
paramādyā pāna-yugmaṁ nakharāṁś ca narottamā |
sarvāṅgaṁ me sadā pātu sarveśā sarva-maṅgalā ||29||
pātu rāmeśvarī rādhā svapne jāgaraṇe ca mām |
jale sthale cāntarīkṣe sevitā jala-śāyinī ||30||
prācyāṁ me satataṁ pātu paripūrṇatama-priyā |
vahnīśvarī vahni-koṇe dakṣiṇe duḥkha-nāśinī ||31||
nairṛte satataṁ pātu nara-kārṇava-tāriṇī |
vāruṇe vana-mālīśā vāyavyāṁ vāyu-pūjitā ||32||
kaubere māṁ sadā pātu kūrmeṇa pariṣevitā |
aiśānyām īśvarī pātu śata-śṛṅga-nivāsinī ||33||
vane vana-carī pātu vṛndāvana-vinodinī |
sarvatra santataṁ pātu sarveśā virajeśvarī ||34||
prathame pūjitā yā ca kṛṣṇena paramātmanā |
ṣaḍ-akṣaryā vidyayā ca sā māṁ rakṣatu kātaram ||35||
dvitīye pūjitā devī śambhunā rāsa-maṇḍale |
nānā-saṁbhṛta-saṁbhārair māyā prakṛtir īśvarī ||36||
saptākṣaryā vidyayā ca pūjyayā pranavādyayā |
tṛtīye pūjitā devī brahmanā paramādaram ||37||
śrī-bīja-yuktayā bhaktyā cāṣṭākṣaryā ca vidyayā |
caturthe pūjitā devī śiṣeṇa vighna-nāśinī ||38||
tenaiva sevitā vidyā māyā-yuktā navākṣarī |
vidyā sā cāpi dharmeṇa sevitā parameśvarī ||39||
dharmeṇa dattā sā vidyā putra nārāyaṇarṣaye |
narāya śuddha-bhaktāya sā ca vidyā manoharā ||40||
navākṣarī mahā-vidyā kāmadevena seviitā |
tad-adhīnaṁ sarva-viśvaṁ pūjyayā vidyayā yayā ||41||
samprāpa dāhikāṁ śaktiṁ vahniś ca vidyayā yayā |
navākṣarī mahā-vidyā vāyunā pariṣevitā ||42||

viśveṣāṁ prāṇa-rūpaś ca pūjyayā vidyayā yayā |
sarvādhāraś ca pūjyaś ca balavān sarvato 'bhavat ||43||
śeṣādhāraś ca kūrmaś ca pūjyayā vidyayā yayā |
viśvādhāraś ca śeṣaś ca tayā ca vidyayā yayā ||44||
dharādharā ca sarveṣāṁ tayā ca vidyayā sadā |
tayaiva vidyayā śuddhā raṅgā bhuvana-pāvanī ||45||
tayaiva tulasī śuddhā tīrtha-pūtā babhūva sā |
tayā svāhā vahni-jāyā pitṛṇāṁ kāminī svadhā ||46||
lakṣmīr māyā kāma-vāṇī sarvādyā praṇavādikā |
rāmeśvarī rādhikā sā ṅentā vahni-priyāntakā ||47||
tat-ṣoḍaśī mahā-vidyā paripūrṇatamā śrutau |
kāma-dhenu-svarūpā sā sarva-siddhi-pradāyinī ||48||
purā sanat-kumāreṇa ṣoḍaśī parisevitā |
sanakena sanandena tathā sanātanena ca ||49||
śukreṇa guruṇā pūjyā siddhā vyāsena sevitā |
papau samudraṁ so 'gastyaḥ pūjyayā vidyayā yayā ||50||
rameśvarī ṅenta-hīnā ṣoḍaśyā muni-paṅgava |
dadhīcinā sevitā sā vidyā ca dvādaśākṣarī ||51||
tayā tadasthi cāvyartha-mantram eva babhūva ha |
catur-daśendrāvacchinnaṁ munir āsīn nirāpadaḥ ||52||
svecchāmṛtyur muniś caiva jitaḥ kālo 'pi vidyayā |
devānāṁ prāthanenaiva tatyāja sa kalevaram ||53||
matto mantraṁ gṛhītvā ca jajāpa puṣkare muniḥ |
śata-varṣaṁ tapas taptā dadarśa parameśvarīm ||54||
datvā sā svapadaṁ tasmai golokaṁ ca jagāma sā |
dehaṁ tyaktvā ca sa munir golokaṁ prayayau purā ||55||
ity evaṁ kathitaṁ vatsa kavacaṁ paramādbhutam |
paramānanda-sandehaṁ vedeṣu ca sudurlabham ||56||
śrī-kṛṣṇenaiva kathitaṁ mahyaṁ bhaktāya bhaktitaḥ |
mayā tubhyaṁ pradattaṁ ca pravaktavyaṁ na kasyacit ||57||
gurum abhyarcya vidhinā vastrālaṁkāra-candanaiḥ |
namas kṛtya paraṁ bhaktyā kavacaṁ dhārayet sudhīḥ ||58||
paṭhitvā kavacaṁ divyaṁ paramādara-pūrvakam |
gurave dakṣiṇāṁ datvā labhet tasya śubhāśiṣam ||59||
mahā-mūḍho nopadiṣṭaḥ kavacaṁ dhārayet paṭhet |
niṣphalaṁ tad bhavet sarvaṁ śata-lakṣaṁ japed yadi ||60||

upadiṣṭo yadi paṭhet dhārayet kaṇṭha-deśataḥ |
jale vahnau ca śastrāste maraṇaṁ no bhaved dhruvam ||61||
kavacasya prasādena jīvan-mukto bhaven naraḥ |
anena kavacanenaiva śaṅkha-cūḍaḥ pratāpavān ||62||
yuyudhe sa mayā sārdhaṁ varṣaṁ ca narmadā-taṭe |
na viddho mama śūlena datvā ca kavacaṁ mṛtaḥ ||63||
sarvāṇy eva hi dānāni vratāni niyamāni ca |
tapāṁsi yajñāḥ puṇyāni tīrthāny anaśanāni ca ||64||
sarvāṇi kavacasyāsya kalāṁ nārhanti ṣoḍaśīm |
idaṁ kavacam ajñātvā bhajed yaḥ parameśvarīm ||65||
śata-lakṣa-prajapto 'pi na mantraḥ siddhi-dāyakaḥ |
ity evaṁ kathitaṁ sarvaṁ rādhikā-kavacaṁ mune ||66||

iti śrī-nārada-pañca-rātre jñānāmṛta-sāre dvitīya-rātre
hari-bhakti-jñāna-kathane
kavaca-prakāśanaṁ nāma
pañcamo 'dhyāyaḥ
||5||

(2.6) dvitīya-rātre ṣaṣṭo' dhyāyaḥ
atha rādhā-praśaṁsā

śrī-mahādeva uvāca–
jagan-mātur upākhyānaṁ tubhyaṁ ca kathitaṁ mayā |
sudurlabhaṁ suguptaṁ ca vedeṣu ca caturṣu ca ||1||
purāṇeṣv itihāseṣu pañca-rātreṣu pañcasu |
atīva puṇyadaṁ śuddhaṁ sarva-pāpa-praṇāśanam ||2||
saṁkṣepeṇaiva kathitaṁ rādhākhyānaṁ manoharam |
kāpileye pañca-rātre vistīrṇam atisundaram ||3||
nārāyaṇena kathitaṁ munaye kapilāya ca |
siddha-kṣetre puṇyatame pratyakṣaṁ mama sannidhau ||4||
tatroktaṁ hariṇā sārdhaṁ suśrāva kamalodbhavaḥ |
śuśruvur munayaḥ sarve cedam eva paraṁ vacaḥ ||5||
ādau samuccared rādhāṁ paścāt kṛṣṇaṁ ca mādhavam |
viparītaṁ yadi paṭhet brahma-hatyāṁ labhed dhruvam ||6||
śrī-kṛṣṇo jagatāṁ tāto jagan-mātā ca rādhikā |

pituḥ sad-guṇo mātā vandyā pūjyā garīyasī ||7||
daiva-doṣeṇa mahatā ye ca nindanti rādhikām |
vāmācārāś ca mūrkhāś ca pāpinaś ca hari-dviṣaḥ ||8||
kumbhī-pāke tapta-taile tiṣṭhanti brahmaṇaḥ śatam |
ihaiva tad-vaṁśa-hīnaḥ sarva-nāśāya kalpate ||9||
bhaved rogī ca patito vighnas tasya pade pade |
hariṇoktaṁ brahma-kṣetre mayā ca brahmaṇā śrutam ||10||
trailokya-pāvanīṁ rādhāṁ santo 'sevanta nityaśaḥ |
yat pāda-padme bhaktyārghyaṁ nityaṁ kṛṣṇo dadāti ca ||11||
yat pāda-padma-nakhare puṇye vṛndāvane vane |
susnigdhālaktakarasaṁ premnā bhaktyā dadau parā ||12||
rādhā-carvita-tāmbūlaṁ cakhāda madhusūdanaḥ |
dvayoś caike na bhedaś ca dugdha-ghāvalyayo 'rthā ||13||
śrī-kṛṣṇorasi yā rādhā yad vāmāṁśena sambhavā |
mahā-lakṣmīś ca vaikuṇṭhe sā ca nārāyaṇorasi ||14||
sarasvatī sā ca devī viduṣāṁ jananī parā |
kṣīroda-sindhu-kanyā sā viṣṇor urasi māyayā ||15||
sāvitrī brahmaṇo loke brahma-vakṣa-sthala-sthitā |
purā surāṇāṁ tejaḥsu sāvirbhūtvā dayā hareḥ ||16||
svayaṁ mūrtimatī bhūtvā jaghāna daitya-saṅghakān |
dadau rājyaṁ mahendrāya kṛtvā niṣkaṇṭakaṁ padam ||17||
kālena sā bhagavatī viṣṇu-māyā sanātanī |
babhūva dakṣa-kanyā ca paraṁ kṛṣṇājñayā mune ||18||
tyaktvā dehaṁ pitur yajñe mamaiva nindayā mune |
pitṛṇāṁ mānasī kanyā menā kanyā babhūva sā ||19||
āvirbhūtā parvate sā teneyaṁ pārvatī satī |
sarva-śakti-svarūpā sā durgā durgati-nāśinī ||20||
buddhi-svarūpā paramā kṛṣṇasya paramātmanaḥ |
sampad rūpendra-gehe sā svarga-lakṣmī-svarūpiṇī ||21||
martye lakṣmī rāja-gehe gṛha-lakṣmīr gṛhe gṛhe |
pṛthak pṛthak ca sarvatra grāmeṣu grāma-devatā ||22||
jale satya-svarūpā sā gandha-rūpā ca bhūmiṣu |
śabda-rūpā ca nabhasi śobhā-rūpā niśākare ||23||
prabhā-rūpā bhāskare sā nṛpendreṣu sa sarvataḥ |
bahlau sā dāhikā śaktiḥ sarva-śaktiś ca jantuṣu ||24||
sṛṣṭi-kāle ca sā devī mūla-prakṛtir īśvarī |

mātā bhaven mahā-viṣṇoḥ sa eva mahān virāṭ ||25||
yasya lomasu viśvāni tena vāsuḥ prakīrtitaḥ |
tasya devo 'pi śrī-kṛṣṇo vāsudeva itīritaḥ ||26||
mahato vai sṛṣṭi-vidhau cāhaṅkāry abhavan mune |
tato hi rūpa-tanmātraṁ śabda-tanmātra ityataḥ ||27||
tato hi sparśa-tanmātram evaṁ sṛṣṭi-kramo mune |
sṛṣṭi-bīja-svarūpā sā nahi sṛṣṭis tayā vinā ||28||
vinā mṛdaṁ ghaṭaṁ kartuṁ kulālaś ca na ca kṣamaḥ |
vinā svarṇaṁ svarṇa-kāraḥ kuṇḍalaṁ kartum akṣamaḥ ||29||
evaṁ te kathitaṁ sarvam ākhyānam atidurlabham |
janma-mṛtyu-jarā-vyādhi-śoka-duḥkha-haraṁ param ||30||
ārādhya suciraṁ kṛṣṇaṁ yad yat kāryaṁ bhaven nṛṇām |
rādhopāsanayā tac ca bhavet svalpena kālataḥ ||31||
tasyāpi māyayā sārdhaṁ sarvaṁ viśvaṁ mahā-mune |
viṣṇu-māyā bhagavatī kṛpāṁ yaṁ yaṁ karoti ca ||32||
sa ca prāpnoti kṛṣṇaṁ ca tad-bhakti-dāsyam īspitam |
ity evaṁ kathitaṁ sarvaṁ paraṁ ca sukha-mokṣadam |
nātisāraṁ ca subhadaṁ kiṁ bhūyaḥ śrotum icchasi ||33||

iti śrī-nārada-pañca-rātre jñānāmṛta-sāre dvitīya-rātre
śiva-nārada-saṁvāde bhakti-jñāna-kathane
rādhā-praśaṁsā nāma
ṣaṣṭho 'dhyāyaḥ
||6||

(2.7) dviṭiya-rātre saptamo 'dhyāyaḥ
śrī-nārada uvāca–
bhakti-jñānaṁ śrutaṁ nātha paramādbhutam īpsitam |
mukti-jñāna-vidhānaṁ ca vistīrṇaṁ vaktum arhasi ||1||

śrī-mahādeva uvāca–
līnatā hari-pādābje muktir atyabhidhīyate |
idam eva hi nirvāṇaṁ vaiṣṇavānām asammatam ||2||
sālokya-sārṣṭi-sāmīpya-sārūpyam ity ataḥ kramāt |
bhogarīpaṁ ca sukhadam it mukti-catuṣṭayam ||3||
śrī-harer bhakti-dāsyaṁ ca sarva-mukteḥ paraṁ mune |

vaiṣṇavānām abhimataṁ sārāt sāraṁ parāt param ||4||
kāśyāṁ ca maraṇaṁ putra paraṁ nirvāṇā-kāraṇam |
dakṣa-karṇe mṛtyu-kāle mayoktaṁ mantram eva ca ||5||
nirvāṇa-mokṣadaṁ vatsa karma-mūla-nikṛntanam |
nirvāṇa-mokṣam evedaṁ mokṣa-vidbhiḥ prakīrtitam ||6||
gaṅgāyāṁ ca jale muktiḥ kṣetre nārāyaṇe mune |
jñānataś cet tyajet prāṇān kṛṣṇa-smaraṇa-pūrvakam |
jale sthale cāntarīkṣe gaṅgā-sāgara-saṁgame ||7||

śrī-nārada uvāca–
prāṇināṁ yena mantreṇa muktir bhavati śāśvatī |
vārāṇasyāṁ tvayoktaṁ ca tan māṁ kathitum arhasi ||8||
anyathāhaṁ kṛpā-sindho sadyas tyakṣye kalevaram |
māṁ bhaktam anuraktaṁ ca nātha mā kuru vañcanām ||9||

śrī-mahādeva uvāca–
guptaṁ veda-purāṇeṣu cet itihāseṣu nārada |
pañca-rātreṣu sarveṣu kathaṁ vakṣyāmi māṁ vada ||10||
ahaṁ hatyābhayenaiva vakṣyāmi gopanaṁ param |
śrūyatāṁ dakṣa-karṇe ca na vaktavyaṁ kadācana ||11||
mantro 'yaṁ mantra-sārād yaḥ sarvādya-bīja-madhyamaḥ |
pañca-vargādvitīyaś ca varṇaś ca gurumān bhavet ||12||
pañcame panhcamo varṇo viṣṇumān ṅenta eva saḥ |
jagat-pūti-priyāntaś ca mantraḥ saptākṣaro mune ||13||
prayāge muṇḍanaṁ caiva paraṁ nirvāṇa-kāraṇam |
dolāyamānaṁ govindaṁ puṇye vṛndāvane vane ||14||
dṛṣṭi-mātreṇa viprendra paraṁ nirvāṇa-kāraṇam |
nirvāṇaṁ dṛṣṭi-mātreṇa mañca-sthaṁ madhu-sūdanam ||15||
ratha-sthaṁ vāmanaṁ caiva nirvāṇaṁ dṛṣṭi-mātrataḥ |
kārtikī-pūrṇimāyāṁ va rādhārcā-dṛṣṭi-pūjanam ||16||
yatra tatra na niyamo paraṁ nirvāṇa-kāraṇam |
paraṁ śiva-caturdaśyāṁ śivaṁ saṁsthāpya pūjanam ||17||
tad-dine 'naśanaṁ vipra paraṁ nirvāṇa-kāraṇam |
śubhāśubhaṁ ca yat karma tat tat karma-nikṛntanam ||18||
smaraṇaṁ śrī-hareḥ pāda-padmaṁ nirvāṇa-kāraṇam |
vaiśākhyāṁ puṣkara-snānaṁ paraṁ nirvāṇa-kāraṇam ||19||

gaṅgā-sāgara-toye ca mṛtyur nirvāṇa-kāraṇam |
kārtikyāṁ ca śilā-dānaṁ pṛthivī-vipula.dānakam ||20||
kārtike tulasī-dānaṁ paraṁ nirvāṇa-kāraṇam |
brahma-saṁsthāpanaṁ caiva paraṁ nirvāṇa-kāraṇam ||21||
kanyā-dānaṁ vaiṣṇavāya paraṁ nirvāṇa-kāraṇam |
paraṁ nirvāṇa-bījaṁ ca vaiṣṇavocchiṣṭa-bhakṣaṇam ||22||
viṣṇu-mantropāsakānāṁ dvijānāṁ ca dvijarṣabha |
tat-pādodaka-bhakṣaṁ ca paraṁ nirvāṇa-kāraṇam ||23||
svarṇa-śṛṅga-nibaddhānāṁ gavāṁ lakṣa-pradānakam |
pṛthivī-dānaṁ ca viprendra paraṁ nirvāṇa-kāraṇam ||24||
pare nārāyaṇa-kṣetre lakṣa-nāma harer japet |
nāśanaṁ sarva-pāpānāṁ paraṁ nirvāṇa-kāraṇam ||25||
śiva-lakṣyārcanaṁ bhaktyā kṣetre nārāyaṇe mune |
vidhivad-dakṣiṇā-dānaṁ paraṁ nirvāṇa-kāraṇam ||26||
paraṁ rādheśayor mantra-grahaṇaṁ vaiṣṇavād dvijāt |
śuddhe nārāyaṇa-kṣetre paraṁ nirvāṇa-kāraṇam ||27||
granthāṣṭādaśa-sāhasraṁ dvādaśa-skandha-sammitam |
śuka-proktaṁ bhāgavataṁ śrutvā nirvāṇatāṁ vrajet ||28||
purā bhagavatā proktaṁ kṛṣṇena brahmaṇe mune |
purāṇa-sāraṁ śuddhaṁ tat tena bhāgavataṁ viduḥ ||29||
brahma-vaivartaṁ śravaṇaṁ paraṁ nirvāṇa-kāraṇam |
yatraiva vivṛtaṁ brahma śuddhaṁ nirguṇam īspitam ||30||
brahma-prakṛti-gaṇeśa-kṛṣṇāvirbhāva-varṇanam |
catuḥkhaṇḍa-parimitaṁ brahma-vaivartam īspitam ||31||
parāśara-kṛtaṁ puṇyaṁ dhanyaṁ viṣṇu-purāṇakam |
bhaktyā tac chravaṇaṁ vatsa paraṁ nirvāṇa-kāraṇam ||32||
yatra tatra dine vatsa harer nāmānukīrtanam |
paraṁ nirvāṇa-bījaṁ ca śrī-kṛṣṇa-vrata-pūjanam ||33||
yad yat kṛtaṁ satāṁ karma kṛṣṇe bhaktyā tad-arpaṇam |
karma-nirmūlanaṁ tac ca smaraṇaṁ mukti-kāraṇam ||34||
yad eka-śabda-śravaṇaṁ pañca-rātreṣu pañcasu |
upadiṣṭaṁ brāhmaṇāc ca paraṁ nirvāṇa-kāraṇam ||35||
pati-vratānāṁ bhaktyā ca bhartuś caraṇa-sevanam |
dvijārcanaṁ ca śūdrāṇāṁ paraṁ nirvāṇa-kāraṇam ||36||
catur-varṇām api varṇānāṁ guru-kṛṣṇārcanaṁ param |
dvijānāṁ vaiṣṇavānāṁ ca sevanaṁ mukti-kāraṇam ||37||

āṣāḍhī-kārtikī-māghī-vaiśākhī-pūrṇimāsu ca |
tīrtha-snānaṁ pradānaṁ ca paraṁ nirvāṇa-kāraṇam ||38||
pitṛ-mātṛ-gurūṇāṁ ca sevanaṁ mukti-kāraṇam |
nigrahaś ca hṛṣīkāṇāṁ kevalaṁ mukti-kāraṇam ||39||
svadharmācaraṇaṁ śuddhaṁ vidharmāc ca nivartanam |
vedoktācaraṇaṁ vipra paraṁ nirvāṇa-kāraṇam ||40||
dānaṁ hiṁsāvihīnaṁ ca kṛtaṁ cānaśanaṁ mune |
nirliptaṁ śobhanaṁ karma paraṁ nirvāṇa-kāraṇam ||41||
devānāṁ sāttvikī pūjā śubhadā muktidā mune |
ahiṁsā paramo dharmaḥ paraṁ nirvāṇa-kāraṇam ||42||
satya-tretā-dvāpareṣu saṁnyāsa-grahaṇaṁ satāṁ |
daṇḍa-grahaṇa-mātreṇa paraṁ nirvāṇa-kāraṇam ||43||
kalau daṇḍa-grahaṇenaiva paraṁ nirvāṇa-kāraṇam |
paraṁ veda-viruddhaṁ ca viparītāya kalpate ||44||
putra-bandhu-vihīnānāṁ pālanaṁ ca svayoṣitāṁ |
para-strī-varjanaṁ caiva paraṁ nirvāṇa-kāraṇam ||45||
tat-pālane labhen mokṣaṁ brahma-hatyāṁ ca varjanam |
anātha-bhaginī-kanyā-vadhūnāṁ paripālanam ||46||
kevalaṁ mokṣa-bījaṁ ca tat tyāge narakaṁ dhruvam |
śiśūnām api putrāṇāṁ bhrātṛṇāṁ ca tathaiva ca ||47||
parityāge ca narakaṁ pālanaṁ mokṣa-kāraṇam |
mantraṁ kanyā-pradānaṁ ca suvipre mokṣa-kāraṇam ||48||
jīvābhaya-pradānaṁ ca śaraṇāgata-rakṣaṇam |
ājñānāya jñāna-dānaṁ paraṁ nirvāṇa-kāraṇam ||49||
mukti-jñānaṁ ca kathitaṁ saṁkṣepeṇa yathāgamam |
kāpile pañca-rātreṣu kṛṣṇenoktaṁ suvistaram ||50||
adhyātmikaṁ ca kathitaṁ prathamaṁ jñānam īpsitam |
bhakti-jñānaṁ dvitīyaṁ ca kṛṣṇasya paramātmanaḥ ||51||
mukti-jñānaṁ tṛtīyaṁ ca kathitaṁ tad yathākramam |
jñāna-dvayaṁ cāvaśiṣṭaṁ yaugikaṁ māyikaṁ mune ||52||

iti śrī-nārada-pañca-rātre jñānāmṛta-sāre dvitīya-rātre
śiva-nārada-saṁvāde mukti-jñāna-kathane
saptamo 'dhyāyaḥ
||7||
(2.8) dvitīya-rātre 'ṣṭamo 'dhyāyaḥ

atha yoga-jñāna-kathanam

śrī-mahādeva uvāca–
yoga-jñānaṁ ca durbodham asatāṁ viṣamaṁ param |
śrūyatām idam eveti vakṣyāmi ca yathāgamam ||1||
aṇimā laghimā vyāptiḥ prākāmyaṁ mahimā tathā |
īśitvaṁ ca vaśitvaṁ ca tathā kāmāvasāyitā ||2||
dūra-śravaṇam iṣṭārtha-sādhanaṁ sṛṣṭi-pattanam |
manoyāyitvam evedaṁ para-kāya-praveśanam ||3||
prāṇināṁ prāṇa-dānaṁ ca teṣāṁ prāṇāpahārakam |
kāya-vyūhaṁ ca vāk-siddhaṁ siddhaṁ sapta-daśa smṛtam ||4||
kṛṣṇa-bhakti-vyavahitaṁ bhaktānāṁ nābhivāñchitam |
kṛṣṇa-vetana-bhug bhoktuṁ karoti dāsanāṁ mune ||5||
mūlādhāraṁ svādhiṣṭhānaṁ maṇi-pūram anāhatam |
viśuddham api cājñākhyaṁ ṣaṭ-cakraṁ parikīrtitam ||6||
śakti-kuṇḍalinī-yuktaṁ sve sve sthāne sthitaṁ mune |
yogopayuktaṁ niyataṁ yogavidbhiḥ prakīrtitam ||7||
medhyā sā manasā yuktā sunidrā-jananī nṛṇām |
iḍā sā manasā yuktā prāṇināṁ kṣud-vivardhinī ||8||
piṅgalā manasā yuktā tṛṣṇā mātā ca prāṇinām |
suṣumnā manasā yuktā nidrā-bhaṅgāya kalpate ||9||
cañcalā manasā yuktā sambhogecchā-vivardhinī |
susthirā manasā yuktā nṛṇām eva vicetanī ||10||
manaś ca nāḍī-ṣaṭkeṣu krameṇaiva bhramed aho |
atra nāsti yathāsaṁkhyaṁ svecchādhīnaṁ ca cañcalam ||11||
yoni-śiśanoparisthānaṁ mūlādhārasya nārada |
svādhiṣṭhānaṁ nābhi-deśe maṇipūraṁ ca vakṣasi ||12||
anāhataṁ tad-ūrdhvaṁ ca viśuddhaṁ kaṇṭha-deśataḥ |
ājñākhyaṁ cakṣuṣor madhye cakra-sthānaṁ prakīrtitam ||13||
mūlādhāraukasīḍā sā svādhiṣṭhāne ca piṅgalā |
suṣumnā maṇipūre sā susthirā sāpy anāhate ||14||
cañcalā sā viśuddhe ca medhyākhyā parikīrtitā |
nāḍī-sthānaṁ sa kathitaṁ yogavidbhiḥ prakīrtitam ||15||
nāḍī-yukteṣu cakreṣu śaśvad vāyuś cared aho |
baddho bhavati svājñākhye tato mṛtyuś ca prāṇinām ||16||
yogī ca baddha-niśvāso vāyu-dhāraṇayā mune |

tasya mṛtyuś ca na bhavet sādhya-vāyur mahān vaśī ||17||
vahni-stambhaṁ jala-stambhaṁ mṛdāṁ ca manasas tathā |
vāyu-tambhaṁ bahu-vidhaṁ yogī jānāti nārada ||18||
sahasra-dala-padmaṁ ca sarveṣāṁ mastake mune |
tatraiva tiṣṭhati guruḥ sūkṣma-rūpeṇa saṁtatam ||19||
tad-guroḥ pratibimbaś ca sarvatra nara-rūpakaḥ |
guru-rūpo svayaṁ kṛṣṇaḥ śiṣyāṇāṁ hita-kāmyayā ||20||
gurau tuṣṭe haris tuṣṭo harau tuṣṭe jagat-trayam |
gurur brahmā gurur viṣṇur gurur devo maheśvaraḥ ||21||
gurudevaḥ paraṁ brahma guruḥ pūjyaḥ parāt paraḥ |
harau ruṣṭe gurau tuṣṭe guru rakṣitum īśvaraḥ ||22||
sarve tuṣṭā gurau ruṣṭe na ko 'pi rakṣitum kṣamaḥ |
guruś ca jñānādgiraṇāj jñānaṁ tan-mantra-tantrayoḥ ||23||
tat-tantraḥ sa ca mantraḥ syāt kṛṣṇa-bhaktir yato bhavet |
sa eva bandhuḥ sa pitā sā maitrī jananī ca sā ||24||
sa ca bhrātā patiḥ putro yaḥ kṛṣṇa-vartma darśayet |
jala-budbudavat sarvaṁ viśvaṁ ca carācaram ||25||
bhaja rādheśvaraṁ vipra śrī-kṛṣṇaṁ prakṛteḥ param |
sa guruḥ paramo vairī bhraṣṭaṁ vartma pradarśayet ||26||
taj-janma-nāśaṁ kurute śiṣya-hatyāṁ bhaved dhruvam |
sahasra-dala-padme ca hṛdaya-stho hariḥ svayam ||27||
sarveṣāṁ prāṇināṁ vipra paramātmā nirañjanaḥ |
iti te kathitaṁ sarvaṁ yoga-jñānaṁ caturthakam |
yathāgamaṁ ca saṁkṣepaṁ kiṁ bhūyaḥ śrotum icchasi ||28||

nārada uvāca–
bhakti-jñānaṁ ca bhaktānāṁ yoga-jñānaṁ ca yoginām |
keṣāṁ vartma praśastaṁ ca tan māṁ kathitum arhasi ||29||

śrī-mahādeva uvāca–
dhyāyante yoginaḥ sarve jyoti-rūpaṁ sanātanam |
nirguṇasya śarīraṁ ca na manyante ca yoginaḥ ||30||
śarīraṁ prakṛtaṁ sarvaṁ nirguṇaḥ prakṛteḥ paraḥ |
guṇena sajjate deho nirguṇasya kuto bhavet ||31||
iti sarvaṁ yoga-śāstraṁ yogavidbhiḥ prakīrtitam |
vaiṣṇavās taṁ na manyante kumārādyā vayaṁ dvija ||32||

vadanti vaiṣṇavāḥ sarve tejas tejasvināṁ varam |
kva sambhaved vā kva bhaved iti durnayam eva ca ||33||
kṛṣṇo nityaḥ śarīrī ca tasya tejo hi vartate |
tejo 'bhyantara evāha kṛṣṇa-mūrtiḥ sanātanaḥ ||34||
dhyāyante yoginaḥ sarve tat-tejo bhakti-pūrvakam |
supakva-bhaktyā kālena yogī ca vaiṣṇavo bhavet ||35||
tejo 'bhyantara-rūpaṁ ca dhyāyante vaiṣṇavāḥ sadā |
dāsānāṁ ca kuto dāsyaṁ vinā dehena nārada ||36||
vaiṣṇavānāṁ mataṁ śastaṁ sarvebhyo 'pi ca nārada |
na vaiṣṇavāt paro jñānī brahmāṇḍeṣu ca brahmaṇaḥ ||37||
iti te kathitaṁ vatsa saṁkṣepeṇa yathāgamam |
ko vā jānāti kārtsnyena kṛṣṇa-māhātmyam īpsitam ||38||

iti śrī-nārada-pañca-rātre jñānāmṛta-sāre dvitīya-rātre
śiva-nārada-saṁvāde yoga-jñāna-kathane
aṣṭamo 'dhyāyaḥ
||8||

iti dvitīya-rātraṁ sampūrṇam